

RØDE FANE

Nr.4-80 Kr.16.- Tidsskrift om kommunismisk teori og debatt

**Olje-
politikken
som
havarente**

I DETTE NUMMER

Etter havarivinteren: En våt grav for norsk oljepolitikk

Hvordan regjeringa og staten har forsøkt å frita seg fra ansvaret for katastrofene og forholdene i Nordsjøen. Side 4

av Bjørn Westlie.

Nasjonal styring i Nordsjøen: En bløff. Side 10

Konklusjonen klar før granskningsrapporten: Regjeringa kan ikke løpe fra ansvaret. Side 16

«Olje-eventyret» på vei mot nord: Med sikkerheten i skrivebordsskuffen Side 19 av Ståle Eskeland.

RV og stortingsvalget — eller hvorfor jeg elsker parlamentet av Hermann Kristoffersen. Side 30

DEBATT: Krigsfaren: AKP bruker feil kart. Side 33

DEBATT: Mot illusjonsmakeri i sosialismedebatten. Side 34

DEBATT: Oskars økonomistiske avsporing. Svar til Oskar, Røde Fane 1/80. Side 36

DEBATT: Bekjemp den særegne kvinneundertrykkinga. Svar til Gaukatore, Røde Fane 2/80. Side 38

TIDSSKRIFTER: Sovjet en ny type samfunnsformasjon? Omtale av Sovjetdiskusjon i Materialisten. Side 41

KULTUR: Dissens i gutteklubben. Gjelsvik mot Michelet. Forhåpentligvis første og siste runde, av Erling Gjelsvik. Side 44

BREV TIL REDAKSJONEN. Side 46

I NESTE NUMMER

Sosialisme i Norge

RØDE FANE

Redaktør og ansvarlig
utgiver:
Rune Ottosen

Adresse redaksjonen:
Postboks 6875
St. Olavs plass, Oslo 1.
Telefon: 11 45 73

Adresse distribusjonen:
Røde Fane, boks 83 Bryn,
Oslo 6.
Telefon: 67 49 90.
Postgiro: 2 20 84 78.
Abonnement: 110 kr. (8 nr.)
Trykt i offset hos
A/S Duplotrykk.

UTGITT AV
AKP(m-l)
NR. 4—1980
9. ÅRG. 16 KR.

Lærdommer fra LO—NAF oppgjøret

Tariffoppgjøret 1980 er på det nærmeste avslutta.

Det er tid for å trekke noen konklusjoner av dette oppgjøret som Tor Halvorsen har gitt betegnelsen «historisk».

Opgjøret holdt faktisk på å bli historisk da LO-ledelsen bare med et nødkrik klarte å hale i land et ja-flertall. Det var den udemokratiske koplingsbestemmelsen i Arbeidstvistloven som redda dem. Innafor det området som var omfattet av meklingsresultatet, var det et knapt Nei-flertall. Men med LO-ledelsen sin godkjenning ble bl.a. stemmene i varehandelen trukket med i opptellingen.

Dette trikset var siste ledd i en lang rekke manøvre som LO-ledelsen gjennomførte for å få til en godkjente avtale.

Da oppgjørsformen og kravene skulle vedtas i LOs representantskap i desember, var det en ganske stor opposisjon som ville ha forbundsvis oppgjør. LO-ledelsen kjøpte seg flertall for sin linje ved hjelp av to passuser i vedtaket sitt. Det ene var en kategorisk påstand om at den lokale forhandlingsretten overhode ikke skulle innskrenkes. Det andre var en trussel om at LO ville vurdere å gå over til rene forbundsvis oppgjør dersom NAF ikke ville godta hovedlinjene i LOs krav.

Men begge disse passusene ble satt ettertrykkelig til side underveis. Etter flere måneder med forhandlinger der NAF ikke firte en millimeter, så satte ikke LO-ledelsen trusselen om forbundsvis oppgjør i verk. I stedet for å legge styrken i medlemsmassen bak kravene, overløt de det hele til Riksmeklingsmannen.

I mellomtiden gikk formannen i Statstjenestemannskartellet, Albert Uglem og Handel og Kontor-formannen, Otto Totland, ut og hevdet at den lokale forhandlingsretten måtte innskrenkes — om nødvendig gjennom lov! Dette forberedte grunnen for neste løftebrudd: LO-ledelsen godtok innskrenkning i forhandlingsretten til en gang årlig og at det skulle forhandles om tak på lønnsglidninga i 1981.

Denne saken gjør virkelig dette tariffoppgjøret fortjent til betegnelsen historisk. NAF fikk gjennomslag for et av sine prinsipielle grunnkrav. At LOs ledelse godtok dette bør ikke være egna til å overraske noen. Det er helt i pakt med Tor Halvorsens uttalelse på Kartellets tariffkonferanse på Gol om at hoveddelen av lønnstilleggene bør komme i det sentrale oppgjøret. Den samme linja kommer fram i LOs debattopplegg om «Inntektspolitikk/lavtlønn». Her framstilles lønnsglidninga som et hinder for løsning av lavtlønsproblemet.

Siden fulgte det slag i slag; LO-ledelsen forlot kravet om opprettholdelse av kjøpekrafta på 1978-nivå og godtok en økonomisk ramme som bare klarte å opprettholde kjøpekrafta på 79-nivå for et lite mindretall av medlemmene.

LOs representantskap vedtok også i desember at forbunda skulle forhandle om teknisk revisjon av avtalene og fordeling av den sentralt vedtatte ramma med full streikerett. Dette vedtaket satte de også over styr ved å gå inn for at avstemminga over den sentrale ramma og de forbundsvis tilpasningsforhandlingene ble kobla.

Til slutt godtok også LO at de ikke fikk noen som helst garantier for at prisstigningen fra 79 til 80 skulle bli på 9 prosent. De baserte alle sine regnestykker på det, til tross for at alle med øynene åpne visste at den ville bli på minst 11–12 prosent. NAF derimot, fikk

garantier for at de kunne ta igjen opp til 7,5 prosent av lønnstilleggene i prisene!

Men lavtlønsordninga da? Var ikke den et historisk framskritt? Ingen verken kan eller vil benekte at innføringa av garantibestemmelsen på 85 prosent er positiv. Det er et gammelt og viktig krav som denne gangen fikk et visst gjennomslag. Men, lavtlønnsgarantien kan ikke ses isolert fra de andre elementene i oppgjøret, verken økonomisk eller politisk.

De fikk den koblinga de ønsket av lønnsglidning og lavtlønn. I og med innskrenkninga i den lokale forhandlingsretten bli effekten av 85-prosent-regelen kraftig redusert. NAF har sagt åpent ut at de regner med minimale utgifter til regulering av denne regelen både i år og neste år. De unngikk også at reglen skal gjelde individuelt og dermed vil fortsatt en lang rekke arbeidere tjene under 85 prosent av gjennomsnittet. Til slutt fikk de til en finansieringsordning som er det stikk motsatte av et «Gjest Baardsen-fond». Tvert imot har NAF oppnådd det historiske resultat at de fagorganiserte sjøl, inkludert de lavtlønte, skal betale halvparten. De fattigste bedriftene skal betale resten. De mest profittable deler av industrien fikk begrensning av lønnsglidningen uten å betale et rødt øre til lavtlønsordningene. Dette skulle være bevis godt nok for at 85-prosentgarantien og lavtlønnstilleggene på ingen måte var avhengig av begrensningene i den lokale forhandlingsretten.

Men NAF dro også, med LO-ledelsens aktive hjelp, i land en politisk gevinst. LO-lederne har på det mest groteske forsøkt å skape splittelse innad blant arbeidsfolk gjennom denne koplinga. Diskusjonene mellom «høytlønt» og lavtlønt ble atskillig skarpere i toppen enn polemikken mot NAF. Gjennom sin splittelsespolitikk har LO-lederne gjort en jobb for å svekke enheten i arbeiderklassen som NAF på egen hånd aldri kunne klart.

Det er også verd å merke seg at Arthur Svensson og Einar Hysvær, talsmenn for forbundsvis oppgjør, ble blant de ivrigste agitatorene for det endelige resultatet. I NNNs medlemsblad unnslo man seg ikke en gang for å hevde at ingen ville tjene under 85 prosent av gjennomsnittet etter 1. oktober i år. Dette var ledd i en aktiv propaganda som ga en fullstendig skeiv framstilling av resultatet.

Det historisk sett mest løfterike ved hele dette oppgjøret, var det aktive arbeidet som ble gjort på grunnplanet på tvers av forbunds- og bransjevis skillelinjer. «Tariffaksjonen 1980», «Solidaritet i fagbevegelsen», lavtlønnskonferansen i Bergen og en rekke andre slike initiativ var hovedårsaken til det store antallet nei-stemmer.

Dette representerer en ny og virkelig solidarisk måte å arbeide på. Det gir løfter om en retning som både LO-lederne og NAF frykter mer enn noe annet; at arbeiderne opptre som klasse i lønnsoppgjørene og ikke som konkurranter om de smulene som NAF og regjeringa lar falle.

Denne solidariteten må utvikles i de lokale lønnsforhandlingene som nå kommer og fram til LO-kongressen, der LO-ledelsen for alvor må bli konfrontert med sine løftebrudd og sin reaksjonære splittelseslinje innad i fagbevegelsen.

På bakgrunn av det som skjedde i tida etter «Alexander Kielland»-katastrofen har vi valgt å ta for oss to sentrale forhold ved norsk oljepolitikk.

Vi går gjennom hvordan regjeringa og de ansvarlige partier og institusjoner har prøvd å fraskrive seg ansvaret for katastrofen som brått tok livet av 123 mennesker i Nordsjøen.

Deretter tar vi opp myten om den nasjonale styringen og den statlige kontrollen og ansvaret over norsk oljepolitikk. Regjeringspartiet gjentar til det kjedsommelige at Norge har nasjonal styring over oljevirkksomheten og de multinasjonale oljeselskapene. Riktignok har disse selskapene større makt i USA enn i Norge, men myten om den nasjonale styringen og den statlige kontrollen må avlives en gang for alle.

Vel ei uke etter at «Alexander Kielland» veltet fikk søsterplattformen «Henrik Ibsen» som lå ved selve T-symptomatisk for situasjonen: En havarert oljepolitikk. (Foto: NTB)

EN VÅT GRAV FOR NORSK OLJEPOL

Stavanger-basen i Stavanger så stor slagside at den måtte evakueres i all hast. Det viste seg å være kommunikasjonsproblemer og manglende ledelse. I seg sjøl

OR TIKK

— De store ord etter «Alexander Kielland»-ulykken er gjemt og glemt.

Det sa oljearbeiderne etter at den 15 dager gamle oljestreiken i Nordsjøen i juli ble stoppet av tvungen voldgift.

Bjørn Westlie, til daglig

journalist i Klassekampen, tar et tilbakeblikk på hva som har skjedd etter «Alexander Kielland» og går inn på hvordan regjeringa og staten har forsøkt å frita seg fra ansvaret for katastrofen og forholdene i Nordsjøen.

NORSK OLJEPOLITIKK

Da regjeringa samlet seg til krisemøte morgenen etter at «Alexander Kielland» havarerte ble de møtt av demonstranter. Men de fikk beskjed om å fjerne seg. (Foto: NPS)

Fredag morgen 28. mars. Det var sludd i lufta. Utenfor regjeringsbygningen sto tre demonstranter. De krevde bedre sikkerhet i Nordsjøen og at planene om boring i nord skulle utsettes. Raskt ble de ryddet unna etter at samferdselsminister Ronald Bye glefset noe i øret på en av vaktene i resepsjonen i 1. etasje.

I 15. etasje samlet regjeringa seg. En etter en kom statsrådene. Noen smilte beklemt. Andre var mutte. Statsministeren sjøl var mer grå enn vanlig. Vinterferien hans ble brått avbrutt av en helikoptertur til Oslo.

De fleste av oss hadde hatt en lang våkenatt foran radio eller TV. Vi fulgte dramaet som utviklet seg i Nordsjøen fra vi først ble varslet i Dagsrevyen kvelden i forveien.

Regjeringa skulle diskutere verdens største oljeulykke. Og da vi så inn i ansiktet til Odvar Nordli, sa en av journalistene:

— Jeg vedder en flaske whisky på at det ikke blir borestart nord for 62. breddegrad i år.

Men slik ble det ikke. Vi lot oss lure av at ansiktet til Nordli var lengre og mer furet enn vanlig. Det var bare ikke nok.

Etterpå reiste Bjartmar Gjerde, Inger Louise Valle og statsministeren til Stavanger. Derfra fikk vi høre at Nordli hadde vært beveget. Et øyeblikk trodde vi at fornuften hadde vunnet. Men raskt skulle

det gå opp for oss at det ikke hadde skjedd.

Forvarselet fikk vi i Arbeiderbladet som onsdag etter katastrofen skrev på lederplass under tittelen «Lidelsen»: «Lidelseshistorier er sterkt knyttet til påskefeiringen. I år opplever vi også lidelsens nærhet gjennom katastrofen i Nordsjøen.» ... «Vi er alle blitt minnet om at livet har sin slutt, og at det kan komme brått. Kanskje har vi godt av en slik påminnelse. Den bør gjøre at vi setter desto større pris på livet mens vi har det.»

Deretter trådte den store avledningsmanøveren etter «Alexander Kielland» i kraft. Det gjaldt å gjøre katastrofen minst mulig politisk og på flere plan hindre at regjeringa eller statlige organer hadde ansvar for at en slik katastrofe kunne skje. Slik skulle «Alexander Kielland» ufarliggjøres:

Avledningsmanøveren

FASE 1

Katastrofen var et faktum — hvordan skulle den forklares? Jeg tror flere faktorer spilte inn både på det ubevisste og det

bevisste planet, men det er et faktum at politikere tydelig følte et behov for å avskjerme seg fra det politiske innholdet i katastrofen. Jeg vil kalle det beskyttelsesmodeller, og flere slike trådte i kraft.

Mest ytterliggående var Rolf Hellem. Han regnes som DNAs oljeekspert. Han karakteriserte katastrofen som en «hotellbrann», og han fikk følge av Arbeiderbladet som den 19. mars karakteriserte det hele som like utenkelig som om Rådhuset skulle falle sammen.

Statsministeren sjøl valgte en annen linje, og han fikk følge av Høyre som ikke ville trekke andre slutninger av ulykken enn at alle måtte konsentrere seg om redningsarbeidet. Seinere skulle han og Bjartmar Gjerde som først valgte å ti stille, velge andre metoder.

Den eneste av de borgerlige politikerne som våget seg utenfor den usynlige krittstrekken som ble trukket rundt katastrofen, var Kåre Kristiansen i Kristelig Folkeparti. Stortinget må revurdere oljeboringen i nord, sa han. Men det skulle han ikke ha gjort. Av Dagbladet ble han kalt lik-skjender.

FASE 2

A. Bukken passer havresekken.

Først nedsatte regjeringa en offentlig granskningskommisjon. Deretter ba regjeringa Sjøfartsdirektoratet, Det norske Veritas og Oljedirektoratet om å komme med en vurdering av sin egen virksomhet. Så nedsatte regjeringa et utvalg med ekspedisjonssjef Kåre Halden i Kommunal- og arbeidsdepartementet som formann. Han fikk i oppgave å gjennomgå regler og ansvarsforhold. Med andre ord skulle han gå gjennom praksisen til sitt eget departement når det gjaldt kontrollen og sikkerheten i Nordsjøen.

Dagbladet karakteriserte på lederplass dette på følgende måte 9. april: «I påvente av resultatet fra den offentlige granskningskommisjonen som ble nedsatt etter boligplattformen «Alexander Kiellands» forlis, har regjeringen foretatt en omgående bevegelse.» Realitetene i regjeringas spørsmål til de tre instansene var om de sjøl mente de hadde gjort en dårlig jobb.

NORSK OLJEPOLITIKK

Olje- og energiminister Bjartmar Gjerde holdt seg taus etter «Alexander Kielland» — helt til han kom i den utvalgte og eksklusive forsamlingen i Det norske Veritas store sal på Høvik. Datoen var 28. april og han ga norsk industri ros. Norsk industri har bestått sin svenneprøve, sa Gjerde. (Foto: Klassekampen)

Først fikk de tre instansene en frist til å utrede seg sjøl til 1. mai. Deretter innstrammet regjeringa fristen til den 23. april.

B. Feilinformasjon om rapportene

Tirsdag den 22. april la Sjøfartsdirektoratet, Det norske Veritas og Oljedirektoratet fram sine vurderinger etter «Alexander Kielland»-katastrofen.

Slik kunne regjeringa få tid til å få vedtatt borestarten i nord også etter «Alexander Kielland». Etter planen skulle den boringen starte 15. mai. Det ble derfor usedvanlig viktig at konklusjonene i de tre rapportene ble presentert på en mest mulig fordelaktig måte. Jeg vil ikke uten videre påstå at det var planlagt samarbeid mellom regjeringa og f.eks. NRK, men det er et faktum at sensur har foregått av programmer etter «Alexander Kielland», bl.a. i forbindelse med lansering av Pax-boka «Nordsjø-katastrofen».

I NRK/Radio presenterte Arne Strand som tidligere har jobbet i Arbeiderbladet rapportene ved å si at ingen av instansene gikk imot oljeboring i nord *uten* å reddegjøre for hvilke forutsetninger som ble lagt til grunn i rapportene.

Det samme gjentok seg i Dagsrevyen samme kveld da rapportene ble presentert på følgende måte: «Sikkerheten i oljesektoren er god nok, dette er konklusjonen etter 'Alexander Kielland'-ulykken.» I Arbeiderbladet het det på lederplass dagen etter: «Regjeringen har fått entydige råd fra fagetatene: Ingen stor omlegging av oljevirksomheten.»

Men realitetene i rapportene var en annen. Og de ansatte i Sjøfartsdirektoratet reagerte også sterkt på at deres rapport i pressa ble utlagt som om forholdene var såre enkle.

Mens rapportene påpekte manglende utdanningsnivå, at Veritas må gjøre om kravene til klassifikasjon av flytende boligplattformer og at Sjøfartsdirektoratet ikke har kapasitet nok, ble dette fra regjeringa og annet politisk hold utlagt som om det var ufarlig å starte boring i nord. Samtidig kom en ny faktor inn i bildet:

C. Politikerne toer sine hender

— Vi kan ikke uttale oss om årsaken til ulykken før granskningskommisjonen foreligger, sa mange politikere. Mens regjeringa, Arbeiderpartiet og Høyre *tok konsekvenser* av «Alexander Kielland», nem-

lig ved at den *ikke* fikk konsekvenser for oljestarten i nord, ble både Senterpartiet og Venstre m.m. lammet til *ikke* å si noe om årsakene til katastrofen. Dette til tross for at det allerede på det tidspunkt var kommet klart fram at grunnleggende forhold hadde sviktet ved «Alexander Kielland». Kantringen av «Henrik Ibsen» hadde også vist at det er store problemer med stabiliteten ved Pentagon-plattformene.

Allerede 2. april ble det framholdt bl.a. i Dagbladet at det var funnet sprekker i staget som røk da det femte beinet på «Alexander Kielland»-plattformen falt av. Den 12. april slo den britiske eksperten William Dover fast overfor Klassekampen at Pentagon-plattformene er bygget etter en feilaktig sikkerhetsfilosofi og at de aldri skulle ha vært tatt i bruk. Samme dag sa også instituttingeniør Carl Martin Larsen ved NTH i Trondheim til Klassekampen at ingen Pentagon-plattformer skulle ha vært godkjent. Seinere ble dette gjentatt i boka «Nordsjø-katastrofen» som Larsen var med på å skrive.

Til tross for dette fulgte de fleste politikerne påbudet fra regjeringa og de «ansvarlige» politikerne om å være tause og

Ingen bygd mistet så mange av sine under «Alexander Kielland»-katastrofen som Førdesfjord. Her fra begravelsen i påsken. I alt sju familiefedre omkom fra denne lille bygda. De etterlatte etter katastrofen har kritisert regjeringa for ikke å ha tatt sikkerheten i Nordsjøen alvorlig etter katastrofen. (Foto: NTB)

ikke trekke forhastede slutninger som det het.

Dermed hadde regjeringa klart å løse seg gjennom fase 2 i den store avledningsmanøveren. Og regjeringa kunne med hånden på hjertet si det ikke var nødvendig med «vesentlige endringer» i oljevirksomheten.

FASE 3

Det som gikk igjen i alle tre rapportene regjeringa hadde innhentet fra Det norske Veritas, Sjøfartsdirektoratet og Oljedirektoratet, var den manglende opplæringen av personalet i Nordsjøen. Som en følge av dette gikk 70% av mannskapet på dispensasjon fra kravet om sikkerhetsopplæring. Dette forholdet var så grotesk at også regjeringa vedgikk at noe måtte gjøres.

25. april ble i all hast en ekstrasbevilgning på 16,5 millioner kroner bevilget i statsråd til sikkerhetsopplæring. I pressemeldinga fra Kirke- og undervisningsdepartementet het det at «behovet for sik-

kerhetsopplæring blir dekket innen kort tid».

Allikevel kunne ingen i Kirke- og undervisningsdepartementet forklare hvordan og hvor fort en skulle klare å utdanne tilstrekkelig nok mannskap uten at dette ikke skulle føre til «vesentlige endringer» i oljevirksomheten.

Den 28. april — bare to dager før regjeringa skulle legge fram sine vurderinger i Stortinget — kom Bjartmar Gjerde med et nytt utspill i serien «det er for tidlig å trekke vidtgående slutninger» mens oljeboringen i nord skal gå som planlagt.

På et foredrag i regi av Den polytekniske forenings oljegruppe og Oslo-avdelinga av Norsk Petroleumsforening, sa Gjerde i Veritas-senteret:

— «Å ile langsomt» har lenge stått som motto for norsk oljepolitikk. I dette uttrykket ligger balansegangen mellom et tempo i oljevirksomheten som tilfredsstiller de samfunnsmessige målsettinger vi har satt oss for aktiviteten på kontinentalsokkelen

og ønsket om ikke å gå raskere fram enn at vi til enhver tid har full kontroll med at virksomheten skjer på en sikkerhetsmessig forsvarlig måte.

I den siste måneden har regjeringen i samarbeid med berørte departementer og institusjoner arbeidet intenst med å vurdere årsakene til den tragiske ulykken med boligplattformen «Alexander Kielland» og å forsøke å trekke de naturlige konsekvenser av den. Før vi har fått granskingskommisjonens rapport på bordet, kan det vanskelig treffes vidtgående beslutninger m.h.t. virksomheten på den norske kontinentalsokkel.»

STORTINGET INFORMERES

Neste skritt var at kommunal- og arbeidsminister Inger Louise Valle og olje- og energiminister Bjartmar Gjerde redegjorde for katastrofen til Stortinget. Det foregikk onsdag 30. april, mens debatten om ulykken først foregikk nærmere en uke seinere.

NORSK OLJEPOLITIKK

«Jeg må presisere at før vi kan gi en endelig og korrekt beskrivelse av omstendighetene omkring ulykken og foreta en endelig vurdering av de tiltak som må iverksettes, må vi avvente rapporten fra den fra den granskningskommisjonen som regjeringen nedsatte den 28. mars til å klarlegge årsakene til ulykken, sa statsråd Valle før hun konkluderte med at det ikke var nødvendig med grunnleggende endringer av vår oljevirk-somhet.

Samtidig ga hun innrømmelser på en rekke punkter der regjeringa ikke har hatt kontroll og at sikkerheten ikke har vært god nok.

«Situasjonen tilfredsstillende ikke de normer som er gitt når det gjelder sikkerhetsopplæring,» sa Valle. Hun vedgikk også at det er gitt et forholdsvis stort antall dispensasjoner fra de kvalifikasjonskrav som gjelder for borepersonell og visse typer personell. Dette skyldes særlig aktivitetssøkningen i undersøkelsesfasen siste år og stort **«gjennomtrekk av personell,»** sa Valle.

Bjartmar Gjerde fikk konkludere Valles redegjørelse på vegne av regjeringa med å si at det etter regjeringas oppfatning fortsatt er av stor betydning å komme i gang med letevirk-somhet nord for 62. breddegrad.

Og dermed var ballen i hatten. I Dagsnytt-redaksjonen i P2-sendinga het det: **«Da er altså den politiske dynamitten ute av denne ulykken ...»**

Debatten som fulgte uka etter redegjørelsene den 6. mai, fulgte den oppgatte stien. Den ene DNA- og Høyre-politikeren etter den andre holdt seg til teksten.

INGEN HAR ANSVARET

Ansvar for at 123 omkom i en av de største arbeidsulykkene i norsk historie, hvilte tydeligvis ikke på noe eller noen ifølge DNAs stortingsrepresentanter.

Først ut var Oddrun Pettersen (DNA), formann i kommunal- og miljøvernkomiteen:

«De redegjørelser vi i dag debatterer, har det ved seg at de er fri for etterpåklokskapenes skinnløsninger,» sa hun og svingte dermed partipisken. Og slik fikk regjeringa hele sin stortingsgruppe med seg, rubbel og bit. Til tross for at AUF hadde gjort vedtak om at oljestarten

i nord skulle utsettes, fulgte AUF'erne på Stortinget regjeringa.

Men regjeringa og «de ansvarlige» i ordets rette forstand kunne ikke målbinde alle.

Både Odd Einar Dørum (Venstre) og Hanna Kvanmo (SV) var klar over før stortingsdebatten at regjeringa hadde dirigert troppene i sin retning.

Men begge satset friskt.

«I kjølvannet til plattformforliset er det avdekket forhold som er så krittikkverdige at verken regjeringa eller Stortinget kan unnlate å ta dem alvorlig,» sa Kvanmo og reiste mistillitsforslag mot regjeringa.

«Hvis 'Alexander Kielland'-ulykken kunne få oss til å stoppe opp og fordomsfritt vurdere den oljepolitikk som nå føres, kunne kanskje ulykken også få sin positive side. Regjeringen antyder dessverre ikke at en har tenkt å stoppe opp og vurdere, snare-re tvert imot. De få små og forsiktige omvurderinger som ble presentert av de to statsråder i deres innlegg den 30. april, gir intet grunnlag for å håpe på en fordomsfri, ny vurdering av oljens plass i det norske samfunn,» sa Odd Einar Dørum og støttet mistillitsforslaget til SV.

Men den store avledningsmanøveren var alt kommet for langt. Både Senterpartiet og Kristelig Folkeparti er imot å starte oljeboring i nord. For dem begge var følgende avgjørende for stemmegivningen: Hensynet til at den offisielle granskningskommisjonen først kommer seinere i år kombinert med det taktiske hensynet til samarbeidspartneren Høyre. Under avstemningen fikk SVs Stein Ørn-høi og Hanna Kvanmo bare følge av Odd Einar Dørum (V), SPs nestformann Ola Røssum og Erland Asdahl, også SP.

Senterpartiet og Kristelig Folkeparti fikk med seg Inger Lise Skarstein og Georg Apenes fra Høyre på et forslag om at oljeboringen i nord ikke kan startes i år.

Dermed var regjeringas takling av «Alexander Kielland»-katastrofen i havn i denne omgang.

ETTERSPILLET:

Seinere har vi fått se ytterligere bevis på hvordan katastrofen skal glemmes bort og glemmes. Ikke minst har det kyniske og grusomme spillet om den havarete

plattformen skulle snus eller ikke, vist regjeringas manglende vilje til å ta omfanget av katastrofen alvorlig. Allerede i juni gikk de etterlatte sammen om et brev til regjeringa der de krevde at plattformen måtte snus. Samtidig gikk de hardt ut og sa at myndighetene tydeligvis ikke har lært noe om den manglende sikkerheten i Nordsjøen. Nå heter det at «Alexander Kielland» kan snus først i november.

Samtidig har justisminister Andreas Cappelen vedgått i Stortinget 4. juni at arbeidet med å finne de 34 omkomne som ennå ikke er funnet, først kan gjenopptas etterat plattformen er snudd.

Til Telemark Arbeiderblad har også noen av de etterlatte fortalt hvordan de har fått klær osv. fra sine avdøde ektemenn i posten sendt fra de firmaene de jobbet i uten en eneste kommentar. Slike ting har lagt et ekstra psykisk press på de mange etterlatte.

STREIK FOR SIKKERHET FORSØKT LATTERLIGGJORT

Men også den 15 dager gamle streiken i juli i Nordsjøen der sikkerhetskravene sto sentralt, viste hvor lett katastrofen skulle glemmes. Mange aviser, særlig i A-pressa, karakteriserte streiken som en luksusstreik, og nå var plutselig forståelsen for økt sikkerhet som avisene fløt over av etter «Alexander Kielland», borte.

Slik sa Reidar Danielsen og Torbjørn Oftedal i streikekomiteen til Klassekampen 17. juni om dette, etter at regjeringa hadde brukt tvungen voldgift for å stoppe streiken:

— Slik vi jobber i dag er arbeidstida og arbeidsforholdene en trussel mot sikkerheten og helsa. I dag har vi en arbeidstid som overstiger Arbeidsmiljølovens maksimalgrense på 1733 timer i kalenderåret. Ifølge samme loven skal pålagt sikkerhetsopplæring foregå i arbeidstida. Men vi må gjøre det på fritida og med overtidskompensasjon. Det opprinnelige kravet vårt ville rette opp disse forholdene og resultatet ville ha kommet ut med en samlet arbeidstid på noe i underkant av lovens maksimalgrense. Dette er verken luksus eller latmannsliv. Det virker som om de store ord etter «Alexander Kielland»-ulykken er gjemt og glemt!

Før neste runde i oppgjøret etter «Alexander Kielland» kan det være grunn til å gå nærmere realitetene i det som kalles norsk oljepolitikk.

Nasjonal styring — EN BLØFF

Av Bjørn Westlie

To nøkkelbegreper står sentralt når politikerne uttaler seg om norsk oljevirk-somhet: Statlig og nasjonal styring. I følge Stortings-melding 53 legger regjeringa vekt på å sikre den nasjona-le handlefrihet med hensyn til tidspunkt for utbyggin-gen av de enkelte petrole-umsfelter, størrelsen av pet-roleumsproduksjonen og di-sponeringen av produsert olje og gass.

I lys av katastrofen med »Alexander Kielland» er det grunn til å gå nærmere inn på hvordan denne styringen arter seg.

Et kart over Nordsjøen ser nå ut som Vest-Afrika så ut under kolonitida etterat det hadde blitt delt opp av de britiske, de franske, de portugisiske og tyske rikene. Og det er små kolonier de utenlandske oljemonopolene har opprettet ute i Nord-sjøen i sin jakt etter det «svarte gullet».

Det var i begynnelsen av 60-åra at olje-selskapene kastet sine grådige blikk nord-over og mot Nordsjøen.

Først ut var den amerikanske riggen «Mr. Cap» som ble operert av det ameri-kanske firmaet «Amoseas». Det var i 1964 og på britisk side og markerte star-ten på en invasjon av amerikanske selska-per og oljeeksperter. Det «brutale olje-eventyret» hadde startet.

Allerede i 1962 kom de første henvend-selsene til Norge.

I et brev til industridepartementet i

1962 skrev «Phillips Petroleum Compa-ny» og spurte om de ikke kunne få like gunstige rettigheter som den danske skipsreder A.P. Møller hadde fått på dansk side av Nordsjøen.

MØLLERS KUPP

Allerede før dette brevet ble sendt hadde det ifølge Ward Dunn som er visepresi-dent for utvinningsavelingen i Phillips, Europa-Afrika, vært kontakter mellom Phillips og representanter i den norske ambassaden i Berlin i Vest-Tyskland. Hva som ble sagt der og hvilke løfter Phillips fikk er ikke godt å vite, men henvendel-sen var uansett utrolig frekk, for A.P. Møller og hans Dansk Undergrunds Con-sortium hadde samme året gjort et regel-rett kupp det fortsatt går rykter om. Med i Dansk Undergrundsconsortium er også Shell, Gulf, Texaco og Cherron.

Da Gulf og Esso hadde søkt etter olje på dansk side uten hell forsøkte det tyske selskapet Deutsche Erdöl og overta kon-sesjonsretten. Isteden gikk Møller til den sosialdemokratiske statsministeren Kampmann og spurte om ikke han kunne overta. Og det fikk han. Det gjaldt jo å holde oljen på danske hender, som det het. Konsesjonen var usedvanlig gunstig. Møller fikk utnyttelsesrett i 50 år. Statsavgiften på utvunnet olje ble satt til 5% på de første fem år, deretter på 8,5%. Møller hadde fått verdens beste oljeavtale, den danske staten verdens dårligste. Og den ville Phillips overta på norsk side. Det gjelder å prøve seg var ty-deligvis mottoet til Phillips.

Henvendelsen ble avvist. Isteden satte Norge i gang et utredningsarbeide. I 1963 vedtok Norge en fullmaktslov som ga muligheten for å gi enkelte selskaper rett til undersøkelsesboring.

Men om Phillips fikk avslag første gang skulle de komme sterkere tilbake.

FORDELING AV BLOKKER

Det norske området ble delt opp i 36 fel-ter og 315 blokker. I første omgang delte Norge ut 78 blokker. Disse blokkene ble delt mellom ni selskaper bl.a. Esso, Cal-tex og Gulf fra USA, Syracuse fra Kana-da, det britiske-nederlandske Shell og Pet-rofina som inngår i Phillips-gruppen, Amoco-Noco, Petronord og Murphy Oil.

I mai 1969 ble det kjent at det var fun-net olje på Ekofisk-området av Phillips-gruppen der Phillips Petroleum Company er ledende.

Fram til dette tidspunkt hadde den nor-ske staten latt de utenlandske selskapene lete for seg, med liten norsk eller statlig medvirkning. Nå ble prinsippet om den nasjonale og statlige styringen satt på sin prøve. En hadde valgt å la monopolene få fingeren, skulle de klare å ta hånda også?

MYTEN OM NASJONAL KONTROLL

Folkevalgte organer må ha kontroll med alle sider av petroleumspolitikken: leting, utvinningstempo, sikkerhet og lokalise-ring.

Slik heter det i Stortingsmelding nr. 25 fra 1973/74. Og det ser jo pent ut på papi-ret og høres fint ut i Stortingssalen. Men saken er langt mer komplisert. Professor Thomas Chr. Wyller skrev i 1973 i boka «Norge som oljestat» om hvor makten i beslutningene om oljepolitikken blir lig-gende.

Vi siterer Wyller før vi trekker fram no-en faktorer som kan belyse hvordan det ikke er nasjonal styring i Nordsjøen.

«To ting er viktige å holde fast: Inn-flytelse lar seg lettest måle i konflikt-situasjoner der interesser står mot hverandre. Den som vinner frem med sitt syn, han er den mest innflytelses-rike. Dertil er det viktig å skjelne mel-lom formelle og reelle innflytelses-muligheter. Kanskje må sluttproduk-

tet i Ekofisk-saken formuleres slik: Jusen er Norges, makten forblir hos Phillips!

Innflytelsesanalysen kan gjøres vidtfavnende. Innflytelse over den spesifikke oljepolitikk er, skjønt vesentlig nok, bare én ting. Men utformingen av oljepolitikken vil påvirke norsk politikk forøvrig. Den som behersker oljen, behersker i en viss forstand oss alle. Satt på spissen til illustrasjon: Hvis oljeselskapene skulle få lov å spille sitt eget spill i ensom majestet, ville vår uten- og innenrikspolitiske handlefrihet, «sjølråderetten», stå på spill.

Så viktig er oljesaken, så vanskelig er innflytelsesproblemet.

En oppsummering: Den aktør som disponerer de mest relevante ressurser og som evner å ta dem i bruk taktsk og strategisk riktig i en bestemt prosess, han øver størst innflytelse over den. Han vil høste spillets store gevinst.»

«.....»

«Regjeringen har flere ressurser, har en ganske annen mulighet for å kontrollere utviklingens gang, kan spille kort med adskillig finere hånd enn Stortinget. Den kan ta initiativ,

føre forhandlinger, stille konsesjonsbetingelser. Men også den har motspillere med egne ressurser, også den har premiss-leverandører, også den møter oljeekspertisen og økonomenes beregninger.

Regjeringens innflytelse — slik er det fristende å konkludere — er større enn Stortingets. Men størst av alle er Hydro og Phillips.»

DA GASSEN OG OLJEN SKULLE FØRES I LAND I NORGE

Da det ble påvist enorme mengder olje i Ekofiskområdet kom spørsmålet: Hvor skal gassen og oljen føres i land?

Flere partier gjorde tidlig vedtak om at oljen og gassen skulle føres i land i Norge.

8. desember 1972 het det i kongelig resolusjon fra den borgerlige Korvaldregjeringa som innskjerpet kravet om ilandføring i Norge at hovedregelen skulle være: «*Utvunnet petroleum skal ilandføres i Norge medmindre Kongen etter ansøking samtykker i et annet ilandføringssted.*» I Stortingsmelding 76 (1970-71) altså etter at det ble funnet olje het det også at det er:

«Departementets oppfatning at petroleum som utvinnes på den nor-

ske Kontinentalsokkel som en hovedregel skal ilandføres i Norge. Hensynet til kontroll med produksjon, bearbeiding og forurensning såvel som utenrikspolitiske og strategiske grunner vil være avgjørende for en slik beslutning. Unntak fra denne regel kan likevel være aktuelt i tilfelle hvor samfunnsøkonomiske hensyn gir en gunstigere helhetsløsning.»

Allikevel endte det med at Ekofisk-oljen og gassen ble ført i land i henholdsvis Emden i Vest-Tyskland og Teeside i Storbritannia. Hvordan kunne det skje?

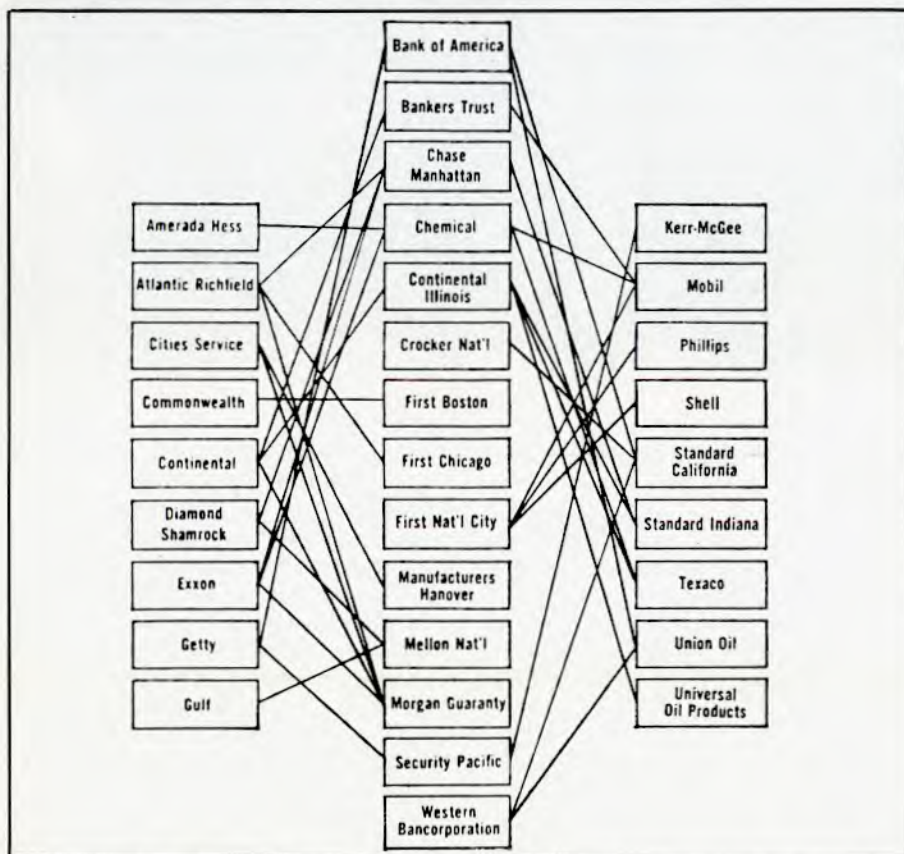
Ilandføringsspørsmålet preget norsk oljedebatt 1972-1973. Det var Phillips som kontrollerte Ekofisk som hadde mest å tjene på at den norske løsningen ikke ble valgt. Det springende punktet var hvordan en skulle få oljen/gassen over den dype Norskerenna. På de aktuelle stedene var denne renna dypere enn det en teknisk på dette tidspunktet mestret. Hvor lang tid ville det ta før Norge hadde opparbeidet den teknikken som var nødvendig? Først ble det antydnet to år, seinere sa Phillips åtte år. Og tid er penger når olje er inne i bildet.

Den 26. april 1973 vedtok så Stortinget at våtgassen skulle gå til Emden og oljen til Teeside. Anlegget i Emden eies av Nor-

NORSK OLJEPOLITIKK

CITIBANK

REPRESENTATIVE OFFICE

Hvordan kan Norge kontrollere virksomheten i Nordsjøen når utenlandske banker kontrollerer lån og de store selskapene? First National City Bank, også CitiBank, som har representasjonskontor i Oslo, har enorm makt.

Slik kontrollerer CitiBank Ekofisk-feltet. First National City Bank har 6 prosent av aksjene i Phillips. Det virker lite, men med styreverv blir dette på amerikansk hold karakterisert som en DOMINERENDE mindretallandel.

Her er noen av de institusjoner som har enten direkte eller indirekte styreverv med Phillips: First National City Bank, First Chicago Corp., Metropolitan Life Ins. Co., New England Mutual Life Ins. Co., Prudential Ins. Co. of America, Chubb Corp., Rockefeller Foundation, Consolidated Edison, Mobil Oil Corp., Shell Oil Co., Colonial Pipeline Co., Amoco Pipeline Co., Continental Pipeline Co., Mid-Valley Pipeline Co.

Både Mobil, Amoco og Shell er også med på oljeutvinningen på Statfjord A.

Internasjonalt økte Mobil sine inntekter med 77,7 prosent siste år. Shell derimot med hele 180,9 prosent? Det tilsvarer 30 milliarder kroner (Kilde: MEED 21/3 1980)

Phillips har overfor en sentralkomite nektet å oppgi hvem som er de største aksjonærene. Men våre opplysninger bygger på Norman Medvins: The Energy Cartel — who runs the american oil industry 1974.

Slik er bank- og oljemonopolenes spindelvevsliv.

sea A/S som eies 100% av Phillips-gruppen. Teeside-anlegget i Storbritannia eies til halvparten av Phillips.

Det såkalte norske innslaget, det som skulle gi nasjonal styring, kom inn i det selskapet som opererte gassrørledningen. Dette selskapet, Norpipe A/S, eies med 50% av Statoil dvs staten og 50% av Phillipsgruppen. Phillips kom altså svært godt ut av det.

SPILLET I KULISSENE

Årsaken til at Stortinget og regjeringa gikk fra sine tidligere klare begrunnelser for at oljen/gassen ikke skulle til utlandet er resultatet av et lite oversiktlig spill i kulissene.

Ved å vise til at det tok for lang tid å utvikle teknikken som skulle til for å kunne føre land gassen og oljen til Norge, ble det isteden en drakamp mellom Phillips-gruppen og Norge om hvor stor innflytelse staten skulle ha i prosjektet. Den løsningen en kom fram til ble utformet av embetsmenn i industridepartementet, ledelsen i Norgsk Hydro, toppledelsen i Phillips Petroleum Company og ledelsen i Statoil.

LO kjørte hardt på at oljen/gassen skulle til Norge, men da LOs Odd Højdaahl og nåværende forsvarsminister Thorvald Stoltenberg etter en tur i Japan blandet sammen favner og meter, gikk lufta ut av den ballongen.

Og dermed var opposisjonen for en mer nasjonalt styrt ilandføring knekket. Oljeekspertenenes krav om rask ilandføring og argumentet om at Norge ikke på lang tid kunne utvikle egen teknikk smeltet Stortingsmennene som snø i vårsola.

Dermed var en viktig forutsetning for norsk kontroll over oljevirksomheten fjernet med et slag.

Til våren skal det avgjøres hvor gassen fra Statfjord-feltet skal føres i land i Norge.

Denne gang skal gassen til Norge. Men samtidig har det britiske energidepartementet vedtatt at deres 15,9 % av Statfjord-gassen skal føres i land i Storbritannia uansett hvor Norge vil ha sin gass. Dermed er det fra enkelte hold blitt lagt press på regjeringa om at det vil bli kostbart med to rørledninger når britene allerede har tatt sin beslutning. Hva som vil skje, er ikke klart.

Samtidig har regjeringa vedtatt at gas-

NORSK OLJEPOLITIKK

sen fra Odin-feltet skal sendes til Skottland ettersom det er Esso som er rettighetshaver.

Derimot vil Statoil få en del av overskuddet.

NÅR KAPITALEN KOMMER FRA UTLANDET

Da Norge skulle starte oljevirksomhet i Nordsjøen, måtte milliarder investeres. Investeringsbehovet steg i takt med utviklingen av oljevirksomheten.

Milliardene måtte lånes fra utlandet. Pr. 1/1-80 er det investert 60 milliarder på norsk side av Nordsjøen. Regjeringa regner med at det ialt vil bli investert 77 milliarder.

60-65% av pengene er blitt lånt av utenlandske storbanker, enten ved at f.eks. Statoil direkte eller gjennom norske banker har tatt opp lån på finansmarkedet i Europa eller USA. Moderselskapene til de utenlandske oljeselskapene som opererer i Nordsjøen har stått for 25-30% av låne-
ne.

Norske banker har bare lånt ut 2% av den investerte kapitalen.

En annen lånemetode er via de utenlandske bankene som har slått seg ned i Norge med såkalte representasjonskontorer. Disse kontorene formidler lån fra sin moderbank til norske prosjekter. Det er Norges Bank som må godkjenne og utstede lisenser på slike lån.

Ved at statlige selskaper, Statoil og Norsk Hydro og såkalte norskeide, men utenlandsk kontrollerte selskaper henter sin kapital utenfra, blir det automatisk skapt et avhengighetsforhold på flere plan.

Det mest følbare er at lånene skal betales tilbake og at renter og avgifter også skal betales. Bare for 1980 skal det tilbakebetales 12,4 milliarder av den investerte kapitalen.

Dette skaper uvilkaarlig et press for at utvinningstakten må fortsette uansett «Alexander Kielland»-ulykken eller ikke.

Dertil kommer den rollen banker som kontrollerer oljeselskap spiller i den norske sektoren.

First National City Bank vanligvis forkortet Citibank, har et eget representasjonskontor i Oslo. Citibank kontrollerer Phillips som igjen kontrollerer Ekofisk-området. Dessuten har Citibank også bånd til Mobil og Shell som er på Statfjord-feltet.

Dagen før 1. mai og bare en måned etter «Alexander Kielland» fikk nye fakta om «styringen» av Nordsjøen på bordet. Det såkalte Moe-utvalget kunne redegjøre for at kostnadene i Nordsjøen hadde blitt presset opp flere millioner av ulike selskap. Toppen på isfjellet? (Foto: NTB)

Michael Soden, sjef for Citibank/Norge opplyste til Klassekampen 26. april at de finansielt samarbeidet med Norsk Hydro og Statoil. Hvor mye Citibank har investert i Nordsjøen er hemmelig. Og heller ikke Norges Bank som utsteder lånelisenser vil ut med investeringskapitalen til Citibank.

Vi ser altså at oljetempo henger nøye sammen med økonomisk avhengighet. Hvordan kan en snakke om nasjonal styring når kapitalen kommer fra utlandet er et spørsmål som lite er blitt reist i oljebatten.

Vi skal gjennom et par eksempler vise hva det i praksis betyr å overlate makta til oljeselskapene.

DR BRANNFARLIGE BRAKKENE

I 1975 satte Sjøfartsdirektoratet fram krav om at brakker som 25-300 mann bodde i på Ekofisk, skulle fjernes fordi de var brannfarlige. Hadde dette blitt gjort, vil utbyggingen bli forsinket. Men Phillips sa nei og sendte en telex til direktoratet der det het at det «ville få konsekvenser for den norske regjering dersom kravene om å fjerne brakkene ikke ble trukket tilbake».

MONOPOLENE DIRIGERER PRODUKSJONSTEMPOET

Norge er avhengig av å ha et godt forhold til monopolene. Ikke minst dirigerer dette utvinningstempoet. I et internt notat i Industridepartementet ble dette klart.

I notatet heter det:

«Mulighetene for å begrense produksjonen til ca. 50 mill. tonn o.e. pr. år må anses som svært små i perioden 1979-85. Bruk av lovgivningen for å påby lavere produksjon må kunne antas å få så vidtgående negative konsekvenser at det vil være uriktig av norske myndigheter å presse en slik løsning igjennom. Norge er fortsatt avhengig av et konstruktivt samarbeid med de private oljeselskaper, og det kan bli dyrt for oss på lengre sikt å kjøre en konfrontasjonslinje på produksjonsnivåområdet.»

«Med de avtaler som hittil har vært inngått mellom staten og oljeselskapene, har man i praksis ikke hatt særlig mulighet til å innvirke på produksjonsstart når funn først er gjort. Det er trolig også lite realistisk å håpe at vi vil kunne få private oljeselskaper

NORSK OLJEPOLITIKK

Også Jens Evensen har gått sterkt ut mot den manglende nasjonale styringen av oljerikdommene. (Foto: Klassekampen)

med på å utsette igangsetting av produksjon fra fremtidige funn.»

Videre heter det i notatet:

«En beslutning om statlig boring for ressurskartlegging vil sannsynligvis ha en negativ effekt når det gjelder å skremme oljeselskapene bort selv om de eventuelt skulle bli invitert til å delta i utnyttelsen av reservene når den tid kommer.»

USA-ENTREPRENØRER MED FULL KONTROLL

Av det såkalte Moe-utvalget som har studert kostnadsoverskridelsene i Nordsjøen blir det påvist millionoverskridelser ved byggingen av Statfjord-feltet. På bakgrunn av denne rapporten har Norsk Hydro og Statoil saksøkt de to amerikanske selskapene McDermott og Brown and Root. Norsk Hydro viser til at disse to entreprenørselskapene samarbeidet for å presse prisene i været under utbyggingen av Ekofiskområdet og Frigg. Mobil har tilsvarende gått til søksmål mot de samme firmaene på grunn av Statfjord-utbyggingen. Begge disse amerikanske selskapene er dømt for lignende forhold i USA tidligere.

Brown and Root med hovedkontor i Houston, Texas eies av konsernet Halliburton som eier 40 selskaper. Brown and Root er også kjent for sine slavekontrakter med de spanske arbeiderne som streiket på Statfjord A i 1978. I boka «Norsk olje spansk svette» av Agustín Asenjo, Pax 1979, blottlegges hvordan Brown and Root opererer uten at norske myn-

digheter enten ikke vil eller ikke har hatt muligheter til å gripe inn.

Men sjøl om McDermott nå er blitt anmeldt følte de seg ikke mer presset enn at de truet med å ikke legge sin entreprenørbase ved Killingøy i Haugesund fordi skattetrykket var for høyt i Norge (Rogalandsavis 8. mai) På den måten prøvde de å få gjennom lettelsers skattemessig og viste til at det ville bli store konsekvenser for Haugesund dersom basen ikke blir opprettet.

RAPPORTER UNNDRATT NORSK OFFENTLIGHET

I 1978 fikk Mobil brev fra Oljedirektoratet. Selskapet ble bedt om å frigjøre alle dokumenter, studier og resultater som var samlet i forbindelse med det tørrevakueringsprosjektet Mobil hadde utarbeidet for Statfjordfeltet. Direktoratet ba om å få dokumentene sendt til Harald Olsen i Det norske Veritas — Olsen var nemlig oppnevnt som sekretær for SSB-prosjektet om evakuering av personell i Nordsjøen.

Svarbrevet fra Mobil var adressert til Veritas og datert 21. februar. Oljeselskapet skrev:

«As our plans for dry evacuation are still in the development stages, we must request that DNV (Veritas) hold the data confidential. The above material should not be released without the consent of MENI. It is our wish that the information only be used as reference material for your dry evacuation studies. You are kindly requested to state your agreement with this confidentiality obligation by signing and returning the attached copy of this letter.»

Mobil ville altså hemmeligholde innholdet av rapporten. Ennå har ikke norske myndigheter stilt krav overfor Mobil.

Drøyt et år seinere ble det klart at Mobil ikke ville støtte forskningsprosjektet økonomisk.

Er det dette som kalles nasjonal styring?

Også Statoil og Mobil i samarbeid har hemmeligholdt en rapport om risikomomenter ved Statfjord A. Analysen som faktisk viser at Statfjord A kan eksplodere fordi ventilasjonsanlegget som skal sørge for at eksplosive gasser blir fjernet ved visse uheldige klimatiske forhold ikke virker, ble avslørt i boka «Nordsjøkatastrofen» Pax 1980.

SLIK TAPTE OLJEDIREKTORATET MOT MOBIL

Sommeren 1976 fastsatte Oljedirektoratet nye krav til boligplattformer. Disse forskriftene bygget på Vogt-utvalget som gikk inn for at boligplattformer fortrinnsvis skulle plasseres på egne plattformer.

Dette nye kravet skulle komme til å gjelde Statfjord B som var under prosjektering. Oljedirektoratet hadde sett farene ved Statfjord A som var en kombinert produksjons og boligplattform. Men dette ville bli en dyrere løsning. Og konsekvensene dersom et slikt krav ville gå igjennom ville også bli stor for resten av den framtidige oljevirksomheten. Dermed startet presset. Og det presset kom ikke bare fra de utenlandske selskapene, men også fra Statoil. Det ble hevdet at Statfjordutbyggingen ville ta lengre tid og koste mer enn planlagt på grunn av disse nye forskriftene.

Mobil presset på ved å kreve Statfjord B-prosjektet ut av Akergruppen og over til Kværner, deretter stilte Mobil ultimatum, dersom det skulle bygges en separat boligenhet trakk de seg fra operatørstillingen på Statfjord.

Dermed ble Oljedirektoratet kuet. Styret i Oljedirektoratet med den tidligere Høyre-statsråden Gunnar Hellesén som formann vedtok Mobils forslag.

I denne saka sto sjefen for kontrollavdelingen i Oljedirektoratet, Dag Meier Hansen, hardt mot Mobil. Da han sluttet i Oljedirektoratet i år, begynte han derimot i Mobil.

I juli ble det klart at Statfjord C vil bli en kopi av Statfjord B. Det betyr at også Statfjord C blir en integrert plattform der det blir produksjon, boring og innkvartering på samme plattform. Hovedkonsulenten for byggingen blir det norske firmaet NPC, men også Brown and Root vil bli med, til tross for at Norsk Hydro og Statoil har saksøkt bl.a. Brown and Root etter at firmaet bidro til de økte omkostningene ved utbyggingen av Ekofisk- og Frigg-feltet.

Enda en gang er Oljedirektoratets gamle krav til de faste plattformene satt til side. Styring? Ja, men hvem styrer?

SLIK PRESSET OLJESELSKAPENE NED SKATTEN

I januar i år la regjeringa fram et nytt forslag til skattelegging av oljeselskapene i Nordsjøen. Forslaget som var basert på

NORSK OLJEPOLITIKK

den voldsomme prisøkningen på olje ble møtt med en voldsom protest fra selskapene.

I interne møter med myndighetene truet selskapene med å trekke seg fra flere prosjekter i Nordsjøen.

Dermed bøyde regjeringa av. I den nye Stortingsmeldinga om de nye skattene blir også dette presset innrømmet: «Olje- og energidepartementet og Finansdepartementet ser ikke bort fra at det kan finnes funn som har vært ansett som drivverdige, men som ikke vil bli bygget ut med henvisning til de foreslåtte skatte-reglene, om disse gjennomføres...»

Bergens Tidende skrev den 3. mars slik om at regjeringa bøyde av: «Oljeskatt på retrett. Setter viktige prosjekter i fare. Finansdepartementet tvinges til retrett med sitt forslag til ny petroleumsskattelov. Forslaget må omarbeides på flere punkter idet nasjonale interesser blir skadet...»

Nasjonale interesser?

Til Dagbladet sa Bjartmar Gjerde i en kommentar:

«— Slik jeg har opplevd dette, har det ikke vært noen nervekrig med oljeselskapene.»

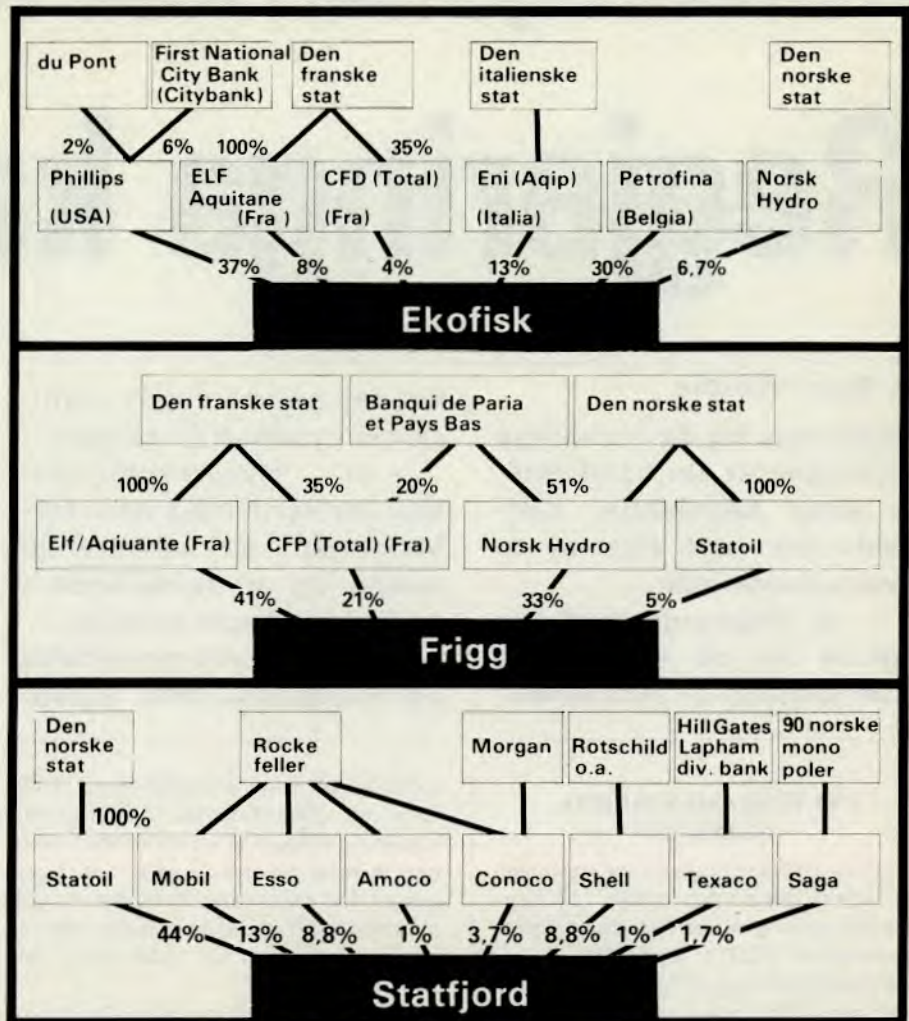
Denne retretten kostet staten 15 milliarder i en femårsperiode i forhold til det opprinnelige skatteforslaget.

VENSTRE TIL VENSTRE FOR DNA

Karakteristisk for situasjonen er at partiet Venstre, som jo i motsetning til Arbeiderpartiet ikke kaller seg et sosialistisk parti, i juni la fram et skatteforslag som ligger nærmere SVs forslag og dermed langt til venstre for regjeringa. Venstres forslag gikk bl.a. ut på å ta ytterligere 12 milliarder fra oljeselskapene. Men det kunne ikke DNA eller regjeringa være med på.

MOTSTAND INNAD

Men også fra Arbeiderpartiets egne rekker har kritikken mot denne vankelmodige holdninga mot oljemonopolene begynt å komme. I det siste nummeret av Internasjonal politikk har tidligere statsråd Jens Evensen kommet med kraftig kritikk mot den manglende nasjonale styringen når det gjelder de konsesjonene oljeselskapene får til oljefeltene i Nordsjøen. Selskapene har fått både råderett og disposisjonsrett, skriver Jens Evensen samtidig som han kritiserer skattleggings-systemet som gir oljeselskapene enorme fortjenester.

HVEM KONTROLLERER OLJEFELTENE?

Ekofisk-området omfatter feltene Albuskjell, Cod, Edda, Ekofisk, Eldfisk, Tor, Vest-Ekofisk og Øst-Ekofisk. Disse feltene ble oppdaget 1968–73. Ekofisk-feltet kom i drift i 1971. Phillips Petroleum Company har stått for utbyggingen og driften. Den såkalte Phillips-gruppen har konsesjonsretten på området.

Valhall-Hod-området der Amoco Norway Oil Company er operatør. Produksjonsstart er planlagt fra høsten 1981.

Frigg-området som ligger på norsk og britisk side omfatter Frigg, Ø-Frigg, SØ-Frigg, NØ-Frigg og Odin. Hovedfeltet, Frigg, har vært i produksjon siden 1977. Operatør er det franske Elf Aquitaine Norge A/S. (Se kartet)

Statfjord-området som ligger både på norsk og britisk side omfatter Statfjord, 33/9 Alfa og 33/9 Beta. Produksjonen fra Statfjord-A-plattformen startet november 1979. Statfjord B-plattformen er ikke ferdig.

Murchison-området ligger også både på norsk og britisk side. Operatør for Murchison-utbyggingen er Conoco North Sea Inc. og på norsk side er det Statoil/Mobil-gruppen. I april 1979 ble det undertegnet en fellesavtale mellom Norge og Storbritannia om området. Bare 16,25% av feltet ligger på norsk side.

Konklusjonen klar før gransknin

Regjeringa kan ikke

av Bjørn Westlie

Regjeringa og de ansvarlige myndigheter sin handlemåte etter «Alexander Kielland» har vært styrt av to overordnede mål:

— at regjeringa ikke har ansvar for de svakhetene som allerede er blitt avdek-

ket før granskningskommi-
sjonens rapport foreligger.

— at oljevirkksomheten skal fortsette med visse forbedringer i sitt nåværende tempo og at borestarten i nord skal gå som planlagt.

Men det parlamentariske og konstitusjonelle ansva-

ret for kontrollen og sikkerheten og den statlige styringen kan ikke regjeringa vri seg unna.

Det var dette SVs Stortingsgruppe tok konsekvens av og stilte mistillitsforslag mot regjeringa.

DET PARLAMENTARISKE ANSVARET

1. januar 1979 ble ansvaret for kontrollen og sikkerheten på den norske kontinentalsokkelen overført fra Olje- og energidepartementet (OED) til Kommunal- og arbeidsdepartementet (KAD). Dette var et prinsipielt riktig vedtak som slo fast prinsippet om at de interessene som skal styre oljeutviklinga ikke skal ha sikkerhetsansvaret. Dette blir også støttet av fagforeningsrepresentantene i den britiske sikkerhetsrapporten Burgoyne-rapporten (Klasekampen 15. april -80). Det er imidlertid klart at Kommunal- og arbeidsdepartementet sjøl har bidratt til å rote sammen ansvarsforholdet.

I Stortingsproposisjonen om overføringen av ansvarsforholdet fra OED til KAD heter det at Kommunaldepartementet vil få «totalansvaret». Oddrun Pettersen (DNA) som er formann i kommunal- og miljøkomiteen i Stortinget sa da også ettertrykkelig i Stortinget 28. november 1978 at:

—«*Kommunaldepartementet vil med denne overføringen også få det konstitusjonelle ansvaret for gjennomføringen av arbeidsmiljøloven*»
Men i et arbeidsnotat for Sekretariatet for

sikkerhet på kontinentalsokkelen i KAD heter det, etter at det blir forklart at ansvaret er delegert til en rekke institusjoner, at KAD således ikke har det *totale ansvar* for sikkerheten/beredskapen på sokkelen. Det samme gjentok statsråd Inger Louise Valle i sin redegjørelse for Stortinget 30. april.

Disse uklarhetene er tidligere blitt påpekt fra Stortinget uten at det fikk følger.

Under debatten om overføringen av ansvaret for kontrollen og sikkerheten i Nordsjøen til Kommunal- og arbeidsdepartementet i Stortinget 28. november 1978 ble det fra Høyres enslige kritiske svale i oljespørsmål, Inger Lise Skarstein påpekt at *«fordelingen mellom de ansvarlige organer når det gjelder sikkerhets- og kontrollfunksjonene, ikke er klart nok definert.»*

Det er en svakhet at de såkalte sikkerhetsfunksjonene ikke er klart definert. Det kan enkelte steder synes som om det settes likhetstegn mellom sikkerhetsfunksjonen og kontrollavdelingen: Dette er ikke holdbart.

Daværende Kommunal- og arbeidsminister Arne Nilsen mente derimot at *«dei prinsipielle omsyn som ligg bak overføringa blir ivaretekne på tilfredsstillende måte»*. Allikevel så han seg nødt

til å vedgå at *«dette likevel er ei sak vi også i framtida må ha under nøye vurdering»*, sa Nilsen.

Etter «Alexander Kielland»-ulykken ser det ut som disse betenkelighetene er blitt ryddet av veien!

Etter katastrofen har sentrale regjeringsmedlemmer og andre opptrådt som om de aldri tidligere har hørt klager på forhold som regjeringa nå etter katastrofen toer sine hender for.

DE ANSVARLIGE ORGANENE TAPPET FOR FOLK

Da Stortinget vedtok å overføre ansvaret for sikkerheten og kontrollen til KAD fikk daværende kommunalminister, nå sosialminister Arne Nilsen spørsmål om denne overføringen ikke kunne bli vel byråkratisk.

Slik svarte Nilsen:

«Vi var der samde med Oljedirektoratet om at arbeidsopplegget kunne gjennomførast på ein effektiv og betryggande måte utan unødig byråkrati. Eg vil også seia at når Kommunaldepartementet etter dette skal ha hovudansvaret for dei nye, viktige oppgåvene det er blitt tillagt, må det også bli styrkt på forsvarleg vis. På den andre sida meiner eg vi har gjort det

ings-rapporten:

løpe fra ansvaret!

Krisemøte. Regjeringa samles 28. mars en snøtung morgen. Mange trodde at norsk oljepolitikk ville bli lagt om etter dette møtet. Men nei. (Foto: NPS)

som er råd for at personellauken ikke skal bli større enn det som er naudsynt for å sikra ei forsvarleg handsaming av desse sakene.» (vår utheving)

Personaløkningen skulle altså ikke bli for stor i Kommunal- og arbeidsdepartementet og det var jo betryggende, men visste ikke statsråden om personalsituasjonen i Sjøfartsdirektoratet og Oljedirektoratet? Problemet der var jo allerede på

det tidspunktet *personalnedgang* pga. regjeringa sin politikk.

Så seint som 10. juli i år, lenge etter at regjeringa sa at Oljedirektoratet skulle styrkes, meldte Rogalands Avis (RA) at flukten fra Oljedirektoratet fortsetter. 33 har sluttet bare i første halvdel av 1980. De tillitsvalgte i direktoratet krever høyere lønn for å stoppe at de ansatte går over til bl.a. oljeselskapene.

Et sterkt Oljedirektorat er helt nødven-

dig for å kunne styrke sikkerheten. Dette ble også pekt på i et åpent brev til regjeringa gjengitt i samme avis fra 10 tillitsmenn i NOPEF. I det heter det bl.a.: «Vi kan ikke akseptere den reelle nedbyggingen av Oljedirektoratet. Uten et sterkt Oljedirektorat er vi prisgitt umotiverte handlinger fra våre arbeidsgivere. Staten prioriterer høyt de økonomiske interessene ved oljevirkksomheten, men overser gjennomføringen av sikkerheten.» Brevet

NORSK OLJEPOLITIKK

peker også på at regjeringa har det totale ansvar for oljevirksomheten. Regjeringa må derfor sørge for at myndighetenes kontrollorganer fungerer etter Stortingets intensjoner, heter det.

Fra 1974 til i dag har Sjøfartsdirektoratet som er det organet som har ansvaret for godkjenning av flytende plattformer som «Alexander Kielland», 26 færre stillinger enn i 1974.

På toppen av det hele har Stortinget hele to ganger etter innstilling fra regjeringa, gått inn for å skjære ned bevilningene til Sjøfartsdirektoratet. I 1979 med fire millioner, og i 1980 med hele seks millioner.

Etter «Alexander Kielland» har både statsminister Odvar Nordli og handelsminister Reiulf Steen som Sjøfartsdirektoratet direkte ligger under, prøvd å bortforklare dette ved å hevde at nedskjæringene ikke har gått utover sikkerheten.

Den 15. april ga tillitsmenn anonymt et kontant svar på dette med en pressemelding: «—Nedskjæringene i Sjøfartsdirektoratets budsjetter har gått ut over både direktoratets kontroll av skip og kontrollen av oljeplattformene. Den faglige kompetanse i direktoratet har ikke holdt tritt med utviklingen. Usikkerhet om direktoratets fremtidige rolle, liten opplæring, for lavt lønnsnivå og opphopning av saker som følge av redusert bemanning, har ført til at mange dyktige medarbeidere har gått over i annet arbeid, fremholder tillitsmenn i Sjøfartsdirektoratet og Skipskontrollen».

REDERFORBUNDETS UTSPILL

Men regjeringa og handelsminister Steen har fått «uventet» støtte fra Rederforbundet som heller ikke ønsker noen åpen debatt om forholdene i Sjøfartsdirektoratet. Dagbladet avslørte 24. juni at administrerende direktør David Vikøren i Norges Rederforbund i et brev til sjøfartsdirektør Ivar Sandvik, ber om at direktoratet må være forsiktig med å uttale seg om sikkerheten. Dette kan svekke tilliten til de norske skipene og oljeriggene i utlandet og kan bety økonomisk tap, het det i brevet.

Men det blir jo et spørsmål om kyniske, økonomiske argumenter vil bli holdbare når granskningsrapporten etter «Alexander Kielland» ligger på bordet.

UTDANNINGSSITUASJON OG DISPENSASJONER

I 1976 havarerte «Deep Sea Driller», seks omkom. Rapporten etterpå slo fast at mannskapet manglet opplæring i å manøvrere oljerigger i hardt vær.

10. oktober 1977 ble det pekt på i rapporten etter Bravo-ulykken at innsatsen for utdanning av personell etter kommisjonens oppfatning ikke har vært tilstrekkelig.

Sommeren 1979 meldte Stavanger Aftenblad at 1 800 arbeidere ute i Nordsjøen gikk «på plattformene med dispensasjoner for kravet om et grunnleggende tre ukers innførings- og sikkerhetskurs.

Forgjeves leting rundt «Alexander Kielland» som ligger opp ned. Først i november skal «Kielland» snus. 34 av de omkomne er ennå savnet. Finnes de inne i «Kielland»? (Foto: Klassekampen)

GJERDE FIKK BREV FOR 5 ÅR SIDEN

Den 5. juli ble det kjent i VG at tidligere sjøfartsdirektør Modolf Hareide allerede i 1975, da nåværende olje- og energiminister Bjartmar Gjerde var kirke- og undervisningsminister, sendte et brev til departementet der det ble gjort oppmerksom på at dersom ingenting ble gjort med utdanningstilbudet for de ansatte i Nordsjøen, måtte en generell dispensasjonsgiving erstatte dette.

Men Gjerde reagerte ikke. Heller ikke de som kom etter han. Vinteren 1977 skrev bemanningsrådet for oljerigger et

nytt brev. Ingen ting skjedde. Først etter «Alexander Kielland» begynte noe å skje. Like før sommeren ble det nedsatt et utvalg for å vurdere utdanningssituasjonen innen offshore-virksomheten.

I august ble det kjent at 70% av dem som hadde sikkerhetskurs ombord på «Alexander Kielland» overlevde, mens 70% av dem som ikke hadde gjennomgått sikkerhetsopplæring omkom.

I dag etter «Alexander Kielland» lover regjeringa at dispensasjonene skal ned på et minimum innen utgangen av året, og dispensasjoner skal bort i løpet av 1981.

Så seint som 12. desember 1978 sa Kirke- og undervisningsminister Kjølv Egeland at «**utdanningsvirksomheten til Nordsjøen derimot sorterer i det alt vesentlige under Kirke- og undervisningsdepartementet**». Dette har ingen statsråder tatt alvorlig, verken Egeland eller den nåværende Førde.

Ansvaret skulle altså være klart.

Så får det bli opp til oss å stake ut en ny og annen oljepolitikk.

Bøker og kilder som jeg har brukt eller som jeg anbefaler til videre lesning:

- Jones/Godwin: *The oil rush*, Quartet Books -76
- Clive Callow: *Power from the sea*, Victor Gollancz -74
- Norge som oljestat — div. forfattere, Gyldendal -73
- Seierstad: *Norge og oljen*, 2. utgave, Pax -73
- Seierstad: *Fem myter om norsk oljepolitikk*, Kontrast 7—8/79
- Asenjo: *Norsk olje spansk svette*, Pax -79
- Oljekrisen og de multinasjonale selskapene, Røde Fane -74
- Maaland: *Oljetid og jobbetid*, Aschehougs aktuelle -73
- Arbeiderbevegelsen møter oljealderen, Tiden -74
- Nordsjøoljen ny norsk naturressurs, Minerva -70
- Ø.M. Halvorsen: *Streiken på Statfjord A*, Oktober -78
- Gundersen: *Blow out*, Aschehoug -77
- Nilsen/Eggen: *Det brutale oljeeventyret*, Oktober -79
- Lønning/Enghaug: *Katastrofe i Nordsjøen*, Dreyer -80
- Eggen/Gundersen: *Nordsjøtragedien*, Pax -80
- *The Energy Cartel*, Vintage books -74
- I tillegg div. Stortingsmeldinger osv.

«Oljeeventyret» på vei mot nord:

«Treasure Seeker» på vei mot feltet våren 1980. En måned seinere meldte Statens Forurensningstilsyn at utbyggingen av den kommunale oljevernberedskapen har tatt lengre tid enn forutsett da Stortingsmeldinga om oljestart i nord ble lagt fram for Stortinget. Fortsatt mangler godkjente planer for ca. 20 av de 52 interkommunale beredskapsområdene som er opprettet. (Foto: NRK)

MED SIKKERHETEN I SKRIVEBORDSSKUFFEN

Ståle Eskeland tar i denne artikkelen opp det oljepolitiske forspillet til starten i oljeboringen nord for 62.°. Han går gjennom hvilke krav myndighetene stilte i utgangspunktet til sikkerheten og hvordan disse kravene er blitt redusert ved stadig å tøye begrepet «akseptabelt risikonivå».

Han drøfter sannsynligheten for ukontrollert utblåsing med vekt på beredskapstiltak, omfanget av eventuelle utslipp og konsekvenser for livet i havet.

Dette er en oppdatert utgave av en artik-

kel som tidligere har stått i tidsskriftet: «Kritisk juss», under tittelen «Boring nord for 62° Nord — akseptabel risiko?»

Ståle Eskeland arbeidet tidligere som oljeverninspektør i Statens Forurensningstilsyn, men sa opp i protest mot myndighetenes uforsvarlige planlegging av beredskapen i oljevirksomheten. Han har senere jobbet i Arbeidstilsynet og er nå førsteamanuensis på institutt for retts sosiologi på Universitetet i Oslo.

NORSK OLJEPOLITIKK

1. «AKSEPTABEL RISIKO»

«... Undersøkellesboring bør startes så snart de tekniske forhold er klarlagt, og at boring kan skje innenfor et risikonivå som er akseptabelt.»

Slik formulerte flertallet i Stortingets industrikomité i 1974 den avgjørende forutsetning for at boring nord for 62 ° Nord kan komme i gang. (Innst. S. nr. 381 for 1973-74 s. 15).

I løpet av snau fire år har regjeringen lagt fram tre stortingsmeldinger som særskilt vurderer risikoforholdene, St.meld. 91 (1975-76), St.meld. 57 (1978-79) og St.meld. 46 (1979-80). Regjeringen har hver gang kommet til at risikoen er akseptabel, til tross for store endringer i grunnlaget for vurderingen. Dette har vært mulig bl.a. fordi begrepet «akseptabel risiko» er svært tøyelig. Det er uklart hva som ligger i risiko-begrepet. Hva som er akseptabelt vil, som regjeringen selv ofte har understreket, bero på en politisk helhetsvurdering.

I det følgende skal jeg for det første se på fem sider ved begrepet akseptabel risiko: Sannsynligheten for ukontrollerte utblåsninger, stansning av utblåsninger, omfanget av utslipp, beredskapen og faren for livet i havet. For det annet skal jeg vise at regjeringen gradvis har redusert kravene til den risiko den er villig til å løpe etterhvert som det har vist seg, at de krav til sikkerhet og beredskap som regjeringen opprinnelig stilte i utsikt og forpliktet seg til å overholde, ikke lar seg oppfylle. For det tredje skal jeg vise at Stortinget hittil — så langt det lar seg etterprøve — har holdt fast ved kravet om akseptabel risiko i sin opprinnelige betydning.

2. SANNSYNLIGHETEN FOR UKONTROLLERTE UTBLÅSNINGER

Regjeringen baserer seg på at sannsynligheten for ukontrollerte utblåsninger er meget liten — ja nærmest lik null.

I St. meld. nr. 91 sies det at **«Sannsynligheten for en omfattende forurensningsulykke (er) meget liten»** (s. 10, jfr. s. 17). Dette ble understreket av daværende industriminister Gjerde i hans etterhvert herostratisk berømte uttalelse i Stortinget 16. februar 1977. En engelsk rapport konkluderte med at det var 50% sannsynlighet for at det ville inntreffe en ukontrollert utblåsning i Nordsjøen innen 1980. Representanten Berit Ås ville vite hvordan

regjeringen vurderte rapporten. Gjerde svarte at den var forelagt en rekke instanser og institusjoner, og på dette grunnlag var man kommet til at den ikke var verd videre oppmerksomhet. Han uttalte bl.a.:

«... den beregningen som Berit Ås nå viser til, kan vanskelig godtas. Poenget er bl.a. at den engelske rapporten ikke tar stilling til bedret sikkerhet i form av utstyr og regler for boring. Det er vanskelig å anslå hvorledes slike tiltak bedrer sikkerheten rent statistisk, men her må det være på sin plass å peke på at det nå har vært boret nær 1400 brønner i Nordsjøen uten en eneste oljeutblåsning.»

I en replikk uttrykte Berit Ås sin forskrekkelse over den måten Gjerde hadde avvist den engelske rapporten på. Gjerde svarte:

«Jeg tror jeg for det første vil forsikre Stortinget om at de norske myndigheter på dette området, og også de selskaper som er engasjert, arbeider meget alvorlig med dette spørsmål. Men jeg har vanskelig for å kunne godta en slik beregning som den representanten Ås her viser til — uansett hennes forskrekkelse. Den minner meg for mye om historien om den kvinnen som hadde hørt at hvert femte barn som fødes er en kineser. Hun hadde fire barn fra før, og ventet det femte og gikk ut fra at resultatet måtte bli en kineser». (St.tid. 1977 s. 2740-41)

Dette var 16. februar 1977. 2 måneder senere, den 22. april kl. 2200, ble Gjerdens kineserunge født: Bravo-ulykken er et faktum.

Den offentlig oppnevnte granskingskommisjonen er ikke nådig i sin kritikk. I konklusjonen heter det bl.a. (NOU 1977:47 s. 58):

«Utblåsningen må således tilskrives en serie omstendigheter som i varierende utstrekning var medvirkende, direkte eller indirekte. Den kom som resultat av

- **uheldig praksis ved dokumentasjon av installasjonene (røropphevet), merking av utstyr (BMH-plugg) og instruksjoner om deres bruk (Baker ventil i boreslam)**
- **svakheter ved programmet for arbeidet (foreskrevet ikke trykkesetting av mekanisk sikring.)**

- **uheldig arbeidsplanlegging ombord på plattformen (ved monteringen av BOP).**
- **manglende respekt for oppsatt program (unnlatt sirkulasjon og improvisasjoner da det ble klart at tilbakeslagsventil ikke kunne plasseres i røropphevet).**
- **feilbedømmelser av kritiske situasjoner (ved siste plassering av sikringsventilen, da boreslam kom ut gjennom kontrollledningen, og da boreslam kom opp gjennom produksjonsrøret).**
- **svak arbeidsledelse og kontroll (samtlige i det ledende sjikt — drilling supervisor, drilling engineer og boresjefen — var fraværende på arbeidsdekkene under hele den mest kritiske fasen av arbeidet fra kl. 1800 og fram til ulykken skjedde).**
- **urimelig lange arbeidsperioder for enkelte personer (wireoperatøren og drilling supervisor).**

Det påpekes dessuten i rapporten at ansvarlig personell ikke hadde tilstrekkelige kvalifikasjoner og det rettes til dels alvorlig kritikk mot manglende kontroll fra Oljedirektoratets side.

I NOU 1979:8 — Risiko for utblåsning på norsk kontinentalsokkel — har Det norske Veritas vurdert sannsynligheten for ukontrollerte utblåsninger. I utredningen konkluderes det med at historiske data

«ikke gir grunnlag for å konkludere med om sannsynligheten for utblåsning på norsk kontinental-sokkel er vesentlig forskjellig fra det den var i Mexico-gulven»

basert på data fra perioden 1970-77. I utredningen antas det imidlertid at

«forskjellene i konsekvensene av en utblåsning mellom norsk sokkel og Mexico-gulven har ført til at både samfunnet og oljeselskapene krever en teknologi og et kontrollsystem som gir lavere sannsynlighet for utblåsning enn det som statistikken viser» (s. 58).

I St. meld. nr. 57 (1978-79) heter det da også — under henvisning til NOU 1978:8 at

«det må være realistisk å regne med at sannsynligheten for utblåsning ved oppstart på Troms l-området allerede er betydelig redusert i forhold til historiske data» (s. 43).

I en senere utredning fra november 1979, «Risk Assessment» fra forskningsprogrammet «Sikkerhet på sokkelen» (NTNF), avstår man uttrykkelig fra å gi en vurdering av sannsynligheten for ukontrollerte utblåsninger under henvisning til de mange usikkerhetsmomenter som er inne i bildet (s. 174). Om Mexico-utblåsningen heter det bl.a. at den har vist at

«there is a potential for large oil spills from blowouts when all barriers have failed. The same potential is obviously also present on the Norwegian Continental Shelf» (s. 173).

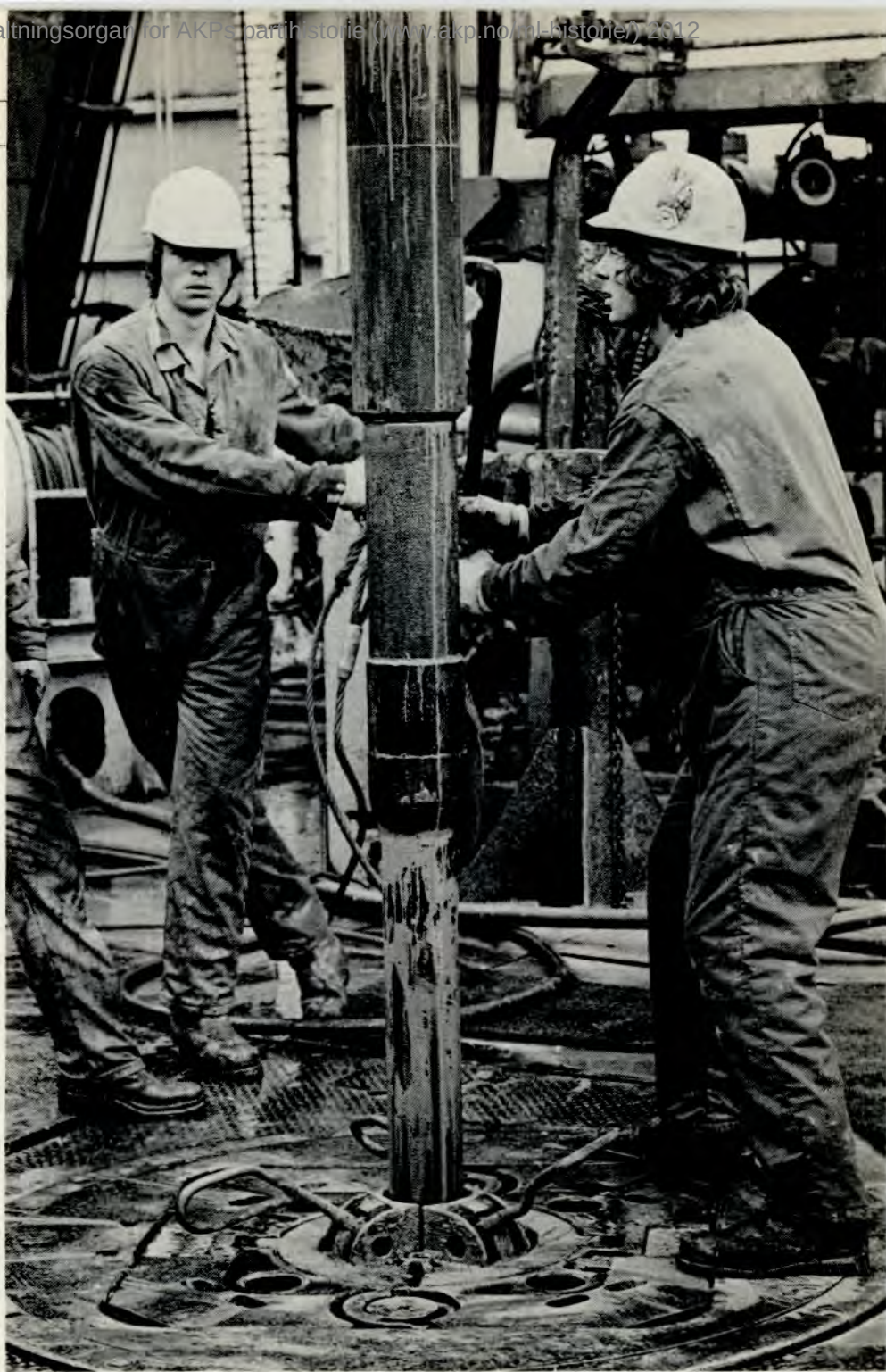
Denne rapporten er ikke vurdert i St. meld. nr. 46 (1979-80). Derimot heter det at

«Ulykken i Mexico gir ikke grunnlag for en endret vurdering (i forhold til St. meld. nr. 57, min tilføyelse) av sannsynligheten for en ukontrollert utblåsning på den norske kontinentalsokkel ...» (s. 15).

Etter min vurdering gjør verken de foreliggende beregninger eller Bravo- og Mexico-ulykkene det rimelig å basere fortsatt utbygging av oljevirkksomheten på at vi ikke vil oppleve flere ukontrollerte utblåsninger. Snarere må vi, i likhet med Red Adair (redningsmannen fra Texas som stanset Bravo-utblåsningen), kunne si med stor grad av sikkerhet at det vil skje igjen. Spørsmålet er bare *når*. Det kan skje i morgen, eller det kan gå mange år. Sannsynlighetsberegninger gir liten veiledning i spørsmålet om vi skal «ta sjansen». Avveiningen må først og fremst avhenge av hva vi risikerer når det skjer en utblåsning.

3. STANSING AV UKONTROLLERT UTBLÅSNING

Det finnes ingen helt sikker metode for å stanse en ukontrollert utblåsning. Boring av såkalt avlastningsbrønn («drepebrønn») anses som den sikreste metoden. I St.meld. nr. 91 forutsettes det nærmest at denne metoden er helt sikker. Det heter her at en ukontrollert utblåsning fra en mobil plattform (slike vil bli brukt nord for 62°N pga. dybden) *«i verste fall bare (vil) kunne stanses ved å bore avlastningsbrønn»* (s. 45). St.meld. nr. 57 er mer forbeholden. Her sies det at boring av avlastningsbrønn anses for å være den eneste *«forholdsvis»* sikre måten å stanse en utblåsning på (s. 36).

I Mexico har boring av avlastningsbrønn hittil ikke lyktes, idet man ikke har klart å oppnå forbindelse mellom den blåsende brønnen og avlastningsbrønnen. Dette skyldes — iflg. St. meld. nr. 46 — at det var dårlig retningskontroll på den blåsende brønnen, hvilket har gjort det meget vanskelig å bestemme borehullets posisjon.

Regjeringen viser til at retningskontrollen på norsk sokkel er langt strengere. Men regjeringen gir ingen garanti for at avlastningsboring vil lykkes: Boring av avlastningsbrønn karakteriseres bare som *«en forholdsvis sikker måte å stanse en ukontrollert utblåsning på»*. Og det føyes til: *«De erfaringer man hittil har fra faste installasjoner og fra mo-*

NORSK OLJEPOLITIKK

Uten nødvendig oljevernberedskap og i strid med forutsetningene fra Stortingets vedtak om oljebo-
ring nord for 62. breddegrad startet prøveboringen i nord i mai måned.
Her er «Treasure Seeker» på Tromsøflaket. (Foto: Klassekampen)

bile, halvt nedsenkbare plattformer, tyder også på (min utheving) at det kan bores med tilstrekkelig grad av nøyaktighet» (s. 3-4).

Hvis avlastningsboring lykkes, antar regjeringen at det kan ta opptil 16 uker (St. meld. nr. 57 s. 38). I St.meld. nr. 65 (1977-78) — Bravo-meldingen — fremgår at Oljedirektoratet antar at det kan ta fra 3—6 måneder (s. 88).

Konklusjonen må bli at muligheten for at man ikke klarer å stanse en ukontrollert utblåsning er til stede. Ingen offentlige utredninger har hittil våget å antyde hvilke oljemengder som i så fall kan slippe ut i havet.

4. OMFANGET AV OLJEUTSLIPP VED UTBLÅSNING

Miljøvernmyndighetenes tall for hva som kan skje i «verste tilfelle», har vært stadig stigende. I 1974 het det at **«det samlede utslipp fra et hull ved en utblåsning ville kunne komme opp i 50 000 — 200 000 tonn»**. (St.meld. nr. 25 for 1974—75). I 1976 stiger tallene drastisk: I St. meld. nr. 91 (1975—76) av 30. april 1976, heter det at

«Basert på data fra de mest produktive reservoarer i Nordsjøen, kan

man med en absolutt maksimal kombinasjon av uheldige omstendigheter få en utblåsning på opptil 10 000 tonn pr. døgn». I St.prp.182 for 1975—76 av 14. mai s.å. heter det at en direkte utblåsning kan gå opp mot 15 000 tonn/døgn. **«I verste fall kan man jo tenke seg et oljesøl på over 1 mill. tonn»**.

I St. meld. nr. 65 (1977—78) (s. 88) om Bravo-ulykken som ble lagt fram 7. april 1978, får vi vite at man i verste fall må regne med utslippsmengder på 25 000 tonn i døgnet hvis to hull blåser samtidig. Dette kan pågå i 180 døgn, hvilket vil gi et totalutslipp i størrelsesorden 5 millioner tonn. Ett hull kan gi en utblåsning på 15 000 tonn pr. døgn i 180 dager, som gir et totalutslipp på 3.7 millioner tonn. Dette tilsvarer et forlis av en 200 000-tonner hver fjortende dag i et halvt år.

5. HVA ER BEREDSKAPEN GOD FOR?

Statens Forurensningstilsyn har gitt Statoil pålegg om å skaffe utstyr nord for 62°N som skal kunne ta hånd om 8 000 tonn utblåst olje pr. døgn i bølgehøyder på ca. 3 meter og strøm opp til 1,5 knop (brev av 3. november 1976).

Om disse kravene kan bl.a. følgende sies:

- Kvantum olje pr. døgn er bare 1/2 — 1/3 av det man etter de tall myndighetene selv har oppgitt i verste fall må regne med.
- Kravene til værforhold er satt ut fra antatte tekniske begrensninger, og ikke ut fra behov under de rådende værforhold
- Bølgehøyden er over 2,5 meter i 45—65% av tida i vinterhalvåret og 25—45% av sommerhalvåret i gjennomsnitt (St. meld. nr. 65 (1977—78), s. 101). Man kan med andre ord regne med at utstyret vil være 100% ineffektivt i lengre perioder.

Allerede i målsetningen ligger altså innebygget alvorlige begrensninger på utstyrets effektivitet. I sin rapport om Bravo-ulykken konkluderte aksjonsledelsen bl.a. med følgende når det gjaldt utstyrets effektivitet (NOU 1977:57 s. 54):

«Ulykken viste at det er nødvendig å revurdere oppsamlingsutstyrets kapasitet og den mengde utstyr som faktisk er nødvendig for å møte de oppsatte krav. Det må også vurderes om kravet til bølgehøyde er tilfredsstillende i forhold til værforholdene som stort sett råder på den norske kontinentalsokkel. Etter aksjonsledelsens vurdering er det i det videre arbeid nødvendig å vurdere på nytt hvor effektiv mekanisk oppsamling basert på kjente prinsipper kan bli og behovet for utvikling av helt nye metoder». (s. 54).

Dette førte til at oljeselskapene anskaffet to oljeopptakere i tillegg til de 6 som til da var eller ville bli innkjøpt på grunnlag av pålegget fra Statens Forurensningstilsyn (St.meld. nr. 65 s. 98). Regjeringen antok — etter innstilling fra Statens Forurensningstilsyn — at dette ville være tilstrekkelig til å oppfylle de oppsatte krav (St.meld. nr. 65 s. 100).

Det var åpenbart allerede den gang St.meld. nr. 65 ble lagt fram (7. april 1978), at konklusjonen bygget på meget optimistiske anslag både når det gjaldt opptakernes effektivitet og den tiden de kan opereres pr. døgn, nemlig en effektivitet på 75 tonn oljeholdig blanding pr. time med en operasjonstid på 16 timer pr. døgn. Det forelå ikke praktiske erfaringer eller tester som ga grunnlag for disse optimistiske anslag. Under Bravo-ulykken var en proto-type av en av de oljeopptakkerne som selskapene har satset på, i

Oljevernøvelse i Rypefjord/Finnmark høsten 1979. Men hva kan dette utstyret stille opp mot en blow-out? Det har blow-outen i Mexico-gulven vært et skrekkeeksempel på. (Foto: Klassekampen)

bruk. Den samlet opp i gjennomsnitt 50 kbm olje-vannblanding i timen og arbeidet 4 timer i døgnet. 8 oljeopptakere med samme effektivitet ville gitt som resultat ikke 8000 tonn oljeholdig blanding, men 1600 (ettusen sekshundre) tonn pr. døgnet, dvs. 20%

I St. meld. nr. 57 tas det klare reservasjoner:

«Det er grunn til å regne med betydelige problemer i forbindelse med oppsamling av olje til havs under dårlige værforhold. De erfaringer vi har i dag, har vist at oljevernaksjoner kan gjennomføres i bølgehøyder opptil 2,5 meter (signifikant), men at operative problemer oppstår allerede ved bølgehøyder på 1,5 meter (signifikant). Det arbeides nå med å forberede eksisterende oljevernutstyr slik at det kan brukes til bølgehøyder opp til 3 meter, jfr. de krav som er satt til Statoils beredskap. Departementet vil understreke at også for dette utstyret må en regne med avtagende effektivitet ved økende bølgehøyde samt økte operasjonelle problemer i dårlig vær.» (s. 61).

Og det vises til at

«Miljøverndepartementet vil i tilknytning til dette påpeke at en med dagens utstyr må slå fast at det er meget vanskelig å foreta en effektiv oppsamling av olje under værforhold som periodevis kan tenkes i forbindelse med en langvarig utblåsning. Dårlig vær vil bidra sterkt til at olje utslipper. Det er heller ikke til å unngå at noe olje, som en følge av skiftende strøm og vind, nattermørke, dårlig sikt osv. unnslipper også under gunstige værforhold. Statoils beredskapsopplegg, som baserer seg på best tilgjengelig teknologi, vil således kunne redusere skadeomfanget av en utblåsning, men ikke eliminere muligheten for at olje når kysten eller at store oljemengder blandes i vannmassene.» (s. 62).

Man får imidlertid vite at det vil

«bli avholdt ytterligere prøver med utstyr og fartøy. Først etter slike avsluttende prøver vil Statens forurensningstilsyn ta stilling til om de utstyrsmengder som Statoil har foreslått er tilstrekkelige til å oppfylle kravene.» (s. 62)

Konklusjonen er fremdeles at «*letebo-*

ring kan foregå innenfor et akseptabelt risikonivå» (s. 63). Men denne konklusjonen er som vi ser, basert på at de krav som er blitt stillet til utstyrets effektivitet kan tilfredsstilles.

Det må ha vært klart for regjeringen da meldingen ble lagt fram at kravene ikke kunne tilfredsstilles. Men noe definitivt bevis hadde man ikke. Det var derfor mulig å henvise til fremtidige prøver og forbedringer av utstyret.

Siden har det kommet fakta på bordet som klart viser utstyrets ineffektivitet. En del av det norske utstyret ble prøvet i Mexico-gulven med liten suksess (se rapport fra Statoil og Statens Forurensningstilsyn inntatt som vedlegg 1 og 2 i St.meld. nr. 46). Regjeringen mener at erfaringene derfra «*kun på begrensede områder (er) relevante for en samlet bedømmelse av oljeberedskapen i Norge*». Men det sies også at «*ulykken har bekreftet at oppsamlingen av olje til havs er en meget omfattende og vanskelig oppgave som innebærer mange muligheter for svikt*» (St.meld. nr. 46, s. 4)

For det annet har Norges Skipsforskningsinstitutt fremlagt flere rapporter

NORSK OLJEPOLITIKK

**Drilling above the 62° parallel.
One step at a time.**

"In 1980 oil exploration will begin offshore Norway, north of the 62° parallel. This decision of the Norwegian Storting is an historic one in the development of Norwegian petroleum resources. And it signals the opening of another province potentially rich in oil and gas."

POSITIVE SIGNS FROM BELOW THE OCEAN FLOOR.
Two areas have been designated for exploration drilling. More Trøndelag II as it is called is located offshore Mid-Norway.

Another province potentially rich in oil and gas.

From it is just offshore the city of Hamarøen in Northern Norway.

From a geological point of view these areas are promising. Seismic surveys indicate numerous basins, salt domes and considerable faulting. A pre-condition for petroleum accumulation.

DRILLING NORTH OF 62° IS NOTHING NEW.
Oil exploration and production are already in progress far above this latitude in Alaska, Canada and the Soviet Union. But the Norwegian Continental Shelf is something quite unique. The combination of climate, deep waters and a delicate ecological balance present a stimulating challenge to the oil industry in offshore field development and production.

THE NORTH SEA IS OUR BASE.
As Norway's largest bank, we have first-hand knowledge and a special understanding of the country's economic and political developments. Whether it's interpreting the latest White Paper from the Norwegian Storting, or getting you in touch with Norwegian offshore industry.

Our Petroleum Department is made up of bankers who are also specialists in petroleum engineering and economics. Norwegian tax laws and policies.

As an international bank we finance oil projects around the world, independently and together with other banks.

LOOKING TO THE FUTURE.
If oil is discovered in commercial quantities north of 62° we will see an active development period of 5 to 10 years before actual production begins.

That's why we already have specialists to evaluate the policies and activities in this region. And have a branch office in Hamarøen. As a matter of fact, we're the only petroleum bank with branches in Stavanger, Hvaløen and in Hamarøen.

So if you're interested in knowing more about what Den norske Creditbank can do for you on the Norwegian Continental Shelf, or anywhere in the world, just call or tele us.

Den norske Creditbank
If it concerns oil, it concerns us.

Den norske Creditbank, 1000 Oslo, Norway. Tel. 02 40 40 00. Telex 101 101.
© Copyright 1981. All rights reserved.

DnC

«I 1980 vil oljeletingene starte nord for 62. breddegrad. Denne beslutningen av Stortinget er en historisk beslutning ...»

Slik heter det i en annonse fra Den norske Creditbank som sto i et reklameblad for SAS FØR Stortinget hadde tatt den endelige beslutningen om oljeboring.

«All makt i denne sal?»

som på grunnlag av simulerte utblåsninger, vurderer utstyrets effektivitet. Den

siste, datert 15. november 1979, som simulerer utblåsninger på Haltenbanken og Tromsøflaket, konkluderer bl.a. med at 60—95% av den oljen som ikke fordampes vil unnsnippe oljevernuttstyret. Statens Forurensningstilsyn har kommentert rapporten bl.a. slik:

«SFT mener at modellkjøringene gir tilstrekkelig holdepunkt til å kunne si at effektiviteten til oljevernbe-

redskapen vil være meget begrenset i vinterhalvåret og også ha klare begrensninger i sommerhalvåret.

Ved simuleringene er det bare i begrenset grad tatt hensyn til mulig teknisk svikt ved utstyret, og det er sett bort fra operasjonelle problemer. Slike faktorer vil ytterligere redusere oljevernberedskapens effektivitet.» (Meddelelse fra Statens Forurensningstilsyn av 21. desember 1979.)

I St.meld. nr. 46 har regjeringen vurdert oljevernberedskapens effektivitet bl.a. på bakgrunn av Mexico-erfaringene og rapporten fra Norges Skipsforskningsinstitutt. En får her vite at det er «beslutet å anskaffe noen flere oljeopptakere enn det som opprinnelig var foreslått» (s. 4)

Når det gjelder utstyrets effektivitet, må St.meld. nr. 46 nærmest sies å være en total kapitulasjon i forhold til det som ble stillet i utsikt i St. meld. nr. 57. Vi får vite at

«Ved bølger over 3 meter kan man i dag ikke samle opp olje av betydning. Det er videre klart at oljevernuttstyrets effektivitet generelt er avtakende med økende strøm og bølgehøyde.

Statens forurensningstilsyn regner med at lensene har meget begrenset effektivitet til å samle opp olje mellom 1 og 1.5 knop strøm, og har derfor ved vurdering av oljevernberedskapens effektivitet valgt å regne med at havgående oljelenser ikke i nevneverdig grad klarer å holde på olje ved en relativ strømhastighet mellom oljeflak og linse på over ca. 1 knop. Statens forurensningstilsyn antar også at det med dagens teknologi ikke er mulig å utvikle havgående lenser som vil kunne holde vesentlig bedre på olje ved strømhastigheter over 1 knop.» (s. 5)

Resultatene av simuleringene foretatt av Norges Skipsforskningsinstitutt refereres, og likeledes de vurderinger som Statens Forurensningstilsyn har gitt uttrykk for. Regjeringen velger imidlertid å vise til at det er «delte meninger om lensenes muligheter til å holde på oljen ved varierende strømhastigheter» (s. 5) og at det er «varierende oppfatninger om flere av de forutsetninger som er lagt til grunn ved simuleringene» (s. 6). Og man klynger seg

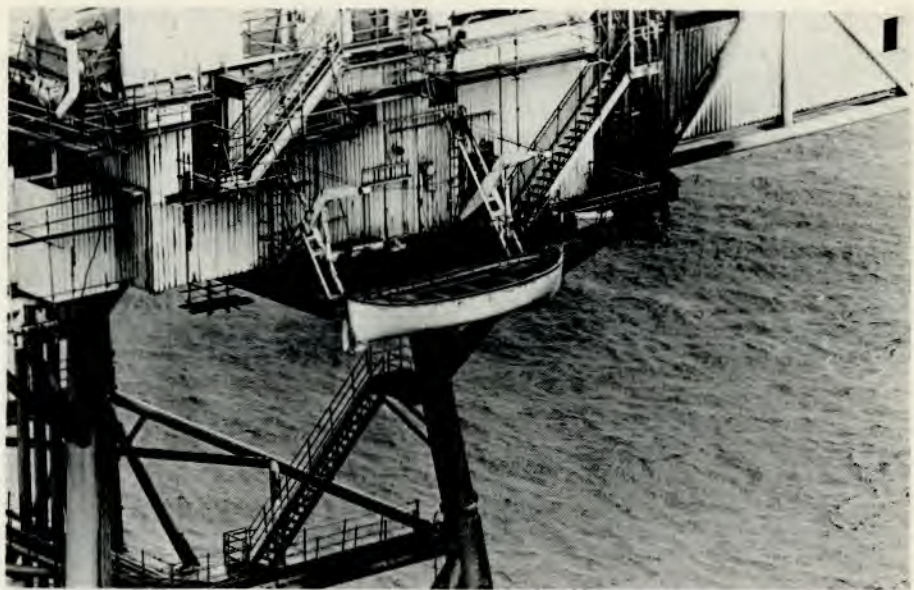
NORSK OLJEPOLITIKK

fremdeles til et håp om fremtidige erfaringer:

«I tiden som kommer vil det bli gjennomført flere analyser med modellen for å studere beredskapens effektivitet under forskjellige forutsetninger. Det planlegges også omfattende tester med oljevernutstyr av forskjellig type. Dette vil bidra til en bedre oversikt over oljevernberedskapens muligheter og begrensninger.» (s. 6).

Regjeringen mener likevel at beredskapen er «tilfredsstillende» (s. 15). I dette ligger også en påstand om at den organisasjon som skal lede og gjennomføre aksjoner vil fungere rimelig bra. Dette er i beste fall tvilsomt. Både Bravo- og Mexico-ulykken viste at en oljevernaksjon til havs byr på betydelige organisatoriske problemer. Det er imidlertid ikke gjennomført en eneste realistisk øvelse hvor organisasjonsapparatet er satt på prøve. De «testene» som er foretatt av utstyret er kun prøver av den enkelte enhet (lense + oljeopptaker) og uten at man har brukt olje på vannet. (St.meld. nr. 46 s. 5.) Høsten 1979 ble offentligheten kjent med at det innad i Statens Forurensningstilsyn er stor misnøye med denne siden av beredskapen.

Den 25. august offentliggjorde Dagbladet et intert notat fra oljeverninspektør Arne Willy Dahl i Statens Forurensningstilsyn. Han sier blant annet at beredskapen *«verken er planlagt eller samordnet»* og at *«øvingsvirksomheten ikke er samordnet med beredskapsplanleggingen»*. Statens Forurensningstilsyn reagerte momentant, og dagen etter (søndag 26. august) sendte man ut et beroligende brev om at notatet fra mai *«ikke (gir) et riktig bilde av det syn notatskriverne har i dag»*. Dagbladet tok inn brevet i sin helhet 27. august, men offentliggjorde samtidig et notat fra seksjonssjef Pettersen (Dahls overordnede), datert 29. juni, som følger opp Dahls notat fra mai. *«Vi må fremfor alt sikre at vår oljevernorganisasjon ikke blir en bløff»*, skrev Pettersen bl.a. Dagen etter, den 28. august, var Pettersen ute og dementerte innholdet i sitt eget interne notat. *«Oljevernet er ikke noen bløff»*, sa han nå. Den *nøkterne* konklusjon som kan trekkes av det vi i dag vet om oljevernberedskapens effektivitet er denne:

Man vet aldri når det kan bli behov for livbåter igjen. Regjeringa tøyer systematisk begrepet «akseptabelt risikonivå», slik at det til enhver tid kan tilpasses de manglende tiltakene fra regjeringa.

1. De tekniske krav til utstyret når det gjelder bølgehøyde (3.0 meter) og strøm (1.5 knop) er ikke tilfredsstillende. Utstyret virker overhodet ikke under slike forhold.
2. Selv under gunstige værforhold kan man ikke regne med å kunne samle opp mer enn maksimalt 40% av den oljen som ikke fordampes. Varer utblåsningen noen tid, vil effektiviteten være lavere, sannsynligvis betydelig lavere.
3. Det er i beste fall meget tvilsomt om det er bygget opp et organisasjonsapparat som vil fungere.

Regjeringens konklusjon er denne:

«Den oljevernberedskapen som bygges opp ser ut til å bli noe mindre effektiv enn man regnet med tidligere. Regjeringen mener imidlertid at den beredskapen som er bygget opp er tilfredsstillende.» (s. 15).

6. LIVET I HAVET

Betydningen av å redusere risikoen for oljeforurensninger ligger først og fremst i den potensielle fare som livet i havet kan bli utsatt for. Regjeringen har alltid hevdet at følgene av et omfattende oljeutslipp ikke vil være så alvorlige at man av den grunn bør la være å bore. I St. meld. nr. 57 er regjeringens vurdering uttrykt slik:

«En ukontrollert utblåsning kan fø-

re til skade på fisk og det marine miljø forøvrig, drepe sjøfugl og føre til tilgrising av kystområdene. Virkningene av et oljesøl vil avhenge av når på året det skjer og hvilke områder som blir berørt. Selv om et stort oljesøl under uheldige omstendigheter kan medføre betydelig skade på en årsklasse fisk, mener havforskerne at det selv med et omfattende oljesøl neppe er grunn til å frykte noen langvarig skade på fiskeressursene og det øvrige marine miljø.» (S. 12)

I St. meld. nr. 46 sies det:

«På bakgrunn av senere tids forskning og erfaringer fra større oljesøl til havs, er de fleste fagfolk i dag av den oppfatning at oljesøl er mindre farlig for livet i havet enn tidligere antatt. De akutte skader synes å være begrenset i omfang og tid. Selv om det i dag også synes å være mindre frykt for langsiktige skadevirkninger av olje i det marine miljø, hersker det en viss usikkerhet om disse spørsmål.» (s. 15).

Forskningssjef G. Berge ved Havforskningsinstituttet i Bergen har uttalt seg i samme retning (se f.eks. Adresseavisen for 11. januar 1980).

Det er imidlertid ikke enighet om disse spørsmål blant havforskere. Det som kan sies med sikkerhet er at langtidsvirkningene av et omfattende oljesøl i stor grad

NORSK OLJEPOLITIKK

er ukjente. Når vi også vet at giftvirkninger av olje er påvist både eksperimentelt og i felt på en lang rekke viktige organismer i havet, er dette foruroligende. Det er ikke i dag mulig å foreta kvantitative vurderinger som er vitenskapelig fundert uten en detaljert forskningsinnsats (NOU 1987:24 s. 34). Vi har også forskningssjef Rolf Langes ord for at *«lite er kjent om effekter av oljeutslipp i åpent farvann» («Om virkninger av oljeforurensninger i åpent farvann», Forskningsprogram for Havforurensninger, rapport nr. 1 1979 s. 21).* Mexicoulykken kan gi oss verdifull kunnskap om dette, men det vil ta flere år før resultater derfra vil foreligge. Regjeringen har også i dette tilfelle valgt å ta mangel på viten til inntekt for sitt eget standpunkt.

7. ANSVARLIGHET — FORSVARLIGHET

Første gang regjeringen foreslo overfor Stortinget at områdene nord for 62°N skulle åpnes for boring, ble den møtt med Stortingets krav om at det bare måtte skje innenfor et akseptabelt risikonivå (Innst. S. nr. 381 for 1973–74, s. 15).

Regjeringen har siden holdt fast ved at spørsmålet om hva som er akseptabel risiko er et spørsmål av politisk karakter som må basere seg på en helhetsvurdering (St.meld. nr. 91 s. 5, St. meld. nr. 57 s. 10).

Dette utgangspunkt gir regjeringen et betydelig spillerom til selv å definere hva den forstår ved begrepet akseptabel risiko. På den annen side gikk regjeringen allerede i sin første melding ut med klare uttalelser som ga løfter om at dette ikke bare var tomme ord. I St. meld. nr. 91 sier regjeringen at

«en vesentlig utbygging av oljevernberedskapen er etter regjeringens syn nødvendig for å kunne møte de ulykker som kan tenkes å inntruffe ... Regjeringen mener vider at det ikke vil være forsvarlig å sette i gang prøveboring nord for 62°N uten at oljevernberedskapen er vesentlig utbygget. ... siktemålet er at oljevernberedskapen skal ha nådd et rimelig nivå i løpet av 1978» (s. 51).

Regjeringens forpliktelse ble forsterket gjennom daværende miljøvernminister Gro Harlem Brundtlands uttalelse i Stortinget ved behandlingen av St. meld. nr.

91. Hun konkluderte sitt innlegg slik (St. tid. 1975 s. 3066):

«Regjeringens vurderinger og konklusjoner om oppstartning av prøveboring i nord bygger på den størst mulig grad av sikkerhet under boreoperasjonene og på at beredskapen skal være brakt opp til et tilfredsstillende nivå innen prøveboring starter. Dette er ikke bare en forpliktelse for Regjeringen, men en helt grunnleggende forutsetning for at prøveboring kan skje i 1978. Dersom det skulle oppstå uforutsette forsinkelser eller andre forhold som endrer denne forutsetning, vil tidspunktet for borestart måtte revurderes.»

Ettertiden har ikke gjort det enkelt for Regjeringen å leve opp til sin optimistiske forpliktelse. Når Regjeringen likevel fremmer forslag om boring nord for 62°N, skyldes det ikke i liten grad at den samtidig har spilt på to hester: ansvarlighet og forsvarlighet.

Regjeringen gir inntrykk av *ansvarlighet* ved at den stort sett har lagt fram faktiske forhold og understreket at det — tross alt — er farer involvert ved oljevirk-somheten. Eksempelvis heter det i St.meld. nr. 91:

«... det er på det rene at man med dagens teknologi praktisk sett ikke kan hindre at en større ukontrollert utblåsing av olje medfører betydelige skadevirkninger. Den beredskapen man nå tar sikte på å bygge opp, vil gjøre det mulig å begrense skadevirkningene for livet i havet, og beskytte særlige verneverdige kystområder. Men hvor vellykket bekjem-pelsen av oljesølet vil være, beror på en rekke omstendigheter, og i særlig grad på værforholdene.» (s. 91)

I St.meld. nr. 65 (1977–78) om Bravo-ulykken heter det f.eks. når det gjelder muligheten for at operatørene kan ta hånd om 8 000 tonn utblåst olje pr. døgn:

«Beregningene er usikre og bygger på en rekke forutsetninger som må fastsettes på skjønnsmessig grunnlag. Særlig er det grunn til å understreke at man ikke har hatt anledning til å høste praktiske erfaringer med beredskapssystemet som en operativ enhet under en større operasjon.» (s. 99–100)

Ansvarligheten understrekes ved å gi inntrykk av at faremomentene *veies* og at

det tas hensyn til endringer i forutsetningene for regjeringens standpunkter på ulike tidspunkter. I St.meld. nr. 46 kan man f.eks. lese at

«Tidspunktet for oppstart nord for 62°N har blitt forskjøvet en rekke ganger. Dette har vist at myndighetene hele tiden har vært villige til å revurdere tidligere standpunkter» (s. 14).

Denne påstand er det tvilsom dekning for. De utsettelse som er skjedd siden boring nord for 62°N første gang ble fore-slått sommeren 1976 (St. meld. nr. 30 for 1973–74), skyldes ikke endrede vurderinger fra Regjeringens side, men *feilvurderinger* eller faktiske forhold som Regjeringen selv har hatt liten kontroll med. Utsettelsen for borestart fra 76 til 78 var en direkte følge av Stortingets krav om at risikonivået måtte være akseptabelt før boring ble igangsatt. Regjeringen antok det ville ta to år, og foreslo på dette grunnlag borestart sommeren 1978. I mellomtiden kom Bravo-ulykken som førte til en «poli-tisk» utsettelse til 1979. Regjeringen fikk ikke fremlagt St. meld. nr. 57 tidnok til at borestart kunne skje i 1979, og foreslo derfor 1980. Mexico-ulykken førte til at Regjeringen på ny måtte fremlegge en melding om risiko-forholdene. Med me-get knappe tidsmarginer er det mulig å komme i gang i 1980, og det er da også Regjeringens forslag i St.meld. nr. 46.

Fremfor alt er det ett påfallende trekk ved Regjeringens ansvarlighet. Til tross for at Regjeringen gradvis er blitt tvunget til å erkjenne de begrensninger som hefter ved sikkerheten og beredskapens ineffektivitet, har resultatet av avveiningen — konklusjonen — alltid vært den samme: Risikoen er akseptabel.

Den annen linje som følges av Regjeringen er understrekingen av det *forsvarlige*. Foruten at dette kommer til uttrykk i meldingene til Stortinget, som jeg allerede har gitt noen eksempler på, trekkes det ofte fram i utenomparlamentariske sammenhenger. Statens Forurensnings-tilsyn, som er det faglige organ når det gjelder beredskapen, har — særlig for Bravo-ulykken — villig latt seg bruke av Regjeringen for å legitimere Regjeringens forslag om boring nord for 62°N. Jeg skal gi noen eksempler på dette:

I avisen Vestfold for 2. februar 1977 kunne man lese følgende uttalelse av sje-fen for Oljevernavdelingen i Statens For-

NORSK OLJEPOLITIKK

urensningstilsyn, Olav Carlsen, under overskriften «Et år til sikker beredskap»:

«Vi holder fortsatt på med utbyggingen av oljevernet i Oslofjorden, og i løpet av det nærmeste året burde vi ha oljevernuttstyr som vil gjøre det mulig å sikre fjorden dersom det skulle inntreffe et uhell f.eks. ved Esso-raffineriet eller ved Rafnes eller steder i fjorden.»

I Rogalands Avis for 24. februar 1977 kunne man lese følgende under overskriften «Norge vernet mot oljesøl om ett år»:

«Innen ett år regner myndighetene med at hele norskekysten vil være vernet mot oljesøl. Avdelingsdirektør Olav Carlsen i Statens Forurensningstilsyn opplyser til Rogalands Avis at oljevernrådet hittil har godkjent 15 planer om interkommunalt oljeversamarbeid, og at planarbeidet i de siste måneder har skutt fart langs hele kysten. Totalt omfatter oljevernberedskapen i Norge 55 slike planer, og avdelingsdirektør Carlsen regner med at de kommunene som ennå ikke har sendt sine planer til oljevernrådet for godkjenning vil gjøre det i nær framtid.

— Innen et år er sannsynligvis Norge rustet til å ta imot oljesøl hvor det skulle være langs kysten, sier Carlsen.»

Uttalelsene er fulgt opp av flere uttalelser av daværende direktør for Statens Forurensningstilsyn Hans Chr. Bugge bl.a. i Dagbladet for 13. januar 1978, hvor han bl.a. uttalte:

«Det jeg har sagt er at det vi nå arbeider mot vil gi en rimelig beskyttelse ut fra det vi i dag vet. 100% sikkerhet kan vi aldri få. Det får vi heller ikke i trafikken. På oljesektoren, som ellers i samfunnet, må vi akseptere en viss risiko. Vi har nå en noenlunde klar oppfatning av hvor mye olje som kan lekke ut ved et oljesøl, og hvor mye beredskapen er god for. Ut fra dette har vi kommet til at vi vil få en rimelig beredskap.» Etter Bravo-ulykken synes Statens Forurensningstilsyn gjennomgående å ha blitt mer forsiktige med uttalelser om beredskapens fortrefelighet. Således har man akseptert de alvorlige begrensninger i beredskapens effektivitet som er blitt dokumentert gjennom rapportene fra Norges Skips-

forskningsinstitutt. Regjeringen mener imidlertid fremdeles at beredskapen er «tilfredsstillende» (St. meld. nr. 46 s. 15).

Statens Forurensningstilsyn har på sin side forsøkt å redusere betydningen av manglene ved beredskapen. Eksempelvis kan vi lese følgende om og av direktør Rolf Marstrander i Statens Forurensningstilsyn i Adresseavisen for 11. august:

«Marstrander understreker til slutt at han beklager at den oljepolitiske debatt i så stor grad har knyttet seg til oljevernets effektivitet. — Det er av stor betydning å utvide diskusjonen til også å omfatte den viten vi i dag har om skadevirkningene. Ut fra det vi så vet om disse forhold og utstyrets evne til å ta opp oljen, bør vi kanskje begynne å stille nye krav til oljekonstruksjonene. Nå har ikke jeg grunnlag for å si det er noe i veien med oljeinstallasjonene, men forskningsprogrammet «Sikkerhet på sokelen» har antydning områder hvor man kanskje kan gjøre forbedringer. Det er forhold som bør vises like stor oppmerksomhet som debatten om oljelensers effektivitet, mener han.»

Den «lojale» rolle Statens Forurensningstilsyn har spilt i forhold til Regjeringens ønske om å komme i gang med boring nord for 62°N, har vært en helt nødvendig forutsetning for at Regjeringen har kunnet fremstå som ansvarlig og samtidig hevde at boring er forsvarlig. På denne måten har Regjeringen også til en viss grad sikret seg mot altfor hard kritikk dersom ulykken skulle være ute. I så fall kan det vises til Regjeringens ansvarlighet: Risikoen er beskrevet i stortingsmeldinger som har fått Stortingets tilslutning. Ansaret skyves over på Stortinget. Dette ble effektivt gjort av daværende miljøvernminister Gro Harlem Brundtland da hun ga sin foreløpige redegjørelse til Stortinget 26. april 1977 mens Bravo blåste som verst og det ennå ikke var tatt opp en liter olje fra sjøen (St.tid. 1977 s. 3518):

«Konklusjonen må være at oppbyggingen av den samlede oljevernberedskap går etter det program Regjeringen har fremmet og Stortinget gitt sin tilslutning til. Programmet har som klar forutsetning at beredskapen ikke har vært tilfredsstillen-

de, og at en oljekatastrofe kan inntreffe.»

Deretter påpekte hun at alt likevel var under forsvarlig kontroll — eller vil bli det i nær fremtid. Den nettopp siterte uttalelse fra miljøvernministeren fortsatte slik:

«La meg videre understreke: Beredskapen er under oppbygging etter et program som forutsetter en tilfredsstillende beredskap i løpet av et år.»

M.a.o: Visst har beredskapen mangler, men den er innkalkulert med Stortingets samtykke. Og dessuten er manglene bare forbigående.

8. FORAN STORTINGETS BEHANDLING AV ST. MELD. NR. 46.

Da St.meld. nr. 91 ble fremlagt 30. april 1976, var det ikke satt bestemte krav til beredskapens effektivitet. Dette ble først gjort ved Statens Forurensningstilsyns brev til Statoil av 3. november 1976. (8 000 tonn utblåst olje pr. døgn, 3,0 m bølger, 1,5 knop strøm).

Da saken kom opp i Stortinget 10. mars 1977, uttalte daværende miljøvernminister Gro Harlem Brundtland, bl.a.: *«... man må regne med at (oljevernuttstyret) vil gi en tilfredsstillende beskyttelse mesteparten av tiden»* (St. tid. 1977 s. 3066). Det fremgår av vedlegg til Industrikomitéens innstilling til St. meld. nr. 91 (Innst. S. nr. 205 for 1976—77) at Industrikomitéen var kjent med kravene (brev av 17. desember 1976 fra Industridepartementet til Industrikomitéen).

Det er på denne bakgrunn man må lese følgende uttalelse fra komitéen:

«Komitéen tar til etterretning at Statens forurensningstilsyn har pålagt Statoil å etablere et depot for oljevernuttstyr nord for 62°N og at dette utstyr skal være på plass i Nord-Norge seinest innen 1 måned før borestart. Komitéen forutsetter at det utstyr som anskaffes vil være utprøvd og at det holder mål. (s. 4)

Uttalelsen må forstås slik at Industrikomitéen, med senere tilslutning av Stortinget, setter som avgjørende forutsetning at de krav til utstyrets effektivitet som er stillet av Statens Forurensningstilsyn, skal være tilfredsstillende før boring igangsettes.

Komitéens flertall (alle unntatt Reidar T. Larsen) forutsatte at Regjeringen la

NORSK OLJEPOLITIKK

fram en ny melding hvor det bl.a. skulle redegjøre for *«i hvilken grad en hadde maktet å bygge opp et effektivt oljevern under de værforholdene en må regne med i disse havområdene»* (s.9).

Samtlige partier hadde egne fraksjonsmerknader i innstillingen.

Arbeiderpartiet sluttet seg til Regjerings målsetting om fortsatt arbeid med forberedelser som kunne muliggjøre boring i 1978, men stilte som *«en klar forutsetning» «at det er etablert en oljevernberedskap med det beste utstyr som er tilgjengelig»* og videre at *«oljevernberedskapen vil være tilfredsstillende etablert, slik at de har visshet for at utstyret vil være funksjonsklart for Regjeringen i samråd med Stortinget fatter den endelige avgjørelse om tidspunktet for borestart»*. Arbeiderpartiet forbeholdt seg å komme tilbake til dette under behandlingen av saken i Stortinget. (s. 10)

Høyre satte som *«forutsetning(er) for at prøveboring kan aksepteres»* bl.a. at:

«Oljevernutstyret må gjøre risikoen for skader på miljø og fisk minst mulig ved en eventuell lekkasje. Spesielt må kravene til oljelenser m.v. være tilfredsstillende, slik at utstyret kan brukes under de forhold man må være forberedt på. Man må gjennomføre grundige studier av hvilke bølgehøyder som vil være sannsynlige under forskjellige værforhold i de aktuelle måneder, og ved hjelp av modellforsøk og utprøving må man klarlegge om utstyret holder mål. Hvis det viser seg at utstyret under ekstreme værbetingelser ikke er tilstrekkelig til å møte en utblåsning, må boringen opphøre under slike værforhold».

Høyre tok ikke standpunkt til tidspunkt for prøveboring, men mente at arbeidet med sikkerhet og beredskap burde ta sikte på å skape den forlangte sikkerhet før sommeren 1978, *«men at man må være fullt beredt på å legge om planene hvis det viser seg at dette ikke er mulig»*. Hvorvidt boring skulle startes i 1978 måtte avgjøres av Stortinget senere på grunnlag av en nøyaktig redegjørelse for sikkerhets- og beredskapssituasjonen (s. 11).

Senterpartiet og Venstre kunne ikke tilrå boring nord for 62°N før bl.a. følgende

«Sikkerheten først» lyder det forlokkende rekklameslagordet på ryggen til en «Brownaker»-arbeider — noe for forbrukerombudsmannen?

vilkår var oppfylt:

«Det må utviklast eit oljevern som ein veit er effektivt også under vanskelege værtilhøve til havs. Det vil ta fleire år før eit slikt oljevern er etablert».

Disse partier gikk mot oljeboring nord for 62°N i 1978 (s. 12).

Kristelig Folkeparti viste til at *«man til nå (ikke) har fått slike sikkerhetsgarantier fra Regjeringen at en kan sette en fast dato for borestart i nord»* og viste i denne forbindelse til de viktigste forbehold om beredskapens effektivitet som fremgår av St.meld. nr. 91 (s. 16).

Sosialistisk Venstreparti karakteriserte det som *«hasardiøst med det risikonivå som foreligger i dag å starte undersøkelsesboring i disse hardt utsatte og ømfindtlige områdene»* (s. 17).

Selv om partiene formulerer seg noe ulikt, og selv om det er ulikt syn på om beredskapen kan bringes opp på et tilfredsstillende nivå innen 1978, er det enighet mellom alle partier om at de krav som Statens Forurensningstilsyn har stillet skal være oppfylt før boring starter. Regjeringen på sin side antar at kravene vil være oppfylt i 1978.

Den 25. mai 1979 tok Stortinget på nytt stilling til boring nord for 62°N på grunn-

lag av St.meld. nr. 57. Flertallet (Høyre og Arbeiderpartiet) ga sin tilslutning til Regjeringens forslag om borestart sommeren 1980. De øvrige partier (SP, V, Kr.F., SV) gikk imot (Kr.F. foreslo boring utenfor Midt-Norge i 1981).

Flertallets tilslutning var imidlertid ikke uforbeholden. I Industrikomitéens innstilling (Innst. S. nr. 293 for 1978-79) sier Arbeiderpartiet og Høyre i sin fellesmerknad bl.a.:

«Således bør prøveboring etter olje og gass starte så snart dette er praktisk mulig og målsettingen om at virksomheten kan foregå innenfor et akseptabelt risikonivå er oppfylt. Så langt de sikkerhetsmessige forutsetninger som det er redegjort for i meldingen oppfylles, vil det etter flertallets oppfatning være mulig å starte boringene i 1980 utenfor Nord-Norge og Midt-Norge. Dersom de beredskapsplaner som er skissert i stortingsmeldingen blir oppfylt, vil beredskapssituasjonen etter flertallets oppfatning være tilfredsstillende». (min uth) (s. 9).

Høyres medlemmer av komitéen tok i en særmerknad et enda klarere forbehold:

«Disse medlemmer understreker imidlertid at deres tilslutning til borestart i 1980 er under forutsetning av at Regjeringens program for utbygging av sikkerhets- og beredskapstiltakene holder, herunder også de presiseringer som ligger i Høyres fraksjonsmerknader i Innst.S.nr. 205 for 1976-77».

Dersom gjennomføringen av de forutsatte forberedelser skulle ta lenger tid enn beregnet, må man være fullt forberedt på å legge om programmet slik at borestart blir forskjøvet tilsvarende, om nødvendig til året etter» (s. 11).

Under debatten i Stortinget la olje- og energiminister Bjartmar Gjerde seg nærmest på Høyres linje. Han uttalte bl.a.:

«Flertallets tilslutning til borestart i 1980 knytter seg til de sikkerhets- og beredskapsmessige tiltak som det er redegjort for i stortingsmeldingen».

Jeg kan bare bekrefte at også fra Regjeringens side er det forutsetningen at disse tiltak skal være i orden før boring settes i gang. Det innebærer at både administrasjonene og selskapene vil måtte arbeide etter en

NORSK OLJEPOLITIKK

stram timeplan. Borestart i 1980 avhenger av at de instanser som er ansvarlige for de gjenstående forberedelser, greier å følge opp den framdriftsplan som ligger til grunn.» (St.tid. 197)

Som jeg tidligere har dokumentert fremgår det utvetydig av St.meld. 46 at de forutsetninger som Regjeringen selv har satt for boring ikke er tilfredsstillende. Regjeringens forslag om boring i 1980 innebærer derfor at den har gått fra sine tidligere løfter om å revurdere tidspunktet for borestart ved endrede forutsetninger.

På dette grunnlag ble Stortinget invitert til å gi det nødvendige klarsignal for boring.

Inntil dette tidspunkt hadde alle partier ført en konsekvent linje: En avgjørende forutsetning for borestart var at regjeringens målsetting om akseptabel risiko — konkretisert gjennom Statens Forurensningstilsyns pålegg til Statoil — ble oppfylt. Denne linje ble brutt da Stortinget behandlet saken 13. mars. Med Høyres og Arbeiderpartiets stemmer ble det gitt klarsignal for boring sommeren 1980. Flertallet sluttet seg til regjeringens konklusjon om at det **«ikke er framkommet nye momenter som gir grunn til å forskyve det planlagte tidspunkt for å starte undersøkelsesboring ...»** (Innst. S.nr. 179, 1979—80, s.9.)

Dermed er saken brakt til en foreløpig avslutning. Det som i dag ikke er teknisk mulig, er gjort politisk mulig.

9. ET LÆRESTYKKE I MODERNE STATS PRAKSIS

I tilbakeblikk er saken et lærestykke i moderne statspraksis. Den viser bl.a. at en ansvarlig regjering kan være villig til å gå svært langt i retning av å fortolke fakta og tøye skjønnsmessige begreper for at virkeligheten og egne tilhengeres løfter ikke skal være til hinder for oppnåelsen av en viktig politisk målsetting. Dette hadde selvsagt ikke vært mulig uten at regjeringen kunne regnet med solid støtte fra et flertall i Stortinget. Saken er derfor også et lærestykke i hvordan et flertall i Stortinget kan være villig til å gå fra håndfaste løfter for å unngå uønskede politiske konsekvenser. Og endelig er saken et eksempel på hvordan en faginstans — i dette tilfelle Statens Forurensningstilsyn — har

spilt rollen som regjeringens forlengede arm og dermed kanskje vært den avgjørende forutsetning for det resultat som nå foreligger.

10. HVA NÅ?

Spørsmålet om boring nord for 62.°N har vært nokså ensidig knyttet til spørsmålet om akseptabel risiko. Andre sider av saken, som f.eks. fiskernes interesser og betydningen for næringsliv og bosetting, har nok vært diskutert, men har ikke i den grad fremstått som avgjørende for om boring kunne komme i gang. I tolvte time ble imidlertid et nytt og tilsynelatende avgjørende kort kastet på bordet. 7. mars fremla juristene Tore Haug, Geir Ulfstein og Peter Ørebech ved Universitetet i Tromsø en betenkning hvor de bestred det rettslige grunnlaget for å sette i gang boring på fiskefeltene («Tap av fiskefeltet — en rettslig vurdering», stensil). Gruppen hevder at oljevirkksomhet på fiskefeltene er et inngrep overfor fiskerne som krever hjemmel i formell lov og at slik hjemmel ikke finnes. Det er kommet fram at Justisdepartementets lovavdeling langt på vei støtter gruppens syn. Utredningen fra Lovavdelingen er ikke offentliggjort. Justisministeren og olje- og energiministeren har på sin side hevdet at det ikke finnes juridiske hindringer for å starte boringen sommeren 1980 (se f.eks. reportasjer i ukeavisene Ny Tid nr. 12 og Vår Framtid nr. 12 for 1980). Stortingsflertallet (Høyre og Arbeiderpartiet) svelget også dette.

Blant fiskerne vurderes nå saksanlegg for å få prøvet lovligheten av vedtaket om borestart. Fiskerne vurderer også å fortsette sitt fiske når oljeselskapene kommer med sine plattformer for å bore. Hvem som i så fall opptre ulovlig — fiskerne eller oljeselskapene — er ikke gitt. Det vil i første omgang bli en delikat sak for politiet, og muligens i neste omgang for regjeringen. Det er ikke sikkert at siste ord i saken er sagt. Har regjeringen undervurdert risikoen ved å trumfe sin egen politikk gjennom på tross av egne løfter og sterk motstand i befolkningen? Det kan bli en het sommer på fiskefeltene.

11. ETTERORD

Denne artikkelen ble avsluttet noen få dager før 27. mars 1980 da boligplattformen «Alexander Kielland» kantret med den følge at 123 mennesker mistet livet.

I likhet med «Bravo»-ulykken var «Alexander Kielland»-ulykken et uventet kineiserbarn. Ja, denne gangen var det nesten tvillingfødsel. For halvannen uke senere (6. april) krenget søsterplattformen «Henrik Ibsen» 20 grader mens den lå ved Phillips-basen i Tananger.

Nå som etter tidligere ulykker, bedyret regjeringen at alt vil bli gjort for å finne årsakene og å hindre gjentakelser, samtidig som det ble hevdet at ulykkene ikke var «relevante» i forhold til spørsmålet om boring nord for 62°N.

Ulykkene fikk da heller ingen betydning for borestarten. Boreriggene har for lengst passert 62° og borer nå (juli 1980) natt og dag utenfor Helgeland og Troms. Fiskerne har (foreløpig?) ikke latt høre fra seg.

Etter de siste ulykkene må vi nok en gang konstatere at de risikoer som er involvert, er uten nevneverdig betydning for framdriften i oljevirkksomheten. Ingen ulykke har hittil kunnet hindre at oljevirkksomheten har fortsatt som om intet var hendt, og at de mangler som ulykkene avdekker allerede er rettet opp.

Regjering og Stortings-flertallet viser til at forholdet mellom framdrift og risiko beror på politiske helhetsvurderinger som det er deres oppgave å foreta. Fagmyndighetene kan ikke begrunne sine avgjørelser på samme måte. Men det gjøres. Etter «Alexander Kielland»-ulykken kom det fram at Sjøfartsdirektoratet og Oljedirektoratet har gitt dispensasjon fra utdanningskravene for opptil 70% av mannskapene. Sjøfartsdirektør Sandvik viste til at «alt ville stoppe opp uten våre dispensasjoner» (Aftenposten 31. mars 1980). Vi vet også at Statens Forurensningstilsyn har godkjent beredskapsutstyr nord for 62°N som det selv åpent innrømmer langt fra tilfredsstillende de krav tilsynet selv har satt. Dette faglige mesterstykket kan bare forklares ved at tilsynet har lagt avgjørende vekt på regjeringens uttalte ønske om starte boring i nord.

Vi står med andre ord overfor et system hvor fagmyndighetene legger politiske vurderinger til grunn for sine faglige avgjørelser. I neste omgang brukes slike faglig uholdbare avgjørelser som begrunnelse for regjeringens og Stortingets politiske vedtak. Den garanti som skulle ligge i at det er opprettet selvstendige fagorganer, blir da uten innhold. Systemet gir en falsk trygghetsfølelse.

Hermann Kristoffersen som har representert Rød Valgallianse i Tromsø bystyre siden 1975 begrunner i dette innlegget hvorfor RV bør satse hardt på å få valgt inn minst én stortingsrepresentant ved neste års valg. Han bruker sin egen erfaring fra bystyret for å vise hvordan parlamentariske posisjoner kan brukes for å tjene massekampen, hvordan slike posisjoner kan brukes for å vinne oppslutning om den revolusjonære bevegelsen.

Har vi bruk for RV og parlamentarisk arbeid? For å svare på dette spørsmålet er den beste metoden å søke sannheten fra fakta og stille et nytt spørsmål: Hva har vi fått til gjennom RV-arbeidet som vi ellers ikke ville klart? Og, hvilken nytte har AKP (m-l) og folk flest hatt av RV-representantene?

Først er det nødvendig å forstå at lokalpolitikk er livsviktig. Uten et grep om folk sine subjektive såvel som objektive behov er vi en latterlig gjeng uansett hva vi kaller oss. Hittil er vi kommet for kort på dette feltet. Det er en viktig årsak til at vi mangler konkret politikk for hele landet også.

Det er bare vår å gå til valg på at vi er ærlige og hyggelige mennesker. Vi blir ikke trodd, det er det ene. Dessuten er det ganske andre kvalifikasjoner arbeidsfolk setter foran dette, nemlig dyktighet og resultater.

Vi har også prøvd å gå til valg på å skjelle ut andre partier. Det var ingen ubetinget suksess for å si det mildt. Min oppfatning er at vi på en måte har famla rundt etter lettvinte løsninger som skulle gi større resultater med minimalt arbeid bak. Det er som tippesystemer pr. postordre. 12 rette for en femtilapp. Og som tipping og lotteri, drivkrafta er idealisme, resultatet nedslående. Dette som et apropos til debatten i Klassekampen (hvorfor 0,6%).

Ved siste valg begynte vi på marsjen for å bli dyktige politikere med gode

kunnskaper, vi bør gå videre hvis vi ønsker å høste av det arbeidet vi har sådd.

Jeg vil påstå at RV-arbeidet har tvunget fram et fornuftig syn på disse tingene fordi vi har blitt avtvunget svar av massene på ettusen og tre forskjellige saker. Uten det parlamentariske arbeidet vårt ville vi trenge tid på å erkjenne dette.

Og siden dette ikke bare gjelder parlamentarisk arbeid, men politisk arbeid blant massene i sin alminnelighet, står det fast at AKP (m-l) har høsta av dette.

ERFARINGER

I størsteparten av forrige periode sto jeg og skrek besvergelses ut i tomme lufta i Tromsø bystyre — boikotta av Klassekampen og omtrent alene på alle måter. Lite konkret kunnskap om kommunen, lite faste linjer bortsett fra på utenrikspolitikk, 1. mai og politiet.

Bevares, vist fikk RV oppslag i lokalpressa i ny og ne. Når parlamentet blir krenka, gode vitser, grov kjeft og originale tanker.

Misforstå meg ikke, mye var bra, men ble RV et virkelig alternativ for arbeidsfolk hos oss fordi vi var flinke til å framføre vårt syn?

Ordtaket «Tomme tønner ramler mest» hadde endel for seg. Da valgkampen -79 starta blei det ofra mer krefter fra AKP (m-l) og ellers på å studere og utforme lokal politikk. Dette kjørte vi ut med i valgkampen, en som helhet betrakta, ta-

Hermann Kristoffersen på talerstolen i bystyret i Tromsø. Han argumenterer i dette innlegget for nødvendigheten av at også Stortingets talerstol må bli tilgjengelig for RV.

fatt valgkamp. Likevel ble resultatet godt.

Etter valget har det imidlertid skjedd en liten eksplosjon. Vi har oppdaga at vi er blitt godtatt for alvor — av arbeidsfolk. Vi blir oppfatta som folk med god greie på sakene som det går an å *be* om hjelp — og *få* det.

Idag er det nesten ikke *en* aksjon, interesseorganisasjon som har saker for formannskapet/bystyret som *ikke* ber oss om hjelp. Et sant hav av henvendelser fra enkeltpersoner hører med. Faktisk er vår kapasitet sprengt.

Er så arbeidet for enkeltpersoner og annet «usynlig» arbeid bortkasta? Nei, jeg mener det utgjør hovedgrunnlaget for RV når det gjelder det daglige arbeidet vårt. Den som prioriterer ned dette er døds-

RV OG STORTINGSVALGET: — eller hvorfor jeg elsker «PARLAMENTET»

Av Hermann Kristoffersen

dømt som politisk kraft i Norge. Uhyre arbeidskrevende — og lite avisstoff, men viktig.

FÅR VI STEMMER?

Jeg har ikke lyst til å være med på en stortingsvalgkamp uten å ha en god «økt» arbeid blant massene bak meg, for jeg vet at sjansen vil være små for å vinne framgang.

Det er en ren myte at gode «paroler» og mye skrik i valgkampen er kilden til stemmer alene. Det er likevel klart at dette styrker oss, men spesielt som utløsende faktor — dvs. å få kvantitet til å slå over i kvalitet — stemmer.

Dette er ikke noe forsøk på å underkjenne behovet for en konkret politikk — for uten *kan* vi ikke jobbe blant massene — ingen tror på oss.

Ta NKP som eksempel. Er det bare Sovjet-kjærligheta som gjør at NKP er et lite parti? Nei, ikke først og fremst en

gang. NKP er et *dårlig* parti. Det *utvikler* ingen politikk og *jobber* ikke blant massene. Det går ingen hårdnakka og seiglivs rykter om at NKP'ere er jævla bra folk, til tross for gode paroler om mange andre saker enn Sovjet. Kr.f. for eksempel, får stemmer fordi de har endel folk som gjør en god jobb for folk *privat*. I kommunepolitikken er de ille, og ingen vil vedkjenne seg dem.

Dette er også en polemikk mot dem som tror at Stalin i sin sarkofag er i stand til å ødelegge for oss i 1980. Bare sprøyt — slutt å skyldte på andre, gjør noe sjøl i stedet!

Det foregående bør også få noen og enhver til å tenke på nytt over spørsmålet som er reist om *valgskred* foran stortingsvalget. Hvis man ønsker å peile seg inn på bestemte grupper foran stortingsvalget, så må et grundig og systematisk RV-arbeid på grasrota starte *nå*, og ikke manna, manana. Helst burde det starta i

forfjor, og med nok folk. For etter det jeg vet har altfor få jobba med RV både på denne måten og absolutt.

Vi i Tromsø bør kritiseres for at vi har vist oss for lite på gata, i aviser osv. de siste par — tre måneder, for vi trenger ikke å jobbe under jorda — vi trenger legalitet og utløsende faktorer også. Likevel vet jeg at hvis det hadde vært kommunevalg i dag, så hadde vi fått 1000 stemmer — mot 804 i fjor.

STORTINGSVALGET

Stortingsvalget kan gå meget bra for oss. Kanskje kan vi få alt til å klaffe ett sted — hvor mulighetene fra før er store. Kanskje ikke. Men spørsmålet vi må stille oss er: Har vi lov til å la være å prøve?

Etter mitt syn nei. En stortingsrepresentant er en kolossal utløser for sympati for oss, for stemmer til oss. Det er en enorm mulighet til å få ut linjer. Alle som har jobba i parlamentariske forsamlinger

RV OG STORTINGSVALGET

vet det. Det er å sammenlikne med å få tale rett til hele folket i timesvis hvert år hvis du er dyktig, og det er mange RV-representanter allerede. Det fins en tendens til å vurdere det parlamentariske arbeidet negativt. Siden de parlamentariske tradisjonene er så sterke og siden parlamentarismen fins, *må* vi stille til valg. Jeg mener parlamentene gir oss glimrende muligheter — når vi nå engang må slite med kapitalismen likevel. Derfor hater jeg ikke parlamentet, men elsker det. Elsker muligheten det gir oss til å velte hele laget for borgerne. Noen steder er kommunister utestengt fra sånt arbeid. Hvorfor? Nok om det.

En stortingsmann/kvinne (for all del) vil bli fulgt intenst av hele arbeiderklassen, og vil kunne bli den landsomfattende bekreftelsen på at: «Jaggu snakka dem sant likevel!» Hun/han kom til å bli elsket med et godt arbeid — og en god stab!!

Et viktig problem for oss å løse er: «Men de får ikke mandat likevel.» Dette møter vi i valgkampen, og det reduserer våre muligheter. Vi vil aldri helt og fullt kunne fjerne det — før vi er på Tinget. Da kommer det an på to ting. For det første det lokale arbeidet vårt og politikken, for det andre holdninga vår, besluttsomheten. La det være klart, vi skal på Tinget, vi har store ambisjoner. Og om vi ikke kommer dit *nå*, så betyr det en svært presentasjon i fylker og kommuner om tre år som ei gedigen oppkjøring til stortingsvalget om sju år. Vi har ikke tid til det, nei, da får vi jobbe som bare juling *nå*. For øvrig bør det aldri bli vår stil at vi gir opp, så hvis vi mislykkes også om sju år (hvilket jeg i dag ikke ser kimen til), så er det nytt valg om 11 år. Hvis ikke russera innen den tid har befridd oss for alle våre parlamentariske bekymringer...

Med den holdninga og et godt arbeid som beskrevet *blir* vi representert på Tinget — uten det blir vi det ikke — og slett ikke ved førstkommende valg.

HVA SKAL VI GÅ TIL VALG PÅ?

Ifølge det jeg tidligere har sagt bør programmene våre være et foretalt produkt av den lokale politikken, RVs politiske bærebjelke. Den vil da bli gjenkjent, og arbeidet vårt i kommunene blir tatt til inntekt for stortingsvalget og styrker dette direkte.

Av plasshensyn vil jeg bare berøre de enkelte sakene skissemessig her. Til dette bildet hører en rekke politiske og taktiske vurderinger, også om de enkelte postene i valgprogrammet for RV.

Av dette ble mye godt gjort ved forrige valg, og mye av det vil stå ved lag også neste år.

Jeg tror imidlertid at det må settes et enda skarpere lys på den økonomiske politikken til regjeringa. Hele modellen med sparing (nedskjæringer) for investeringer i olje- og eksportindustrien.

Dette gir ramma for mange av de sakene vi allerede har slåss mot. Helsepolitikk, boligbygging, oljeboring, kommunekrise og rentepolitikken er deler av valgstoelpe-
ne.

Vi må bli flinkere til å skape en forståelig agitasjon ut av alt dette — og reise et alternativ i tillegg til sosialismen. En annen mulig (noe bedre) økonomisk politikk under kapitalismen.

Miljøpolitikk bør forsvare sin plass og vel så det. Den anti-imperialistiske kampen — Sovjet og faren for krig må få sitt utslag i våre programmer på en bedre måte enn hittil. Vi må stable på beina en forsvarspolitik — så konkret som mulig, men innretta på forsvar av nasjonen, mot pasifisme og undergravingsvirksomhet av NKP-typen.

Kort og godt foredle produktene våre hittil, men likevel satse mer på noen enn på andre.

Det vil også være regionale forskjeller. F.eks. hos oss må fiskeripolitikk bli viktig osv.

Metoden med å utarbeide programmer er å gjøre det lokalt i fase 1. Utkast, fordeling av poster etter en tenkt modell. Hva er naturlig?

Fase 2: Sammenfatning av hva skal være med? Og hvilken plass skal det ha?

Fase 3: RV-landsmøtet med vedtak, presse osv.

Programarbeid er ikke noe fåmannsarbeid, ei heller noe som kan gjøres ett sted — hvis det skal bli sånn som jeg tenker meg det da.

LEGGE NED RV? SLUTTKOMMENTAR

Jeg er klar over at det fins progressive som vil legge ned RV og som vil at AKP(m-l) skal stille lister «som andre partier».

Dere mener antakelig at det vil være li-

ke lett å få uavhengige med i arbeidet uansett — at vi vil få nøyaktig like mange stemmer — at like mange vil forandre tankene sine i samme retning som oss, til venstre. For RV-arbeidet kan skape slike frukter — og gjør det en del steder. RV er en allianse og må fortsette med det, ellers vil det parlamentariske arbeidet bli en liten del av AKP(m-l)s arbeid. Massene kan kreve av oss (RV) at vi skal jobbe fullt med RV — innretta på parlamentet. Vi representerer et eget kampavsnitt i klassekampen i Norge — et viktig et. Det ville være virkelig dumt å ekskludere det avsnittet fra å bygge front på et avgrensa program mellom partiet og uavhengige. Hos oss har vi meget gode erfaringer med dette. Mange vil jobbe med RV-uavhengige — og det er oss det står på når ikke alle får det. De vil ikke jobbe i et parlamentarisk utvalg for AKP(m-l) — like lite som de vil jobbe i AKP(m-l)s anti-sosialimperialistiske utvalg, men heller foretrekker å kaste alle sine krefter inn på å samle ulltepper til flyktningene fra Afghanistan. Det er mindre forpliktende — overfor revolusjonen — det er rett. Men uhyre verdifullt — og godt tenkt. Og slik er det: De utvikler seg skrittvis — ofte svært sakte, men alle representerer en ressurs. Spørsmålet er om vi skal fange dem opp eller ikke til samarbeid.

Er det noen som er redde for at høyre skal erobre grunnen i RV og at AKP skal bli alene til venstre? Det er rett å være bekymra. Vi gjør høyrefeil og venstrefeil hele tida. Kanskje høyre har kommet på offensiven i det siste. Jeg vet ikke. La oss heller diskutere det og rette på det. Fisk ikke i opprørt vann i forsøk på å legge ned det som blomstrer: For RV blomstrer og har lært AKP(m-l) mer enn mange aner de siste åra.

Og hvis dere ikke ser resultater av alliansen hos dere — hjelp den heller til å nå dem — for det går an.

Når dere er bekymra for RV, la det ikke komme til uttrykk i nedleggingsplaner eller finurlige planer om hvordan grepet skal festes. Vær med å ta et politisk ansvar for at RV går godt. Så får vi se. Lær av SVs tabbe fra forbund til parti hvor mange uavhengige blei skvisa ut.

La oss slippe overskrifta «AKP(m-l) sluker RV» — ikke for at overskrifta gjør noe, men realiteten er så unødvendig, så unødvendig og så skadelig.

Hermann Kristoffersen

Krigsfaren:

AKP bruker feil kart

Debatt:

Eritreisk soldat fra EPLF med sovjetisk produserte granater. Den sovjetiske ekspansjonen inkludert bombeangrepene mot geriljaen er et ledd i en verdensomspennende kamp for å vinne hegemoni. (Foto: Eritreakomiteen)

I Røde Fane nr 2/80 har Per Lund en artikkel «Styrke eller svakhet» der han går mot argumentene for at Sovjet vil utløse en krig etter «klassisk mønster». Dette mønstret er «motsigelsen mellom imperialismaktenes produktivkrefter på den ene sida og dens markeder for varer og kapital på den andre». (Erik i RF nr 6/79) I sin artikkel presiserer Erik det synet på krigsfaren som AKP har propagandert: Sovjets produksjonsapparat vokser raskt, relativt mye raskere enn USAs. (Dette er teorien om den ujamne utviklinga). Sovjet har ikke vært i stand til å skaffe seg markeder nødvendige til å svelge unna denne økte produksjonen. AKP sitt «kart» er en struttende sovjetisk økonomi som presser seg ut over egne grenser etter markeder for å finne avsetning. Sovjet har ikke klart å presse USA ut av disse markedene med fredelige midler, derfor faren for krig. Sigurd Allern har utdypa dette synet i boka «Kinas utenrikspolitikk» Oktober 1979: «Hvis vi går inn på Sovjets økonomiske system, vil vi se at den industrielle ekspansjonen har vært relativt sterk. Veksten i energi-

produksjonen og forskjellige andre forhold har vært relativt stor. Samtidig klarer ikke Sovjet å trenge utover og erobre markedsandeler i særlig stor grad. Sovjet føler seg stenget inne økonomisk. Landet må derfor ty til militære midler for å sikre seg områder som det går an å drive en nykolonialistisk økonomisk politikk overfor.»

I artikkelen i nr 2/80 argumenterer Per Lund forat dette synet på den sovjetiske økonomien er feilaktig. Han sier at Sovjet har svære problemer med matforsyning, energiproduksjon, transport og teknologi. Behovet for kapitaleksport er knapt tilstede. Vareeksporten har som hovedformål å skaffe utenlandsk kapital tilveie for å betale nødvendig import. Sovjets utenrigsgjeld er 15–20 milliarder dollar (begge tall forekommer i boka «Krig i vår tid», Oktober 1980). (Dette er ikke mer enn hva Norge har, men alvorlig nok fordi Sovjet på litt sikt mangler Norges oljeoverskudd til å betale med).

Per Lund er enig i at Sovjet er ei økonomisk supermakt, men at «veksten har vært tendensielt fallende over ei årrekke»

og at «vi kan rekne det som temmelig sikkert at det (Sovjet) ikke er inne i en vekst som er større enn det som er normalt i vestlige land». Den «ujamne utviklinga» er altså i ferd med å jevne seg ut.

Per Lund peker på en del problemer i vurderinga av Sovjet-økonomien, problemer som gjør en sammenlikning med USA vanskelig. Han skriver at «Sovjet er et kapitalistisk samfunn av en ny type. Lenins imperialismeteorik kan ikke anvendes mekanisk på Sovjet som om det var et kapitalistisk land av tradisjonell type». Dette minner om tanker som «erkerevisjonisten» Ebbing legger fram i RF nr 3/79 om «overgangssamfunnet». Jeg syns dette synet har mye for seg og slutter meg helt til Per Lunds avslutning: «Dogmatiske sperrer har i alt for lang tid hindra oss i virkelig inngående og seriøse undersøkelser av Sovjetøkonomien».

Dersom dette synet på Sovjets økonomiske stilling er riktig, da er partiets syn: en krig etter det «klassiske mønstret» feil, og partiet må i alle fall skifte «kart».

Ivar

Mot illusjonsmakeri i sosialismedebatten

Bildet er fra den røde armés kavalleri 1918. De beinharde kampene fra oktoberrevolusjonen og intervensjonskrigen etterpå er viktige erfaringer for sosialismedebatten. Denne innsenderen advarer mot illusjonsmakeri i denne polemikken mot Thor Andreassen i RF 2/80.

Debatten om sosialisme og demokrati fortsetter. Kalle polemiserer i dette innlegget mot Thor Andresens innlegg «Ut av tvangstrøya» i nr. 2/80 — og mot flertallssynet i partiets programkomite.

Han er uenig i tanken om flerpartisystem og argumenterer for at kommunistpartiet må ha en særstilling i forhold til statsapparatet og mener at Andresen overser klassespørsmålet i sin analyse. Vi ønsker fler innlegg velkommen.

Mellomtitlene er satt til av redaksjonen.

I Røde Fane nr. 2—80 har Tor Andresen (T.A.) et innlegg om sosialisme og de-

mokrati, «Ut av tvangstrøya» som jeg mener er verdt en kommentar. Han reiser en del viktige spørsmål, som så avgjort bør vies en stor debatt i vår bevegelse. Men jeg mener T.A. har rota fram en del fullstendig feilaktige svar.

La meg først slå fast at jeg er enig med ham i at det ikke er noen garanti i seg sjøl for proletardiktaturet, at kommunistpartiet har statsmakta. Jeg er også enig med ham i en rekke av de demokratiske rettighetene som han mener må sikres — talefrihet, organisasjonsfrihet, streikerett, prosesjonsfrihet o.l. Jeg må også si meg enig med ham i at jeg ikke ser noe foruflig poeng i å forby f.eks. religiøs propaganda og propaganda for privat eiendomsrett. Jeg frykter ikke at løpesedler som propaganderer for gjenoppbygging av kapitalismen av kapitalismen skal vekke noen særlig gjenklang i et sosialistisk Norge, så vel bekomme.

Debatt:

Så langt er nok T.A. og jeg på talefot med hverandre, men der tror jeg også enigheten stanser.

T.A. er i sitt innlegg så opptatt av å sikre demokratiet, at han overser et helt grunnleggende poeng, nemlig at proletariats diktatur er demokrati for arbeiderklassen og det arbeidende folket, men diktatur over borgerskapet. Han overser, eller glemmer, hele klassespørsmålet når han utvikler sin modell. Det er rett at kommunistpartiet ved statsmakta ikke i seg sjøl er noen garanti for proletardiktaturet. Det har historia lært oss. Men like

SOSIALISME-DEBATT

fullt er det en helt sentral *forutsetning* for at arbeiderklassen skal kunne holde oppe og utøve diktaturet sitt, at kommunistpartiet — arbeiderklassens parti — har ledelsen over statsmakta. Når derfor T.A. — og enda verre: det nye utkastet til prinsippprogram — legger opp til et politisk system der *hvilket som helst parti* kan gripe regjeringmakta og styringa over statsapparatet med lovlige midler, har de mista hele *klasse spørsmålet* av syne. (Jfr. T.A. sin artikkel, s. 35, og «Utkast til Prinsippprogram», pkt 23a))

HVORDAN STOPPE «NYTT BORGERSKAP»

Slik jeg ser det, har den «klassiske» modellen for statsoppbygginga med svært stor makt konsentrert til partiet, på en effektiv måte klart å holdt det «gamle» borgerskapet fra tida før revolusjonen nede. Men det har ikke hindra et *nytt borgerskap*, som utvikler seg i det nye samfunnet, å gripe makta i partiet og dermed erobre festningen innafor. Lite tyder på at Maos kulturrevolusjon var spesielt effektivt heller, i så måte. Problemet vårt er altså hvordan vi skal holde nede det nye borgerskapet som utvikler seg i selve hjertet av det nye samfunnet, som vokser fram og næres gjennom motsigelsene i dette nye samfunnet. Jeg tror dette problemet må studeres alvorlig. Det finnes enkelte analyser av dette. Bl.a. Holmbergs «Fredlig Kontrarevolution», og Nicolaus' «Restoration of Capitalism in the USSR». Mao har også skrevet en god del om dette, likedan Stalin i behandlings av motsigelsene i SUKP.

Jeg har ingen tror på T.A. sin modell der «kommunistpartiet ikke skal ha noen særstilling i forhold til lovverket og staten. Teoretisk kan da KP bli utkonkurrert av et annet (eller flere) partier gjennom frie, hemmelige valg». Innafor den marxistiske analysen er de ulike partiene uttrykk for ulike klasseinteresser. Andre partier vil dermed være uttrykk for andre klassers interesser, og dermed være borgerlige eller småborgerlige partier. Jeg har ingen tro på at opposisjonen fra andre slike partier kan være noen garanti mot at KP skal utarte og føre en borgerlig politikk. Snarere tvert i mot, skulle en tro!

PARTIET MÅ HA SÆRSTILLING

Hvis proletariatet skal ha en *legal* mulig-

het til å utøve og konsolidere diktaturet sitt, må nødvendigvis kommunistpartiet ha en særstilling i forhold til statsapparatet. Arbeiderklassen kan ikke utøve noe lederskap og makt i staten uten at det er organisert i et politisk parti, et parti som står for og uttrykker klassens interesser både på kort og på lang sikt. Jeg kan ikke tolke T.A. sitt innlegg og det nye utkastet til prinsippprogram på noen annen måte, enn at det er likegyldig hvilket politisk parti som har statsmakta. Eller — tatt i beste mening — at klassen er i stand til å utøve diktaturet sitt uten at den har ledelsen over staten. Hvordan det skal skje, begriper ikke jeg. Hvis noen kan forklare meg det, vil det være fint.

Imidlertid er jeg enig med T.A. i at partiet ikke bør ha et *maktmonopol*. Arbeiderklassen og det arbeidende folket må i tillegg til partiet ha andre organisasjoner. Fagforeninger, arbeider- og fabrikkråd, nabolags- eller bydelskomiteer, samvirkekomiteer osv. osv. Disse organisasjonene må ha en legal plass innafor det maktapparatet proletariatet bygger opp. Samtidig må disse organisasjonene være bygd opp og sikres sitt indre demokratiske liv. Men jeg mener at det er *bare* i slike organisasjoner — som på ulike felt uttrykker arbeiderklassens og folkets interesser — at vi kan utvikle en effektiv «motvekt» og kontroll mot partiet. Det er bare disse organisasjonene som kan være det «riset bak speilet» som T.A. etterlyser og så feilaktig finner i andre politiske partier.

Derfor var det også jeg «hoppa i stolen» da jeg leste at T.A. er «skeptisk til å gi, ikke bare partiet, men også folkelige organisasjoner, formell makt under sosialismen». (RF, side 37) Dermed forsvant siste rest av proletariatets formelle makt ut i en bisetning.

La meg til slutt si noe om hva jeg mener at «formell særstilling for KP» *ikke* må bety.

Det må for det første, ikke bety at partiet, partiorganer eller det enkelte partimedlem er heva over lovene i det sosialistiske samfunnet. Såvel partiet som helhet, som hvert enkelt partimedlem skal være underlagt, og må arbeide innafor, den sosialistiske legaliteten. Det står ikke til å nekte at i en del av de tidligere og nåværende sosialistiske landa har det utvikla seg en praksis der parti og partimedlemmer har operert på sida av og på tvers

av lovverket. Partiboka har gitt en slags immunitet mot lovene. Dette er så helt avgjort en tolking av partiets «særstilling» som vi må ta avstand fra, og som gjerne bør tas inn i prinsippprogrammet — seinere også i partiets vedtekter.

MISBRUK AV PARTIBOKA MÅ FORBYS

For det andre kjenner vi til en svært usunn praksis der partiet har grepet inn i arbeiderklassens og folkets organisasjoner — fagforeninger, osv. — på tvers av vedtekter og demokratiske prosedyrer. F.eks. slik som det skildres i Stefan Heyms bok «5 dager i juni» der partiet avsetter fagforeningsformannen og tvangspermitterer ham fra jobben, for å drive gjennom vedtak i partiet mot arbeidernes vilje. Dette er å krenke massens organisasjoner, og gjennomføre diktatur overfor klassen. Også dette er en praksis som vi må ta klart avstand fra. Etter min mening bør det finnes et klart forbud mot slike handlinger, og brudd gjøres til gjenstand for strafferettslige reaksjoner, uansett persons rang eller anseelse.

For det tredje mener jeg partiets særstilling ikke bør gjøres gjeldende ved valg. Jeg forestiller meg at alle valg bør være ikke-partimessige, og at hverken KP eller andre parti skal stille lister. Valga bør være på enkeltpersoner, etter en nomineringsprosess i f.eks. arbeider-, bonde-, fisker-, og nabolagskomiteene, muligens også fagforeningene. Et valg der det finnes f.eks. bare en liste — KP sin — og folk har lov til å gjøre endringer bare på denne lista, er sjølsagt en dårlig vits. Nomineringa, og valglista, bør derfor settes opp gjennom en prosedyre der partiet ikke har noen spesiell plass, men der arbeiderklassens organisasjoner for øvrig plukker ut sine beste folk.

Jeg håper denne debatten kan fortsette både i RF og i KK. Og jeg håper at en eller annen i partiledelsen forsøker å følge med og summere opp etter hvert, slik at vi kan komme framover. Jeg er nokså sikker på at vi, gjennom en kollektiv innsats, kan klare å utvikle et forholdsvis klart bilde av det sosialistiske samfunnet vi vil ha, og at vi kan klare å utvikle en modell som tar vare på en god del av de innvendingene som den historiske utviklinga har reist mot proletardiktaturet.

Kalle, Trondheim

Oskars økonomistiske avsporing

Denne artikkelen presenterer et perspektiv som ikke spontant, men må tilføres utenfra, skriver Steigan i denne artikkelen. Her ser vi på delingene av Klassekampen under streiken på Karmøy i 1977. (Foto: Klassekampen)

Pål Steigan svarer her på et leserinnlegg i Røde Fane 1/80. Det var signert Oskar og tok for seg svakhetene i behandlingen av dagskampen i utkast til nytt prinsippprogram. Steigan hevder at Oskar i sitt innlegg bryter med leninismen og havner på standpunkter som er økonomistiske.

Etter at førsteutkastet til nytt prinsippprogram for partiet ble lagt fram i fjor høst, kom det en god del kritikk av utkastet. Det ble blant annet med rette kritisert for at det som sto om fagforeningene bygde opp under teorien om «fagforeningsnøytraliteten». Mange kamerater kritiserte særlig denne delen av utkastet og kritikken førte til at det nye forslaget er helt endra på dette punktet i tråd med kritikken. Men *eigi alt gull sem gloar*, som de gamle sa når de fikk snusen i ting som ikke var så bra som det ga seg ut for. I Røde Fane nr. 1-80 kaster «Oskar» seg inn i kritikken av utkastet og bidrar tilsynelatende med viktig kritikk av feila i utkastet. I debatten om fagforeningspolitikk i nummeret etter gir debattanten

Olaf følgende karakter til Oskar: «artikkelen hans er til 90 prosent et utmerkt og vel fortjent slakt av utkastet». Etter mitt syn er problemet annerledes: artikkelen til Oskar er 90 prosent feilaktig. Han har bare rett i den grad han kritiserer feil i partiets prioritering av faglig arbeid. Men den teoretiske begrunnelsen for standpunktet hans holder ikke på noe punkt. Den er fullstendig identisk med teorien og standpunktene til de økonomistene som Lenin kritiserte i «Hva må gjøres?»

LENINS KRITIKK AV ØKONOMISMEN

Økonomistene kritiserte Lenin og Iskra-folkene for at de angivelig sto for ei «forringing av betydninga av det objektive eller spontane utviklingsmomentet». De hevdet at klassekampen som arbeiderne deltok i skapte forståelsen for en sosialistisk revolusjon.

Lenin rettet en voldsom kritikk mot disse synspunktene. Han sa bl.a. «Historia i alle land viser at arbeiderklassen ved utlukkende egen innsats, bare er i stand til å utvikle fagforeningsbevissthet, dvs. overbevisninga om at det er nødvendig å samle seg i foreninger, kjempe mot arbeidskjøperne og streve for å tvinge regjeringa til å vedta nødvendig arbeiderlovgivning

osv.» Den sosialistiske teorien oppsto parallelt med arbeiderklassens klassekamp og ble utvikla av borgerlige intellektuelle. Forståelsen for disse teoriene kunne ikke oppstå spontant, men måtte føres inn i arbeiderklassen utafra, sa Lenin. Lenin mente derfor i motsetning til økonomistene at faren besto i å nedvurdere teoriens og det bevisste elementets rolle: «... all tilbedelse av spontaniteten i arbeiderbevegelsen, all forringing av rolla til «det bevisste elementet», av rolla til sosialdemokratiet, betyr å styrke innflytelsen fra den borgerlige ideologien over arbeiderne, helt uavhengig av om den som forringer denne rolla ønsker det eller ikke. Alle de som snakker om «å overvurdere betydninga av ideologien», om å overdri-ve rolla til det bevisste elementet, osv., forestiller seg at den rene og enkle arbeiderbevegelsen kan utvikle, og kommer til å utvikle, en sjølstendig ideologi for seg sjøl, om bare arbeiderne «river skjebnen sin ut av hendene på lederne». Men dette er en grunnleggende feil.» (Lenin: Utvalgte verker, bind 2, s. 48).

Lenin viste i denne sammenhengen til Karl Kautsky, som på det tidspunktet fortsatt var marxist. Kautsky avviste teorien om at «klassekampen med nødvendighet ikke bare skaper vilkåra for den

FAGLIG DEBATT

sosialistiske produksjonen, men også — og direkte — *bevisstheten* om nødvendigheten av den.» Lenin konkluderte med at fordi trade-unionisme og knefall for spontaniteten fører til at arbeiderne blir «ideologisk slævbundet av borgerskapet» er oppgava til sosialdemokratiet (dvs. kommunistene) å *bekjempe spontaniteten*. Det var tydelig at Lenin mente at hans teori og økonomistenes teori var som ild og vann og at det ikke fantes noe rom for kompromiss. Han nevner England som eksempel og nesten 80 år etter er eksemplet enda mer slående. Kan det tenkes noe land med mer økonomisk kamp og trade-unionistisk bevissthet og mindre revolusjonær bevissthet enn nettopp England? Erfaring viser at Lenins analyse er gyldig den dag i dag. Arbeiderne kan drive økonomisk kamp til dommedag og utvikle trade-unionistisk bevissthet, uten at det blir noen revolusjon av det. Fortsatt må den revolusjonære teorien føres inn utafra og uten den kan det ikke bli tale om noen revolusjon.

OSKARS ØKONOMISME

La oss så studere hvor kamerat Oskar står. I spissformulering sier han: «Dagskampen er den grunnvullen vi bygger revolusjonen på.» (s. 35, sp. 3) «Dersom vi driver dagskampen bra, så blir det ikke så lenge å vente (på revolusjonen, min merknad, P.S.).» «En del kamerater snakker foraktelig om denne «sneversynte fagforeningsbevisstheten». Det synes jeg de bør holde opp med.» «Å utvikle en slik bevissthet er helt *grunnleggende* i den faglige jobbinga. Klarer vi det kan vi nå de store målene våre. Klarer vi det ikke kan vi bare pakke sammen.» (s. 32—33)

Dette er de teoretiske standpunktene Oskar bygger resten av resonnementet på. I disse standpunktene finnes det ikke noe som er i samsvar med Lenin. De er tvert om, nesten ord for ord, identiske med de standpunktene økonomistene førte fram i 1903. Ikke noe sted sier Oskar at vi må føre revolusjonær bevissthet inn i arbeiderklassen, han gir derimot uttrykk for at den revolusjonære bevisstheten gror ut av den tradeunionistiske bevisstheten («å utvikle en slik bevissthet er helt *grunnleggende*. Klarer vi det kan vi nå de store målene våre.») Ikke noe kunne være mer feilaktig. Dette er tilbedelse av spontaniteten, og forringelse av teoriens og det bevisste elementets rolle. Sjøl om

han ikke skulle ønske det bidrar Oskar ifølge Lenins argumentasjon til å styrke borgerskapets herredømme over arbeiderklassen.

Teorien om å «utvikle fagforeningsbevisstheten» er tvilsom. Det er lett å se at den kan oppstå i et land som Norge, der den revolusjonære bevisstheten og til og med fagforeningsbevisstheten har vært på et lavt nivå i lang tid. Men ingen kommunistiske klassikere snakker om at det er kommunistenes særskilte oppgave å utvikle fagforeningsbevisstheten. Den oppstår jo nettopp spontant, og en behøver ikke være kommunist for å fremme fagforeningsbevisstheten. Dersom en ikke går ut over det å fremme fagforeningsbevisstheten er en tvert om ikke kommunist i det hele tatt, men trade-unionist. Det er klart at vår virksomhet i fagforeningene kan få denne spontane utviklinga av fagforeningsbevissthet til å gå fortere og at vi kan styrke arbeiderklassens evne til å føre den faglige kampen. Men stopper vi der, når vi aldri de store målene som Oskar snakker om. Vår særskilte oppgave som kommunister er å føre den revolusjonære bevisstheten inn i arbeiderklassen og det gjøres ikke gjennom økonomisk kamp. Det gjøres gjennom propaganda, politiske avsløringer, teoretiske forklaringer av motsigelsene i det kapitalistiske systemet. Det gjøres gjennom teoretisk kamp, blant annet mot den trade-unionistiske ideologien. Nettopp denne kampen er det Oskar forringer i en slik grad at han ikke nevner den med et eneste ord.

OSKAR FORFALSKER LÆRDOMMENE FRA OKTOBERREVOLUSJONEN

For å få fram sitt poeng gjør Oskar for det første en sammenblanding av økonomisk og annen kamp under begrepet dagskamp. På den måten får han til at parolen «brød, fred og jord» var dagskamp (!) og at «den viktigste drivkrafta til å lage revolusjon er ønsket om materielle forbedringer (eller hindre forverringene)». (s. 33, sp 2) (Her er dagskamp blitt synonymt med materielle forbedringer, altså økonomisk kamp, igjen). Dette er en total forfalsking av alle lærdommene fra den russiske revolusjonen. Jeg skal ikke påstå at Oskar forfalsker bevisst, for jeg tror at han mener dette ærlig og oppriktig. Men det har ingenting med Lenins

oppsummering av Oktoberrevolusjonen å gjøre. Oktoberrevolusjonen var en politisk revolusjon. Den revolusjonære situasjonen oppsto på grunnlag av de antagonistiske motsigelsene i det kapitalistiske systemet. En revolusjonær situasjon er ikke avhengig av at det har eksistert noen kommunister i det hele tatt. Den oppstår på grunnlag av objektive lover og uavhengig av om kommunistene har gjort godt eller dårlig faglig arbeid. Når den revolusjonære situasjonen oppstår er det avgjørende for seieren at det finnes et kommunistisk parti som har avslørt statens klassekarakter, kapitalismens grunnleggende motsigelser og nødvendigheten av sosialismen, i det minste for den framskredne delen av arbeiderklassen, og at dette partiet har en taktikk og strategi for å lede klassen i revolusjonen. Som et arbeiderparti har sjølsagt kommunistpartiet plikt til å tjene folket i såvel store som små kamper. Men dersom det har begrensa seg til å «utvikle fagforeningsbevisstheten» så vil det ikke kunne lede en revolusjon fram til seier. Arbeiderklassen vil da mangle det politiske nivået som skal til for å klare brasene i revolusjonens opprørte hav. Nederlag er den uunngåelige konsekvensen.

Oktoberrevolusjonen var en politisk revolusjon og Oskar forsøker å redusere den til en slags stor interessekamp. Parolen «fred» var politisk og retta seg mot den imperialistiske krigen. Da bolsjevikene propaganderte denne parolen tidlig i 1917 ble massene rasende og gikk til voldelig angrep på dem, fordi massene var smitta av storrusisk sjåvinisme. Men bolsjevikene sto på sitt og forklarte sitt syn for massene. Parolen «jord» var økonomisk, men også i høyeste grad politisk. Den betydde konfiskering av godseierjorda og en omfattende jordreform med våpen i hånd.

Midt oppe i denne kampen sto hele tida kampen om den politiske makta i sentrum. I en bestemt periode var denne kampen konsentrert om parolen «all makt til sovjetene». Det er karakteristisk for Oskars logikk at han omhyggelig styrer unna den politiske sida ved revolusjonen og partiets rolle som politisk ledelse. Det må han gjøre, for å få sitt økonomistiske system til å fungere. I tråd med dette lager han en uvitenskapelig definisjon av hva en revolusjonær situasjon er, nemlig: «en revolusjonær situasjon vil oppstå

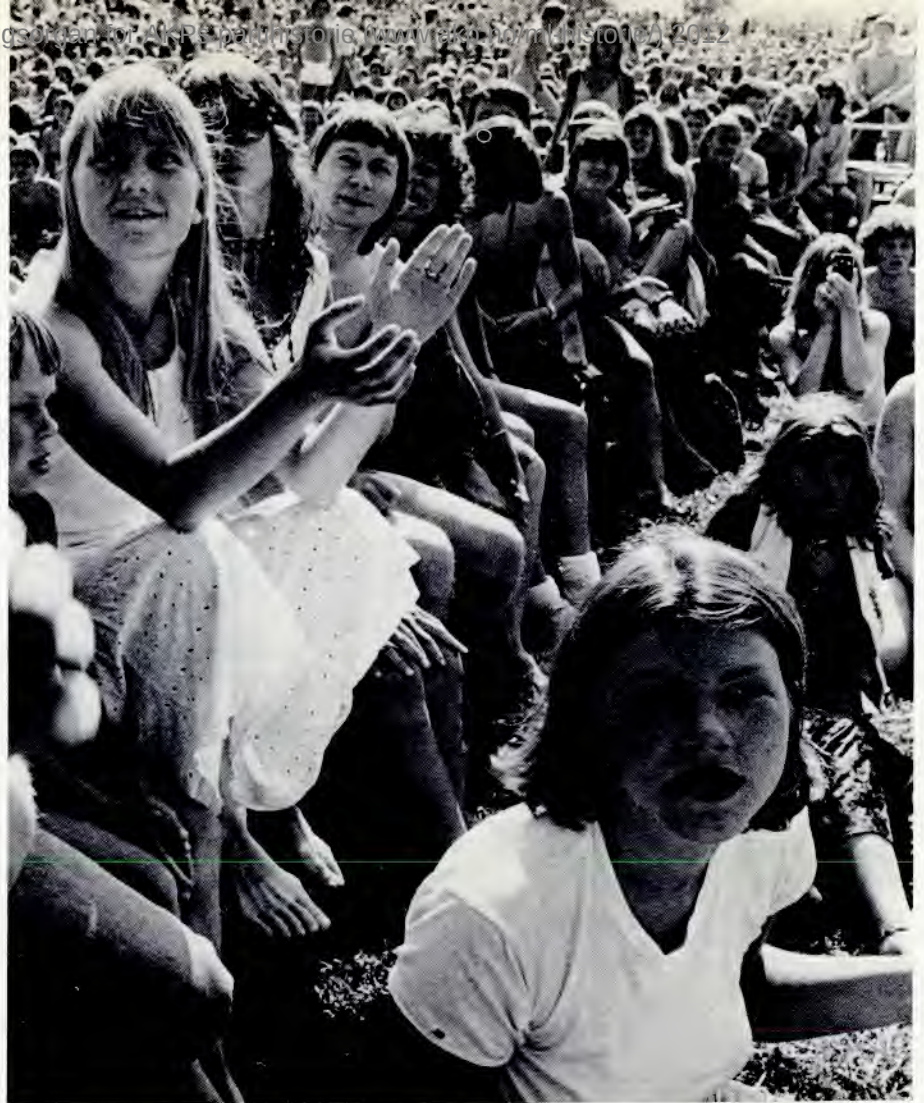
først når dagskravene er blitt så viktige for massene at det er uutholdelig at de ikke blir innfridd, og borgerskapet ikke innfrir dem.» (s. 35, sp. 3).

Det er et problem for Oskar at ingen revolusjon til nå har oppstått på denne måten. Det er også et problem at det ikke finnes dekning for en slik definisjon hos de marxistiske klassikerne. Lenin sier tvert om at det er tre vilkår som må oppfylles for at det kan være snakk om noen revolusjonær situasjon: For det første når det er ei krise som gjør at borgerskapet ikke lenger kan herske på samme måten og for det andre at massene ikke lenger vil la seg styre på den gamle måten og for det tredje at den er en breiest mulig massebevegelse. Lenin nevner eksempler på mulige revolusjonære situasjoner, og trekker blant annet fram Dreyfus-saka som en slik mulighet, altså ei rein politisk sak. På samme måte kan det nasjonale spørsmålet eller en krig utløse en revolusjonær situasjon. Det siste er faktisk det vanligste (Pariskommunen, Oktoberrevolusjonen, den kinesiske revolusjonen, den albanske revolusjonen, augustrevolusjonen i Vietnam i 1946 osv., osv.). Derimot er det en lang rekke land der «dagskrava er så viktige at det er uutholdelig at de ikke blir innfridd», uten at det har oppstått noen revolusjonær situasjon av den grunn. (Chile, Argentina, India, dagens Vietnam osv., osv.)

KONKLUSJON

Jeg mener å ha påvist at Oskar på alle vesentlige punkter bryter med leninismen og slutter seg teoretisk til økonomistene. Dersom han hadde rett i at dagskampen er den grunnvullen vi bygger revolusjonen på og at utviklinga av fagforeningsbevissthet er grunnleggende for at vi skal nå måla våre, så hadde det sjølsagt ikke vært noe behov for kommunistisk teori eller et leninistisk parti. Den tradeunionistiske bevisstheten kan utmerke godt utvikles under ledelse av lokale grupper av militante tradeunionister eller av en tranmælsk «fagopposisjon». Derfor er rekkevidden av Oskars teoretiske feil så stor og derfor er det viktig å forklare hvorfor denne økonomismen må kritiseres grundig og til bunns og ikke få lov til å passere som verken 90 eller 80 eller 70 prosent utmerka.

Pål Steigan

I Røde Fane nr. 2/80 har «Gaukatore», heretter G, et håpløst kvinnepolitisk debattinnlegg, der han tar utgangspunkt i Kari Mundahl Johnsens (MJ) bok «Hva er kvinnesak?» Hans utlegning av denne boka skal jeg ikke gå noe innpå her. G henviser til denne boka for å vise hva som er marxistisk tankegang, og til aksjonen «Kvinner for fred» for å vise hva han mener med umarxistiske tendenser i kvinnebevegelsen. Akkurat her er vi enige, men tenk om G kunne snu blikket litt andre veien, mot sin egen leir — og granske umarxistiske tendenser her?

G likestiller kvinnesekteriske ideer av typen «verden må omskapes i kvinnes bilde» med begrepet kvinnekultur. For han og KMJ er det bare tull å snakke om kvinnekultur.

Hva slags syn på undertrykte grupper er dette uttrykk for? Arbeiderklassene og samene er undertrykte, men vi frakjenner dem ikke en egen kultur av den grunn. Eller mener G at det er vrøvl å snakke om arbeider- og samekultur også? Hva med slavekulturen i Sør-statene, den som utvikla bluesen? osv.

BASIS — OVERBYGNING

Det er mye umarxistisk kvinnepolitikk ute og går både i AKP og i Kvinnefronten (KF). Før jeg går nærmere inn på det, er det nødvendig med litt forenkla basis — overbygning argumentering. Tilværelsen former menneskenes tanker, ideer og holdninger. Kvinnens virkelighet i Norge er kort summarisk den at store grupper til enhver tid er satt utafor den samfunnsmessige produksjonen.

Bekjemp den særegne kvinneundertrykkinga

Svar til Gaukatore i Røde Fane 2/80

Kvinner bindes til hjemmet gjennom barna, fordi det ikke er nok daghjem. I yrkeslivet finner vi kvinner i noen få sektorer, der jobben deres har lignende funksjoner som de kvinner sosialiseres til gjennom oppdragelsen. Kvinner dominerer i yrker der omsorgs- og tjenestefunksjonen har stor plass. Dette skaper kvinnefiendtlige holdninger av mange slag hos begge kjønn. Poenget er at slike holdninger har ei materialistisk side fordi de aller fleste, bevisst eller ubevisst. Slike tanker er til en viss grad sjølbekreftende, fordi det eksisterer materielle forhold som tilsynelatende bekrefter riktigheten av dem.

Hvorfor tar dere så alvorlig på f.eks. rasistiske ideer, mens det ikke er så farlig med de kvinnefiendtlige holdningene?

Forholdet mellom basis og overbygning er dialektisk, dvs. stadig vekselvirkning. Den materielle og ideologiske undertrykkinga fungerer sammen. Kvinne-myten virker hånd i hånd med de materielle forholda og understøtter dem. Overbygninga dvs. kulturelle, politiske og religiøse institusjoner og forestillinger, virker tilbake på basis, sjøl om basis er endelig avgjørende. I Maos essay: «Hvor kommer de riktige tankene fra» står:

«De forstår heller ikke at materie kan bli forvandlet bevissthet og bevissthet til materie, enda slike sprang er vanlige foreteelser i arbeidslivet». (Mao skrifter i utvalg s. 369)

Poenget her er å vise at det eksisterer ei «objektivistisk» linje i partiets kvinnepolitikk. Det legges for lite vekt på den subjektive sida. Ikke på mange år har det vært plass for kvinnes opplevelser av undertrykkinga som rammer dem, hverken i samfunnet, i Kvinnefronten eller i

partiet. Litt har det bedra seg i KF, men det er overflatekrusninger. Det som må til er et grunnleggende oppgjør med partiets dogmatiske kvinnepolitiske tenkning.

Hvilke resultater får vi av ei slik mekanisk-materialistisk, objektivistisk linje i kvinnekampen?

a) BARE SOSIALISMEN ER LØSNINGEN

Ultravenstre og reaksjonære tendenser av typen «likestilling er ingen løsning på

Debatt:

kvinnespørsmålet, bare sosialismen kan løse dette» Det blir ikke «god tone» å snakke om at menn undertrykker kvinner og har fordel av det. Kvinneundertrykking defineres som mangel på arbeidsplasser, mangel på daghjemsplasser, lønnsforskjeller mellom menn og kvinner, for kort svangerskapspermisjon, mishandling av kvinner, prostitusjon, porno og solidaritet med den 3. verden. Men kvinneundertrykkinga er uendelig mer komplekst og innvikla. Hvilke holdninger er det som får en mann til å mene at han har full rett til å jule opp kona si?

AKPs kvinnepolitikere har ikke maktet å utforme en sjølstendig marxistisk kvinnepolitikk. Jeg er enig i at vi først og fremst må se på hvilke vilkår kvinner har. Det er her vi finner grunnlaget for elendigheta. Men i virkeligheten er ikke mate-

riell og ideologisk undertrykking stilt opp som punkter på en skala.

b) PRIORITERINGA AV KAMPOMRÅDER BLIR FEILFAKTIG.

Den særegne kvinneundertrykkinga har fått og får for liten plass både i partiet og fronten. Derfor er det nå et undertrykt behov for å få diskutert slike ting i KF.

KF har lenge fungert som en ad-hoc organisasjon. Mellom de store aksjonene faller fronten sammen, fordi det er ingenting som sveiser den sammen mellom «de store slagene» Denne nedvurderinga skaper liten respekt for KF i partiet — i fronten og ute blant folk.

Den undertrykkinga som ikke framstår som materiell, har hatt og har liten plass i fronten. I en slik situasjon er det lett å omdanne fronten til ei revolusjonsskvern. Periodevis har KF vært en utenrikspolitisk resolusjonsskvern, der kontroversielle vedtak har vært banka gjennom til dels over hodet på medlemmene. Mens KF taklet store utenrikspolitiske spørsmål, måtte den palestinske kvinnen Nadira Sururi vente lenge på støtte fra KF.

c) MANGLENDE FORSTÅELSE FOR FRONTPOLITIKK

I tillegg til denne nedvurderinga av den særegne kvinneundertrykkinga, kommer at kommunistene ikke har forstått hva en partipolitisk uavhengig front vil si i praksis. KF er ikke partipolitisk uavhengig idag, sjøl om det vanvittige resolusjonsmakeriet er borte. Dette spørsmålet har spesielt vært aktuelt, i avveininga av forholdet mellom kvinne- og ikke-kvinnesaker i fronten. I prinsippet er jeg enig i at KFs engasjement i ikke-kvinnesaker har gått altfor langt. Det må

KVINNE-DEBATT

Når det finnes en egen samekultur og fremmedarbeiderkultur må «Gaukatore» innrømme at det også finnes kvinnekultur hevder «Kollontay» — Bildet er fra «Kvinnekulturfestivalen» 1979. (Foto: Klassekampen)

aldri være tvil om at en **kvinneorganisasjons** hovedoppgave må være å bekjempe den særegne kvinneundertrykkinga.

Se på de anti-imperialistiske frontene. Må de diskutere sosialimperialismen opp og ned? Har Palestinakomiteen f.eks. uttalt seg i Kampucheaspørsmålet? Hvorfor skal KF alltid være verdensmester i utenrikspolitik? Sånn opptrer AKP-jentene i KF som tjenestejenter for det de tror er AKPs kvinnepolitikk. Men AKP har dessverre ikke noe særlig kvinnepolitisk linje.

Da mi gruppe hadde stagnert ettertrykkelig etter alle de verdenspolitiske diskusjonene, skulle vi diskutere kvinneteorier og litteratur. Men da måtte vi gå til SV-jentene og be pent om ikke de kunne tipse oss på bøker. Vi måtte lære av disse jentene, vi henta bøker fra Danmark og Pax, for sånt fantes ikke i KF/AKP-miljø. Det er ingen tilfeldighet at kvinnelitteratur — og teori blomstrer på Pax og Gyldendal, mens Oktober koker suppe på utgamle kvinneteorietiske bidrag fra Lenin, Engels og Hoxha! Verden har forandret seg endel siden DE DAGER.

Dette har ført til at jenter som har mange motsigelser til SV-tog og miljøet der, fordi der tas den særegne kvinneundertrykkinga på alvor. På papiret er KF både en brei front og partipolitisk uavhengig, men er ingen av delene.

IKKE ALLTID «DEN RIKTIGE LINJA»

At kommunister nedvurderer kvinnespørsmålet er en gammel tradisjon. Skal AKP makte å utforme ei riktig kvinnelinje, må partijentene begynne å tenke sjøl og tenke dialektisk og marxistisk. De må innse at de har mye å lære av andre, ikke være så hellig overbevist om at «vi har den riktige linja» til enhver tid.

Slike holdninger skaper antagonistiske motsigelser, der dette strengt tatt ikke er nødvendig. En brei front som skal romme mange forskjellige mennesker er NØDT til å lære og leve med store motsetninger. KF var en masseorganisasjon, men er på vei til å bli en sektersk parti-front, allefall i Oslo-området.

SÅ LITT REPLIKKVEKSLING TIL «GAUKATORE»

Vi er enige i at mannfolk alene ikke kan lastes for kvinneundertrykkinga, men du underslår at menn har privilegier og fordeler av dette. Det er ikke god tone i AKP/KF-kretser å si at menn undertrykker kvinner.

Noen mennesker er mer aktive bærere og utøvere av kvinnefiendtlige ideer. Kvinner ses på som annenrangs mennesker.

G mener at likestilling ikke løser noen

problem grunnleggende, det er og blir et kompromiss. Samlivsdebatt er individualiserende og perspektivløs for han. Naturligvis er likestilling et kompromiss, men er det riktig? Jeg vil påstå at et slikt kompromiss løser svært mange problem for ei jente, men gutten må nok gi fra seg endel privilegier. Er det dette som er så perspektivløst G?

G har problemer med å prioritere mellom å la vær å undertrykke kvinner og sin egen «transcendens» Det er bra at du er ærlig iallefall. En vaskeekte marxist-leninist har problemer her! Han har også vansker med å skille mellom skinn og vesen. En mann—kone krangel om hvem som skal gjøre hva i huset, framstår som en privat sak. Men er det det av den grunn? Det er et stort samfunnsmessig problem at kvinner skal fungere som tjener i store deler av fritida si. Tenk hvor mye mere jenter kunne gjøre med kvinneundertrykkinga, bare vi kom ut av kjøkenet, sofakroken, barneværelset og ektesenga?

Det er ikke noe galt med likestilling. Den er forutsetning for at kvinner skal bli istand til å kjempe for full kvinnefrigjøring og sosialisme på SINE VILKÅR.

Å argumentere med at likestilling er et kompromiss, er det samme som å si at fagforeningsvirksomhet og lønnskamp også er det. Skal kommunister oppgi dagskampen fordi den ikke representerer noen endelig løsning for arbeiderklassen?

På samme måte som dagskampen kan gi midlertidige bra resultater og være en skole i kampen for sosialismen, er også likestillingskampen en skole i kampen for full kvinnefrigjøring og sosialisme.

Når skal AKP og Klassekampen oppdage at kvinner ikke er noen **minoritet**? Vi er faktisk i majoritet. Men hvilken plass får dette i avisa? Den skriver mer om fremmedarbeidere og samer enn om kvinner. Jeg synes det er fint at Klassekampen er skikkelig på fremmedarbeidere og samer, men kvinnespørsmålet bør vies langt mer oppmerksomhet enn tilfellet er nå.

Gir dere blaffen i Stalins ord opp at kvinnene i kampen for sosialismen, kan bety seier eller nederlag for denne kampen.

KF og AKP må vise at de er verdt kvinnenes tillit. Det har de ikke gjort enda.

Kollontay

BØKER — TIDSSKRIFTER

Sovjet en ny type samfunnsformasjon?

Viktig diskusjon i «Materialisten»

Hvordan fungerer sovjetøkonomien i dag? Er det riktig å kalle Sovjet for et kapitalistisk land? Dette er to av nøkkel-spørsmåla som for tida diskuteres i «Materialisten», organ for AKP(m-l) på Universitetet i Oslo.

Vi skal i denne omtalen først referere de enkelte synspunktene som har vært framme i debatten, før vi knytter noen avsluttende kommentarer til de viktigste spørsmålene i diskusjonen.

Debatten startet i nr. 1.1980 hvor forfatterkollektivet Tor Iversen, Kalle Moene og Knut Moum i en lengre artikkel drøfter ulike problemer i den sosialistiske økonomien generelt, og Sovjet mer spesielt. (Uten at de av den grunn påstår at Sovjet er sosialistisk.)

Forfatterenes fremste oppgave har vært å tegne et realistisk bilde av hvordan sovjetøkonomien faktisk fungerer i dag. Ved å gå bakenfor planene og reformene bringer kollektivet til torgs viktig materiale til diskusjonen om sovjetøkonomien. Deres konkrete studier fortjener anerkjennelse fordi de ikke nøyer seg med overflatiske halvsannheter, men stiller spørsmål der det er mulig å stille spørsmål.

Forfatterkollektivet hevder at AKP(m-l) har hatt (og fortsatt har) et overflatisk og dogmatisk syn på den sovjetiske økonomien, som i sin tur har fått store konsekvenser for de konklusjonene som blir truk-

ket. Spesielt gjelder dette for påstanden om at Sovjet er et kapitalistisk land. Betegnelsen kapitalistisk fungerer som ei tvangstrøye som blokkerer for innsikt. Ved å kalle Sovjet for kapitalistisk har en samtidig sagt at økonomien fungerer omlag på den samme måten som den vestlige kapitalismen. Men dette er feilaktig ifølge forfatterne:

«Karakteriseringen av et økonomisk system bør være analysens konklusjon, ikke dens startpunkt. Dersom navnet er så viktig, hvorfor ikke rett og slett bruke SOVJET-TYPE ØKONOMI? Det kan i det minste ikke misforstås.»

Denne Sovjet-type økonomien er ifølge forfatterne kjennetegnet ved at arbeiderne er passiviserte og fremmedgjorte, og systemet virker sosialt undertrykkende:

«Statsbyråkratiet har bukten og begge endene, og viser tradisjonelle kjennetegn på en herskende klasse. Men er Sovjet kapitalistisk av den grunn?»

Så langt Iversen, Moene og Moum.

ER IKKE ARBEIDERKLASSEN UTBYTTA I SOVJET?

I Materialisten nr. 2 1980 får forfatterkollektivet svar fra Åsmund Egge og Per Lund. Begge sier seg enig med forfatterne i at partiet har hatt et både overflatisk og dogmatisk syn på Sovjets økonomiske oppbygging og utvikling, men at kollektivet i sitt forsøk på radikal kritikk kommer i skade

for å helle barnet ut med badevannet.

Egge legger hovedvekten på at arbeiderklassen er utbytta i Sovjet. Han mener videre at det ikke kan være tilfeldig at forfatterne ikke nevner dette i sin artikkel i nr. 1. De skriver om passivisering, byråkratisering og fremmedgjøring, men «glemmer» utbyttinga. Dette får Egge til å hevde at forfatterne ikke har grepet kapitalismens vesen:

«Forfatterne har valgt å ta utgangspunkt i den borgerlige sosialøkonomiens begrepsapparat. Med stor omhyggelighet unngår de alle marxistiske analyseredskaper. De drøfter ikke produksjonsmåten i Sovjet, de snakker ikke om produksjonsforhold og klasser, de nevner ikke utbytting. De

begrenser seg i all hovedsak til å snakke om spørsmål som angår tilbud og etterspørsel, knapphet, offisielle og uoffisielle markeder, utenrikshandel osv.»

På denne måten mener Egge at skillet mellom sosialisme og kapitalisme viskes ut.

KRIGSØKONOMI

Per Lunds artikkel følger i samme spor som Egge, men han legger vekt på andre sider av spørsmålet. Hans oppmerksomhet er i all hovedsak rettet inn mot å beskrive krigsøkonomien i Sovjet. Han sier at det er både overflatisk og klasseløst å karakterisere sovjetøkonomien for en knapphetsøkonomi. Det er en krigsøkonomi som kanaliserer arbeiderklassens merverdi i

BØKER — TIDSSKRIFTER

økende grad til den militære sektor. Dette har skjerpet utbyttinga av arbeiderklassen, og fører til «knapphet» av varer og ressurser til andre sektorer.

Per Lund tar også opp forfatterkollektivets syn på arbeiderklassens stilling i Sovjet, med utgangspunkt i uttalelsen om at «Jobbsikkerheten for arbeiderne i Sovjet synes større enn i vest.» Dette får Per Lund til å komme med følgende kommentar:

«Jeg har ikke tenkt å bruke noe større plass her på det som forfatterkollektivet ikke engang nevner: At arbeiderklassen i Sovjet i praksis er frattatt alle demokratiske rettigheter og friheter. Å si at «arbeiderne deltar lite i styringsfunksjonene ...» er nokså meningsløst, da arbeiderne i realiteten er fratatt en hver styring over produksjonen ...»

Både Egge og Lund understreker at en ikke utelukkende kan se på de økonomiske overflatefenomener for å karakterisere klasseforholda i et land. Sosialismen avgjøres først og fremst av hvilken klasse som har statsmakta, og trekløveret har ikke diskutert disse politiske sidene ved spørsmålet.

FASIT UTEN REGNESTYKKE?

Iversen, Moene og Moum bringer et svar i det samme nummeret av Materialisten under tittelen: «Fasit uten regnestykke». Med dette mener de å si at både Lund og Egge har gjentatt de gamle påstandene med fornyet styrke og glød, men uten begrunnelse. De har ikke klart å vise at arbeiderklassen er fratatt den reelle politiske og økonomiske makta, og de har fremfor alt ikke vist at herskerklassen i Sovjet utbytter arbeiderklassen i landet på kapitalistisk vis, — stadig ifølge forfatterkollektivet.

For egen regning vil vi føye til at trekløveret her har et poeng, vi mangler i dag konkret materiale om arbeiderklassens stilling i Sovjet, sjøl om vi på ingen måte står på bar bakke.

På den andre siden ser det ikke ut som om slikt materiale — uansett hva resultatet av en slik undersøkelse ville bli, vil få noen som helst innvirkning på forfatterkollektivets vurdering av Sovjetstaten. I alle fall skriver de følgende: «P.L. har sikkert mye interessant materiale om arbeiderklassens stilling i Sovjet. Men det ligger på siden av hva vi har ment å si noe om.»

Personlig har vi vanskelig for å forstå at materiale om arbeiderklassens stilling kan ligge på siden av det spørsmålet forfatterkollektivet legger opp til å diskutere: Er det kapitalisme i Sovjet?

Noe av forklaringen på hvorfor det kan være slik finner vi kanskje i det omtalte svaret fra Iversen, Moene og Moum i nr. 2-80. Arbeiderklassen i Sovjet er nok både undertrykt og utbytta, men det er ikke nok til å karakterisere landet som kapitalistisk. De mener det er tale om en type samfunnsformasjon som har vokst fram i Sovjet:

«En får nesten inntrykk av at det bare fins tre typer samfunnsformasjoner. Kapitalismen (det onde), sosialismen (det gode?) og føydalismen, slavesamfunnet osv. (de gamle). Siden Sovjet verken er gammelt eller godt, må det være ondt og dermed kapitalistisk. Å.E. nærmer seg det samme standpunktet, når han avviser å diskutere muligheten for at det finnes flere typer av samfunnsformasjoner».

ENIGHET OM AT SOVJET IKKE ER SOIALISTISK

Det er grunn til å understreke

at det er enighet om en del viktige spørsmål i denne debatten:

- ingen hevder at Sovjet er sosialistisk
- det er stort sett enighet om at arbeiderklassen i Sovjet både er undertrykt og utbytta
- alle er enige i at byråkratisjiktet utgjør en herskende klasse.

Det uenigheten dreier seg om er om dette utbytter/undertrykker-forholdet er av kapitalistisk karakter, eller om det dreier seg om utbytting av en ny type. Forfatterkollektivet mener at det er det siste som er tilfelle, uten at de egentlig har gått nærmere inn på å beskrive denne nye samfunnsformasjonen.

Per Lund og Asmund Egge mener det dreier seg om et kapitalistisk utbyttingsforhold, som riktignok på overflata kan virke noe forskjellig fra det vi kjenner i Vesten, men det er likefullt kapitalistisk. De er enige med AKP(m-l)s uttalelse om sosialimperialismen fra 1974 som sier at det er kapitalisme av en *ny type*.

To spørsmål gjenstår da: Hvordan avgjør vi et samfunns klassekarakter, og hvor viktig er det å gjøre nettopp det. Vi skal diskutere spørsmåla i nevnte rekkefølge.

HVILKEN KLASSE SOM HAR MAKTA ER AVGJØRENDE

Lett forenklet kan vi si at et samfunns klassekarakter blir avgjort ved å se på vilken klasse som har den politiske makta, og på vilken produksjonsmåte som er dominerende i økonomien. Her vil det stort sett være samsvar mellom produksjonsforhold og produksjonsmåte. Kapitalisme er en betegnelse på både en bestemt produksjonsmåte og bestemte produksjonsfor-

hold, som er kjennetegnet ved at borgerskapet har statsmakta, og hvor utbyttinga i all vesentlig grad finner sted ved at kapitalistene tilraner seg arbeiderklassens merverdi.

Under føydalismen og i slavesamfunnet var det andre utbyttingsformer og andre politiske forhold mellom herskere og undertrykte. I revolusjonære epoker, eller kontrarevolusjonære, kan det være vanskelig å bestemme vilken produksjonsmåte som er rådende og også vilken klasse som har makta. Ved at en ny — oppadstigende klasse — tar over statsmakta, endrer dette ikke økonomien over natta. Forskjellige produksjonsformer vil kunne eksistere ved siden av hverandre. Dette så vi da borgerskapet tok den politiske makta i de vestlige landa i det forrige århundrede, og det ser vi i de fleste landa i den tredje verden i dag.

Siden de geografiske, historiske, kulturelle, økonomiske og politiske forhold varierer mellom de enkelte landa, vil også samfunnsforholda kunne være forskjellige i land med *samme* produksjonsforhold. Spesielt gjelder dette når en undersøker overflatefenomener i økonomien eller politikken.

Slavesamfunnet var på ingen måte identisk i Hellas, i Roma og i Norden. Det fantes også store forskjeller mellom Norge og Danmark under føydalismen, og kapitalismen har sett ganske forskjellig ut i de ulike verdensdelene. Det er også store forskjeller mellom de sosialistiske landa verden har kjent.

Men på tross av disse store forskjellene har det vært meningsfullt å snakke om slavesamfunn, føydalsamfunn, kapitalisme og sosialisme. Det har skapt orden i en komplisert verden, fordi betegnelse-

BØKER — TIDSSKRIFTER

ne har fortalt oss vesentlige ting om klasseforholda i landa, om produksjonsmåten og om de grunnleggende politiske forhold som eksisterer. En har ikke sagt alt om landa ved å peke på klassekrakten, en har sagt det vesentligste, det grunnleggende.

I dag er det store forskjeller mellom kapitalistiske land som USA, Portugal og Norge. Også Japan, Frankrike og India er svært ulike. *Staten* spiller ikke den samme rolle i alle landa. *Industrialiseringa* og *monopoliseringa* i økonomien har ikke kommet like langt, og det finnes vekslende grad av *føydale* rester. *Militariseringa* av økonomien og politikken har ikke nådd det samme nivået, og landa er i forskjellig grad avhengig av verdensmarkedet. (Denne siste faktoren gjør forfatterkollektivet av en eller annen grunn til et avgjørende poeng for å vise forskjellen mellom kapitalismen i Norge og Sovjet-type økonomien i Sovjet.)

Tross disse forskjellene, og de er sikkert enda større enn det jeg har fått fram med stikkordene ovenfor, har det mening å kalle alle landa for kapitalistiske.

Det forteller oss om en del grunnleggende fellestrekk, og det forteller om vilke motsigelser som er de viktigste. Om vi på lista ovenfor bringer inn Sovjet eller DDR, vil vi få ytterligere nyanser på den kapitalistiske skalaen, men ikke noe kvalitativt nytt når det gjelder forholdet mellom arbeiderklassen og dens utbyttere. Jeg ser heller ikke at forfatterkollektivet har argumentert offensivt for denne nye samfunnsformasjonen. De har stort sett begrenset seg til å stille provoserende spørsmål om ikke en slik ny samfunnsformasjon er mulig.

Jeg er enig med Per Lund

og Åsmund Egge. Arbeiderklassen er undertrykt og utbytt i Sovjet i dag. Direktør- og byråkratisjiktet, som utgjør en herskende klasse — tilræner seg arbeiderklassens merverdi. Denne forvaltes ikke bare uten arbeiderklassens medvirkning, men i direkte motsetning til arbeiderklassens kortsiktige og langsiktige interesser. Noe krigsøkonomien er et talende eksempel på. For meg er dette kapitalisme god nok.

At utbyttinga skjer under dekke av røde flagg, sosialistiske slagord og «hele folkets stat», er noe av det særegne ved kapitalismen i Sovjet. Demagogien bidrar til å skjule utbyttinga langt bedre enn i Vesten, sjøl om vi kjenner igjen elementer fra demagogien hos de norske sosialdemokratene. Men verken den norske eller sovjetiske arbeiderklassen disponerer over verdiskapninga av den grunn. Det finnes mange og store ulikheter mellom USA, Sovjet, Norge og India. Det har likevel mening i å kalle alle fire landa for kapitalistiske, det er til og med viktig at vi gjør det. Det forteller oss vilke grunnleggende motsigelser som finnes innen landa. Det forteller om vilken vei arbeiderklassen og folket må gå for å frigjøre seg, det peker hen mot den

sosialistiske revolusjonen. Videre forteller det hvem fienden er, og hvem som er de allierte i kampen. Alle disse spørsmåla er det viktig å avklare for å vinne seier. Hva slags motsigelser finnes i «sovjet-type økonomien», og hva slags revolusjon kan frigjøre arbeiderklassen der? Dette er viktige spørsmål som jeg ikke kan se at Iversen, Moene og Moum har stilt en gang.

At Sovjet og USA tilhører den første verden, Norge den andre, mens India er en del av den tredje verden kompliserer bildet noe. Det gjør det vanskeligere å sammenlikne, spesielt fordi hovedmotsigelsene innen de enkelte landa kan være forskjellige. Men dette røkter ikke ved de grunnleggende kapitalistiske forholda.

Men samtidig som vi karakteriserer Sovjet (eller India for den saks skyld) for kapitalistisk, har vi dermed ikke sagt alt om de økonomiske og politiske forholda i landet. Her har trekkløvet etter min meing heilt rett, kapitalismen i Sovjet fungerer på en annen måte enn i Vesten i dag, sjøl om økonomien også på overflata ser ut til å nærme seg hverandre. Forfatterkollektivet har videre rett i at partiet har skapt det inntrykk at det er markedsmekanismen som

er dominerende i økonomien i Sovjet, dette er åpenbart feilaktig.

Men de økonomiske forhold for arbeiderklassen er ikke vesentlig forskjellig fra de vestlige kapitalistiske land, og de politiske forholda er stort sett hardere enn de vi kjenner fra Vesten, og arbeiderklassens stilling er etter min mening det vesentligste spørsmålet i denne debatten.

Det betyr at dersom Iversen, Moene og Moum virkelig ønsker å få gjennomslagskraft for sin ide om en ny samfunnsformasjon, så må de kunne vise at arbeiderklassen har en annen stilling eller spiller en annen rolle — økonomisk og politisk — enn klassen gjør i (andre) kapitalistiske land. Dersom de ikke makter dette, eller mener at situasjonen stort sett er den samme, må det da være meningsløst å snakke om en ny samfunnsformasjon?

På samme vis når det gjelder Per Lund, Åsmund Egge eller andre tilhengere av kapitalisme-teorien. Det er beskrivelse av arbeiderklassens økonomiske og politiske situasjon som mangler i analysen av Sovjet. Først når slikt materiale foreligger kan en regne med gjennombrudd for kapitalismeteorien langt utenfor partiets egne rekke. e.d.

KULTUR

En debatt om Papa Hemingway er blusset opp. Erling T. Gjelsvik som skrev den Hemingway-inspirerte «Dødt løp» i 1977 publiserte en artikkel om forfatteren i Profil nr. 1—80. Jon Michelet skrev et heftig tilsvær i Klassekampen lørdag 24.5 — debatten lå uforløst i vel en måned før Birger Angvik og Erling T. Gjelsvik skrev hver sin kommentar på debattsida i avisa 18.6. Det lange innlegget «Dis-

sens i gutteklubben...» er opprinnelig skrevet 28.5 men var altså for langt for Klassekampens debattsida. Røde Fane fikk artikkelen i hende i midten av juni og her er den altså. Kulturredaksjonen åpner gjerne for debatt om en av vårt århundres største forfattere — men ber alle deltakere fatte seg i korthet. KORTHET!

NB! Mellomtittlene i Gjelsviks innlegg er satt til av redaksjonen. Kultur-red.

Dissens i gutteklubben: Gjelsvik mot Michelet

FORHÅPENTLIGVIS FØRSTE OG SISTE RUNDE

Til min forbløffelse ser jeg i Klassekampen at Jon Michelet er en større Hemingway-beundrer enn undertegnede. Det var på en måte lettende å lese at iallfall én nordmann er mer svimeslått av de litterære mølevingene til Papa enn jeg.

Dette diktet er henta fra samlinga «Plutselig fokus» som kommer på forlaget Oktober høsten 1980.

**Øyvind Bremer Karlsen:
NATTA HAR VART
LENGE**

**Kvifor sier de at det er dagen?
Jeg ser det er stjerneklart ute
Syns stjerne om dagen?**

**Kven tenker seg dagen
utan natta?**

**Kvifor er det så lett vint
å snakke om lyset?
mens farene, feilgrepa, morda
er vanskelige å uttala**

Jeg vil tenke meir på natta

Nå har jeg jo egentlig mistenkt Michelet for å være punch-drunk helt siden den gangen han gikk til stormangrep på debut-boken min samtidig som han innrømmet at han ikke hadde lest den skikkelige. Det var vel en litt små-råtten behandling av en grønn debutant, men fordi Michelet veiver sånn med armene, sitter ikke slagene hans helt om de skal. Allikevel ynder han å fortsette å slå under beltestedet fra sin vernet spalteplass. Her er han ute etter å ta meg igjen. La oss se om vi ikke kan få dømt ham ut på «fo- ul» denne gangen

Vi tar invektivene først. Michelet beskylder meg for ikke å ha «kommet lenger enn til puberteten» fordi jeg ikke faller pladask på knærne ved siden av ham i felles ureservert tilbedelse av den store forfatteren Ernest Hemingway, men tvert imot har lufta en del motforestillinger til fyren både i «Dødt løp» og nå nylig i en artikkel i Profil (den handlet i all hovedsak om Hemingways forhold til Den Spanske Borgerkrigen, men mitt syn på den saken feier Michelet til side som «til dels fornuftig kritikk» for så å gå videre og henge seg opp i bagateller). Nåvel. Hvem går i kortbukser: den som prøver å stille seg kritisk til visse sider ved selv de etablerte litterære autoritetene, eller den som vil nekte andre å pille gutteklubbens

gudebilde på nesen? Leserne får trekke sine egne konklusjoner og selv utlede de nedsettende bemerkningene. Personlig misliker jeg den skjellsord-pregede, aggressive debattformen Michelet synes han mestrer så bra. Jeg synes den er barnslig.

Det syns til gjengjeld Michelet at jeg er. Hør bare: «Hva som verre er, er at Gjelsvik i sin frigjøringsiver raver ut i venstre-ekstremismens grøft. Han skriver: «Hvis Hemingway skal stilles fram som et eksempel til etterfølgelse for norske forfattere, kommer vi altså knapt nok til å se noe mer av dem.» Formuleringen er polemisk og ironisk, men likevel fordømte barnslig.»

Jeg gnir meg i øynene. Michelet har påvist at han kan skrive, men har han lært å lese? Hva faen er så venstre-ekstremistisk ved dette? Og barnslig? Formuleringen er verken polemisk eller ironisk. Den er oppsummeringen av en saksopplysning. Hemingway vokste opp i USA, men fra tidlig i tjuetårs-alderen bodde han for det meste utenfor fedrelandet, og det synes jeg var klokt av hem, når jeg skal si min ærlige mening om Statene. Han flyttet hjem igjen en stund i tretti-årene, men da levde han på Floridas absolutte spydspiss, Key West. Etter den perioden hadde han ikke fast bopel i USA før han, rik som han var, følte at føttene begynte å

KULTUR

Ernest Hemingway

brenne under seg på Cuba da Castros sosialisering-program tok form. Derfor slo han seg på sine gamle dager ned i Idaho. Jeg har ikke sagt at forfattere blir dårlige eller reaksjonære av å bo i utlandet. I såfall rammer jeg meg selv, som har levd relativt lange perioder i Frankrike, Spania og Latin-Amerika. Truls Øra bor i Italia. Det har han neppe vondt av. Ikke norsk litteratur heller. Men vi ser ikke mye til ham.

MICHELET SNAKKER OM TING HAN IKKE HAR GREIE PÅ

Altså bokstaverer Michelet feil, eller så feiltolker han meg, bevisst eller ubevisst. Siden går han over til å snakke om ting han tydeligvis ikke har rede på. Det er en marxistisk dødssynd, mann. Hør hva jeg skriver, og Michelets utlegning av det.

«Den eneste boken hans (Hemingways, min anmerkning) som handler om en reise, er 'Afrikas grønne høyder'. Den skildrer en uforfalsket overklasse-safari i klassisk imperialistisk stil til Kenya», skriver Gjelsvik og trekker så konklusjonen at hvis vi bruker Hemingway som eksempel, så forsvinner vi nærmest ut i imperialismens busk og kratt alle sammen. Dette er noe godt tøv.»

At jeg ikke har trukket den konklusjonen han snakker om, er nå én ting. Men dette er ikke tøv, ser du. Det var en uforfalsket overklasse-safari. Hemingway fikk penger til å legge ut på den av sin rike kones enda rikere onkel. Og selv om «Afrikas grønne høyder» på mange måter er en uvanlig vakker bok som både jeg og altså gamle kunstmaler Michelet setter stor pris på, handler den like fullt om gleden ved å drepe store dyr som i dag står i

Erling T. Gjelsvik

fare for å utryddes takket være pengesterke menneskers uvettede og umoralske framferd på det afrikanske kontinentet. Og studerer du beskrivelsen av de innfødte i denne boken, får du et forstemmende bilde av den patroniserende holdningen selv en presumpstivt liberal, berømt hvit forfatter la for dagen overfor svarte afrikanere for førti-femti år siden. Vi skal være forsiktige med å sitte på betryggende historisk avstand og fordømme besteforeldre og foreldre ut i fra vår tids synsvinkel. La oss bare konstatere at lenger var ikke verden kommet i 1935, iallfall ikke innenfor det borgerlige miljøet Hemingway vokste opp i og stort sett soknet til. Men hvis Michelet skal følge i Hemingways fotspor til Afrika, håper jeg løven tar Michelet før Michelet får ram på løven.

BLANK PÅ HEMINGWAYS BIOGRAFI

La gå at Michelet heller ikke har lest «Afrikas grønne høyder» skikkelig. I tillegg er han tydeligvis helt blank når det gjelder Hemingways biografi. Sitat:

«Hadde Hemingway føket rundt i datidens jet-set, eller propell-set som det vel må kalles, kunne han aldri få stoff til bøkene fra Frankrike, Italia, Spania og Cuba.»

Men det var jo nettopp det han gjorde i store deler av sitt voksne liv! Et av de mest interessante og motsetningfylte trekkene ved Hemingway er at han likte å låne seg ut til den velbeslätte fritidseliten av «pleasure-hunters» som drev og driver dank over hele kloden. Han hadde en egen teft for å finne fram til og markedsføre fritidsbeskjeftigelser som overklas-

Jon Michelet

sen raskt gjorde til sine, og han nøt å bli dyrket av pengefolkene som «celebrity»-kjendis på godt norsk. Hemingway var ukjent soldat i Italia. Han levde en relativt anonym bohemtilværelse i tjuetårenes Paris. Men etterhvert som berømmelsen steg, tilnærmet han seg raskt og smertefritt de øverste befolkningslagene, uten at han derfor mistet (atter en gang den patroniserende) sansen for «mannen i gaten». De rike og Hemingway fant hverandre, rett og slett. Hans forbilde gjorde det legitimt for dem å like he-man-beskjeftigelser som tyrefekting, utforkjøring i Alpe, dypvannsfiske, storsviltjakt og andre status-potenserende former for sport som til en viss grad ennå er obligatoriske forlystelser i den mer sedate, tradisjonsbundne delen av jet-set'et (de kvikke jet-settere er vel bare ute og flipper nå til dags).

For å forstå Hemingway som sosialt fenomen, er det ikke nok å lese og like bøkene hans, slik Michelet nøyer seg med og nærmest raser over at jeg ikke gjør. En må gå bakom litteraturen og se på hvilken rolle mannen spilte i sin samtid. Hemingway ble verdensberømt i en epoke da masse-media var i rivende utvikling. Han var den første forfatteren som fikk en total media-uttelling over praktisk talt hele kloden. Film-avisene og den eksplosjons-artete bruken av bilder i pressen gjorde at ansiktet hans var kjent og kjær for millioner på millioner av mennesker. Alt han tok seg til var godt stoff, og ble referert i avisene til minste detalj. Denne voldsomme eksponeringen ga ham etterhvert en status som bare kan sammenliknes med mytologien omkring de mest sagnomsuste filmstjernene. Og

KULTUR

Hemingway like å være i rampelyset. Han var litt av en posør (Er det på dette punktet Michelet kjenner seg beslektet?). Sammen med demokratiseringen av bokomsetningen hadde all gratis-reklamen (og selvfølgelig kvaliteten på bøkene hans) en formidabel innvirkning på salgstallene. Han ble prototypen til den amerikanske best-selger-forfatteren. Han ble en meget velstående mann.

HEMINGWAYS OMGANGSKRETS

En liste over Hemingways venner etter at han hadde kommet på kant med de fleste forfatter-tjommene sine, teller påfallende mange solide skattebetalere. En del var rike sportsmenn. En del var høyere offiserer. En god del var stjerner som ham selv: Gary Cooper, Marlene Dietrich, Ava Gardner, Ingrid Bergman og kompani. Jeg beklager, Michelet, men mye av livet til den voksne Hemingway kan vanskelig karakteriseres som noe annet enn en litterær playboy-tilværelse. Dette er ikke mine ord alene. Sønnen Gregory omtaler faren slik. At den slags livsførsel skulle forhindre ham i å gjøre «grundige undersøkelser» til bøkene sine, kan jeg ikke riktig innse. Hemingway arbeidet fort og effektivt når han tok pause fra den varige festen.

MICHELET BANALISERER OG PSYKOLOGISERER

Michelet banal-psykologiserer, og vil ha det til at jeg er en liten Oedipus som med pervers fryd «danser rundt gamlefar og napper ham i skjegget». Er det ikke en ganske freidig insinuasjon? Slår den ikke først og fremst tilbake på Michelet selv, som dokumenterer en ganske intens farsbinding til Papa i sin spalte? Alt jeg har gjort, er å våge meg utpå med en tilnærmet marxistisk analyse av noen sider ved forfatterskapet. Jeg prøvde å si noe som jeg trodde var vesentlig om Hemingways forhold til marxismen generelt og Folkefronten i Spania i sin særdeleshet. Så kommer Michelet farende (i Klassekampen av alle steder — hvorfor ikke i Profil, hvis lesere ville være kjent med artikkelen min og derfor kunne ta stilling til både det poengløse angrepet og dette ørkesløse forsaret?) og skal absolutt dissekere sjelen min for han beskylder meg for flåseri uten å forklare hva som er flåsete. Jeg merker meg med interesse, og håper leserne gjør det samme, at Michelet, som lik-

som skal være så rød, trår til med et drabelig forsvar for Hemingway, nesten bare bygget på føleri, i samme øyeblikket som noen avdekker mulige reaksjonære trekk ved mannen. Ta ikke fra oss våre idoler, er omkvædet i «Slik vi ser det». Hva faen skal vi med borgerlige litteratur-kritikere når vi har Jon Michelet?

Jeg er verken opptatt av å angripe eller forsvare Hemingway (han har tross alt vært død siden 61), men jeg vil gjerne forstå ham. Et slikt tilløp til en forståelse var jeg dum nok til å ville dele med andre. Jeg var selvfølgelig forberedt på at folk kunne være fundamentalt uenig med meg, men hadde i det minste ventet en saklig og velfundert uenighet, framført under det støynivået der all debatt blir meningsløst munnhuggeri. Jeg trodde ikke kultur-debattanter på venstre siden hadde råd til å kaste bort tid på kverulantisk kjefting lenger. Jeg må si det forundre meg litt at Klassekampen kjører såpass brutalt ut mot en artikkel i Profil på denslags småborgerlige premisser det her er snakk om — det er vel et særsyn. Men den institusjonaliserte gneldrebikkjen meg sigden og hammeren i øyet har jo ikke nettopp båndtvang.

Jeg vil svært nødig lage en føljetong av dette her for å fylle kultursiden til Klassekampen i agurk-tiden, slik Michelet ertelystent logrer for. Til det er utgangspunktet for debatten altfor sært, bråkete og usaklig. Michelet får heller komme opp til meg i Pilestredet, så kan vi bryte håndbak på gutters vis, utveksle mer Hemingway-sladder og minnes en glad aften i Bergen anno 1969 da hemningsløse Jon spiste to svære biffer og drakk opp en kasse øl på Studentersamfunnets regning. Som dere forstår, hadde han en Hemingway iallfall i magen allerede den gangen.

Erling T. Gjelsvik

HAGERUP OM TEATER —
i Røde Fane nr. 5/80

Klaus Hagerup har gitt oss til-latelse til å trykke en artikkel som opprinnelig var et foredrag holdt for Nordahl Grieg-teatret i Bergen for litt siden.

BREV TIL

Nyttig om
gjenspeilings-
teorien

Erkjennelsesteori er neppe høyest på bestselgerlista i progressivt miljø i Norge, og bøker til forsvar for Lenins teori om gjenspeiling aller minst. Likevel er det en bok om dette traurige emnet som her skal omtales, og ubeskjeden nok anbefales. *David-Hillel Rubens «Marxism and materialism» (Harvester Press)* er bryet verd å skaffe for folk som leser engelsk vanlig godt og som har interesse for hvordan marxisme kan se ut bortafor dogmestadiet. Den er klart, greit og presist skrevet — mye mindre «vanskelig» enn marxistisk filosofi har for vane — og gir mange synspunkter som vil være ukjente for de fleste norske lesere.

Ruben har tatt for seg ett av de mest utskjelte avsnitt av marxistisk teori, det som Marx la grunnen for og Lenin formulerte under navnet *gjenspeilingsteorien*. Den går, knapt uttrykt, ut på at all vår tenkning er en refleks, gjenspeiling, av materien omkring oss. Ruben tar opp og avviser en rad former for kritikk av denne teorien, og han går gjennom Lenins bok «Empiriokriticismen» for å studere holdbarheten av anklagene mot den. Lenins bok er hverken oversiktlig eller enkelt tilgjengelig for folk uten filosofisk skolerung, og Rubens sin gjennomgang er dels en *veiviser* og dels en *kritikk* av deler av Lenins utgave av gjenspeilingsteori.

«Gjenspeiling» er et begrep som kan bety mye rart, og en teori basert på erkjennelsen som et slags spill *kan* meget vel resultere i en oppfatning av individet som automat, historien som mekanisk og rettlinja utvikling osv. — kort sagt i de såkalte «stalinistiske» avvikene som mange europeiske marxister ga teorien ansvar for. Rubens' innsats er at han, for det første, viser at materialister *må* basere seg på en eller annen type gjenspeilingsteori; dernest at Lenins utgave i hovedsak var korrekt, og endelig (og mest interessant) at han langt på vei gjør det klart hva Lenin tok feil i.

Før behandlingen av Lenins teori har Ruben gått gjennom, i raske trekk, den

REDAKSJONEN

filosofien som var grunnlaget for Marx' tenkning, Marx' egen videreutvikling av denne og forholdet mellom Marx og Lenin. Boka kan leses som en oversiktlig «filosofihistorie» for marxistisk tenkning, og polemikken mellom Kant, Hegel, Feuerbach og Marx er så elegant framstilt at mye av lesingen blir en glede.

Det er primært som forsvar av materialistisk filosofi og som en gjennomgang av stridigheter omkring den at Rubens bok har sin styrke. Behandlingen av Marx' arbeidskategori og verditeori er i seg selv svake, uten at jeg kan se relevansen har han funnet det nødvendig å introdusere noen svært tåkete skillelinjer mellom «natur-ting» og «sosiale ting» for å forsvare det faktum at mennesket både omskaper naturen gjennom arbeid, praksis; og på den annen side mer eller mindre korrekt erkjenner naturen. Et annet vesentlig punkt er hvordan det kan ha seg at vår kunnskap er en gjenspeiling av verden utenfor sansene; Rubens svar her er «induksjon» (å slutte fra det særegne til det allmenne), og hvordan dette formularet skiller seg fra idealismen, forblir tvetydig. Likeledes er framstillingen av dialektikk svært sammentrengt en del steder.

Dette er likevel fullstendig underordnet, her finnes noe så sjeldent som et godt filosofisk forsvar for vesentlige deler av marxismen i relativt lettfattelig form. Rubens siktemål er å forsvare materialisme og gjenspeilingsteori mot mange varianter av europeisk marxistisk idealisme. Det er liten tvil om at dette er en aktuell teoretisk oppgave i dag. Også her på berget er det populært å kaste «dogmene» over bord nå for tida, og idealisme i erkjennelsen er første skritt på veien mot at atskillig mer enn dogmer ryker over ende.

Knut Kristiansen

Skal Thor Andresen ties ihjel?

I Røde Fane nr. 2/80 hadde Thor Andresen (T.A.) en artikkel om demokratiet

under sosialismen. Den var et innlegg til debatten om AKPs nye prinsippprogram.

Artikkelen var svært interessant og reiste en god del prinsipielle spørsmål. F.eks. om hva vi skal gjøre med at ledelsen i kommunistpartiene nesten alltid har råtna opp og gjeninnført kapitalismen. Han kommer med flere forslag til løsninger. Så følger noen uker seinere et intervju med Pål Steigan i Klassekampen (13. juni) der han på en uhyre lettvinnt måte unngår å diskutere disse spørsmålene, men bare stempler dem som avvik uten særlig argumentasjon.

Nye uker går, og noen innlegg om emnet kommer inn i Klassekampen. Etter min mening er denne debatten nærmest foridd. Jeg hadde nemlig venta et skikkelig svar i Røde Fane nr. 3. Ja, hvorfor ikke en konfrontasjon mellom Tron Øgrim og T.A., istedenfor å la Øgrim breie seg, og oppta spalteplass, i en debatt med en borgerlig filosof.

Det er sikkert interessant nok. Men i ei tid da motsetningene er harde innfor AKP, hvorfor i allverden skal da Øgrim gjenta boka si i en debatt der han kan hente poeng etter poeng mot en utopist, når det sitter en kommunist på sidelinja og ikke får delta.

O.G.

NEI

Røde Fane har ikke tiet ihjel diskusjonen

Jeg er helt enig med O.G. at innlegget til T.A. tar opp viktige og prinsipielle spørsmål. Derfor valgte vi å trykke det i sin helhet til tross for at vi vanligvis ikke aksepterer så lange debattinnlegg. Når O.G. påstår at denne debatten er foridd kan vi bare svare for Røde Fanes del. Det eneste innlegget vi har mottatt som argumenterer mot T.A. blir trykket i dette nummeret. Vi oppfordrer til fortsatt debatt om dette, og er enig i at dette er en viktig å

prinsipiell diskusjon som må diskuteres mer. Men når O.G. kopler intervjuet med Tron Øgrim/Arnfinn Stigen med T.A. sitt innlegg er det positivt feilaktig. Avtale om dette intervjuet ble gjort før vi hadde mottatt innlegget til T.A. Vi er djupt uenig med O.G. når han bruker som argument mot dette intervjuet at Arnfinn Stigen er «borgerlig filosof» og «utopist». Røde Fane ser det som prinsipielt viktig å slippe til ulike politiske oppfatninger i spaltene og ser det som positivt å få diskusjoner mellom kommunister og folk med annen politisk oppfatning. Dette burde forøvrig være i samsvar med «ånden» fra T.A.s innlegg også som jo legger stor vekt på demokrati. Dette burde heller ikke stå i motstrid til diskusjoner mellom kommunister. Vi har avslutningsvis vanskelig for å ta påstanden om at T.A. sitter på sidelinja og «ikke får delta» alvorlig, når han vitterlig har fått all den spalteplass han har ønsket seg for å fremme sitt syn. Uansett lar vi dette stå som en utfordring til de som er engasjert i denne diskusjonen om å fortsette debatten. Vi kan forøvrig opplyse om at sosialismedebatten blir hovedtema i neste Røde Fane.

Rune Ottosen

Returadresse:
Røde Fane
Boks 83
Bryn, Oslo 6

STEFAN HEYM

5 DAGER I JUNI

Oppsiktsvekkende roman om arbeideroppstanden i Øst-Berlin juni 1953 av en av de mest kjente opposisjonelle østtyske forfattere. Aldri utgitt i DDR.

**336 s. kr. 82,- hft.
kr. 98,- ib.**

FORLAGET
OKTOBER